

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
(Α.Μ.: 1012201703004)

Θέμα: «Η Υψηλή Στρατηγική της Ελλάδας σε συνθήκες διεθνούς ρευστότητας»

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Σωτήριος Ριζάς

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2023

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	3
Εισαγωγή	4

Α΄ Κεφάλαιο

Το πλαίσιο της Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής	5
1.1. Η Διαμόρφωση του Σύγχρονου Διεθνούς Συστήματος	6
1.2. Πολιτικός Ρεαλισμός	13
1.3. Στρατηγική	16
1.4. Υψηλή Στρατηγική	17
1.5. Μικροσκοπική Υψηλή Στρατηγική	20
1.6. Μακροσκοπική Υψηλή Στρατηγική	23
1.7. Κριτήρια αξιολόγησης Υψηλής Στρατηγικής.....	26

Β΄ Κεφάλαιο

Ιστορική πορεία και Υψηλή Στρατηγική του ελλαδικού κράτους.....	28
2.1. Η σχέση της διεθνολογικής και στρατηγικής ανάλυσης με την Ιστορία.....	27
2.2. Η Περίοδος Ανακατάληψης (1832 – 1949)	27
2.3. Η Περίοδος Σταθεροποίησης (1949-1973).....	34
2.4. Η Περίοδος Αμφιταλάντευσης (1973–2020).....	37

Γ΄ Κεφάλαιο

Η Υψηλή Ελληνική Στρατηγική στην καμπή της σύγχρονης της ιστορίας, συμπεράσματα και προτάσεις.....	57
3.1. Οι Θεμελιακές Συνισταμένες της Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής	57
3.2. Μέσα Επίτευξης της Προτεινομένης Υψηλής Στρατηγικής.....	63

Επίλογος.....	68
Πηγές και βιβλιογραφία.....	70
Περίληψη.....	74

Πρόλογος

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η παράθεση προτάσεων σχετικά με την ταυτότητα, τις παραμέτρους και τις προοπτικές της ελληνικής υψηλής στρατηγικής υπό το πρίσμα αφενός της ιστορικής της πορείας από ιδρύσεως του ελλαδικού κράτους και αφετέρου των συνθηκών που διαμορφώνει το σύγχρονο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον.

Το παγκόσμιο πολιτικό σύστημα δεν τείνει να μορφοποιηθεί σε υπερκυβερνητικό υπό την πίεση υπερεθνικών πόλων οικονομικής και τεχνολογικής ισχύος, οι οποίοι με τη συνέργεια επίσης υπερεθνικών Οργανισμών και το πρόσχημα παγκοσμίων κρίσεων (π.χ οικονομική, χρηματιστηριακή, επιδημιολογική) θα επιδιώξουν την υπερκέραση των εθνοκρατικών κυβερνήσεων προς την κατεύθυνση μιας παγκόσμιας κυβερνητικής οντότητας της οποίας οι κυβερνήσεις θα εκχωρήσουν την κυριαρχία τους ή μέρος αυτής.

Το πλαίσιο του Διεθνούς Συστήματος ερμηνεύεται από τη θεωρία του Ρεαλισμού. Συνακόλουθα, η όποια παρελθούσα και παρούσα ρευστότητα του Διεθνούς Συστήματος καθώς και οι νέες συνθήκες που ενδεχομένως θα προκύψουν, διέπονται από τις υπάρχουσες θεωρίες.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις εκλαμβάνονται με όρους διεθνούς δικαίου και εκπροσώπησης, ανεξαρτήτως του τρόπου ανάληψης/κατοχής του Κράτους.

Η έννοια του Ελληνισμού εκλαμβάνεται ως ενιαία στο ιστορικό χρόνο και κατά τον παρόντα (20ος και 21ος αιώνας) περιλαμβάνει τόσο την Ελλάδα όσο και την Κύπρο σε επίπεδο κρατικής εκπροσώπησης, έστω και διαφορετικής.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας όσον αφορά στην παρούσα εργασία, συνοψίζεται στον παρακείμενο ορισμό : « η Γλώσσα, η Γραμματεία η προκύψασα εκ της Γλώσσης αυτής, τα Έθνη, οι Παραδόσεις, τα Έθιμα και η Μνήμη που συνδέει τα ανωτέρω με συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο» .

Θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία: Νέες Θεωρήσεις και Προοπτικές» για την στήριξή τους, και ιδιαίτερα τον κύριο Θανάση Χρήστου, καθηγητή Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου για όλες τις υποδείξεις και συμβουλές της κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Εισαγωγή

Η ελληνική Υψηλή Στρατηγική δεν προέκυψε ως αυτόφωτη νοητική ικανότητα του ελληνικού Έθνους αλλά ως δεδηλωμένη θέληση για τη διατήρηση των δομών του και των δεσμών με τον τόπο στον οποίο ζει και δημιουργεί εδώ και τουλάχιστον 4000 χρόνια. Στο πλαίσιο του ρευστού πλέον διεθνούς περιβάλλοντος, η στρατηγική αυτή, που έχει διατηρήσει σημαντικά παρελθοντικά χαρακτηριστικά, οφείλεται να εξεταστεί υπό το πρίσμα του ισχύοντος Διεθνούς Συστήματος αλλά και των μεταβλητών εκείνων που το καθιστούν ταχέως μεταβαλλόμενο.

Η διατριβή διαρθρώνεται σε τρία επίπεδα. Στο πρώτο, μέσα από τη συνοπτική ιστορική ανάλυση των παραμέτρων και των θεωριών που διέπουν τις διεθνείς σχέσεις και το περιβάλλον, αλλά και της βασικής στρατηγικής θεωρίας, τίθεται το γενικό πλαίσιο των διεθνών δρώντων, όπου κυρίαρχη θέση κατέχει το έθνος-κράτος και παρατίθεται η ανάλυση του σύγχρονου περιβάλλοντος και των παραμέτρων – στοιχείων που του προσδίδουν ρευστότητα. Στο δεύτερο επίπεδο, εξετάζεται η ελληνική υψηλή στρατηγική από ιδρύσεως του ελλαδικού κράτους σε σχέση με το έκτοτε διεθνές περιβάλλον και καταγράφονται ορισμένα συμπεράσματα. Τέλος, γίνεται παράθεση προτάσεων για τη διαμόρφωση της υψηλής μας στρατηγικής ώστε να εξακολουθήσει να υπάρχει και να δημιουργεί το ελληνικό Έθνος.

Α' Κεφάλαιο

Το πλαίσιο της Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής

Η προσέγγιση και διασύνδεση εννοιών όπως έθνος, κράτος, διεθνές σύστημα και στρατηγική αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία στο βαθμό που μοιραία εμπλέκεται η έννοια της ισχύος και της ανθρώπινης φύσης. Εκτός αυτών των παραγόντων όμως, οι οποίοι ενίοτε συμμετέχουν εξόφθαλμα και προκλητικά στις διακρατικές σχέσεις, η σκοπιμότητα και το συμφέρον σε συλλογικό ή και σε ατομικό επίπεδο αποτελούν επίσης παράγοντες εκκίνησης ή αναστολής δράσεων και αντιδράσεων στο διεθνές σύστημα. Πάραυτα, στην εποχή μας την οποία χαρακτηρίζει η ταχύτητα της πληροφορίας και η δυνατότητα επεξεργασίας της, δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας ότι η πληροφορία δεν συνιστά πάντα γνώση και η δυνατότητα επίδρασης ή αλλαγής όχι πάντα πρόοδο. Συνεπώς, η ανάγκη να καθορίσουμε το μέλλον εξακολουθεί να σχεδιάζεται στο παρόν και να εδράζεται -μεταξύ άλλων- στα διδάγματα του παρελθόντος.

Σ' αυτό το χρονο-πλαίσιο, η όποια συζήτηση περί υψηλής στρατηγικής δεν νοείται χωρίς μελέτη της εξέλιξης των παραμέτρων και των μεταβλητών που την ορίζουν. Ειδικότερα, οφείλουμε να εξετάσουμε το διεθνές σύστημα στο οποίο κράτη και μη κρατικοί δρώντες λειτουργούν ανταγωνιστικά, να ερμηνεύσουμε τους λόγους του ανταγωνισμού αυτού και τέλος ποια είναι η θεωρία που εξηγεί την υψηλή στρατηγική ως εν γένει συγκρουσιακή κατάσταση μεταξύ των δρώντων.

Το σημερινό διεθνές περιβάλλον, ως απότοκος και του Μεταψυχροπολεμικού προηγούμενου, νομοτελειακά ενέχει το στοιχείο της αλλαγής η οποία στις μέρες μας αποκτά κυρίαρχη σημασία στις μελέτες δεξαμενών σκέψης στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν το μελλοντικό σχήμα ή σε κάποιες περιπτώσεις να το μεθοδεύσουν.

Ειδικότερα για την ελληνική περίπτωση που ουσιαστικά “μεταφυτεύτηκε” στο δυτικό σύστημα πολιτικής συγκρότησης, απαιτείται η συνοπτική ιστορική αναδρομή από τη συγκρότηση αυτού του δυτικού τύπου κράτους. Έτσι μόνο μπορεί να κατανοηθεί το γιατί οι μεγάλες ήττες και καταστροφές λειτούργησαν ως ορόσημα της Υψηλής της Στρατηγικής που ακολουθεί η Ελλάδα από την εποχή της συγκρότησης ελλαδικού κράτους, πολιτικά και κοινωνικά αυστηρά ελεγχόμενου, οικονομικά εξαρτώμενου και από πλευράς εξωτερικής πολιτικής κηδεμονευόμενου.

Ποια όμως είναι η ταυτότητα της ελληνικής υψηλής στρατηγικής στην πορεία μετεξέλιξης του διεθνούς συστήματος και ποια στοιχεία θα της προσδώσουν αντοχή στο ρευστό σημερινό περιβάλλον και ύπαρξη στο μέλλον ;

1.1. Η Διαμόρφωση του Σύγχρονου Διεθνούς Συστήματος

Σύμφωνα με τον *Kenneth Waltz* το πεδίο αλληλεπίδρασης των μονάδων – δρώντων ενός συστήματος εξαρτάται από τη δομή του, δηλαδή από τον τρόπο τοποθέτησης και διαρρύθμισης των μονάδων, με αποτέλεσμα οποιαδήποτε αλλαγή τοποθέτησης ή/και διαρρύθμισης να μεταβάλλει την προηγούμενη δομή¹.

Οι βάσεις του Διεθνούς Συστήματος εντοπίζονται στη Συνθήκη της Βεσφαλίας (1648), και στην διττή ταυτότητα του : η **κυριαρχία** του κράτους ορίζει ταυτόχρονα και την **αναρχία** που επικρατεί εντός του συστήματος. Σημαντικά χαρακτηριστικά είναι η «εθνικοποίηση» των στρατών η οποία εμφανίστηκε αρχικά στη Σουηδία η οποία μη έχοντας τους υλικούς και ανθρώπινους πόρους να ανταπεξέλθει στον αντίπαλο, επένδυσε σε σημαντικές αλλαγές του τρόπου διεξαγωγής του πολέμου όπως επίσης και στον τρόπο οργάνωσης του κρατικού μηχανισμού που θα στήριζε τον στρατό της. Ως αποτέλεσμα των αναδιατάξεων αυτών, ο στρατός συγκροτήθηκε από τη μαζική σχεδόν επιστράτευση των μεσαίων στρωμάτων των σουηδικών πόλεων και των μεσαίων ιδιοκτητών γης. Το οικονομικό πλεόνασμα που δημιουργούσε και συντηρούσε το εμπόριο της Βαλτικής αλλά και η βελτίωση των όρων της αγροτικής παραγωγής εξασφάλισαν τον απαραίτητο στη στράτευση και τη θητεία «ελεύθερο χρόνο» ενός ποσοστού της σουηδικής κοινωνίας.

Η σημαντικότερη τομή ωστόσο της βεσφαλιανής συγκρότησης, είναι η καθιέρωση της εδαφικής και πολιτικής **κυριαρχίας του κράτους** βάσει της οποίας οι εσωτερικές υποθέσεις του κράτους αποτελούν ιδία υπόθεση και κάθε εξωτερική παρέμβαση χαρακτηρίζεται ως αθέμιτη και συνεπώς κολάσιμη.

Περαιτέρω, η κυριαρχία αυτή επεκτείνεται στις σχέσεις μεταξύ των κυρίαρχων κρατών και εδραζόμενη στη μεταξύ τους νομική ισότητα θεμελιώνει ένα κοινά αποδεκτό σύστημα σχέσεων προς αποφυγή μελλοντικών συγκρούσεων².

Η αμφισβήτηση του status quo από τον Ναπολέοντα, και η αντίδραση των άλλων κρατών με το Συνέδριο της Βιέννης (1814-15), οδήγησε στην αναγνώριση ορι-

¹ K. Waltz., “*Θεωρία διεθνούς πολιτικής*”, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 180-182

² H. Kissinger., “*Παγκόσμια Τάξη*”, Αθήνα 2014, σ. 98

σμένων κρατών ως *Μεγάλων Δυνάμεων* και ουσιαστικά “διαχειριστών” της ευρωπαϊκής ηπείρου, συγκεκριμένα τις Μ.Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία, Πρωσία και Αυστροουγγαρία. Το νέο Σύστημα διατηρήθηκε σχετικά σταθερό έως τον Α΄ΠΠ και ανετράπη από την ισχυροποιημένη και αναθεωρητική Γερμανία βοηθούμενης της εσφαλμένης πολιτικής κατευνασμού των άλλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων προς αυτήν. Παρ’ ότι δεν ήταν ο αποκλειστικός παράγοντας, η γερμανική ενοποίηση και η ανάδειξή της σε πανίσχυρη βιομηχανική/στρατιωτική δύναμη, τελικά διατάραξε την ισορροπία δυνάμεων του τότε ισχύοντος διεθνούς συστήματος και οδήγησε στον Α΄ΠΠ.

Ο Μεσοπόλεμος υπήρξε όντως μια περίοδος αναταραχής και αστάθειας, εισήγαγε δε δύο καθοριστικές παραμέτρους στο Διεθνές Σύστημα, οι οποίες ισχύουν έκτοτε και μια τρίτη που εξέλειψε. Η πρώτη αφορά στην εμφάνιση των ΗΠΑ ως καθοριστική μεταβλητή στην βιομηχανική παραγωγή και κατανομή ισχύος ενώ η δεύτερη στη δημιουργία, με πρωτοβουλία επίσης των ΗΠΑ, της Κ.Τ.Ε (1919), ως έναν πραγματικά διακρατικό Οργανισμό διαβούλευσης με σκοπό την επιτήρηση της ειρήνης. Ο Οργανισμός αυτός, παρ’ ότι διακρατικός, στο βαθμό που δεν διέθετε δική του στρατιωτική δύναμη, ήταν εξαρτημένος από τις Μεγάλες Δυνάμεις προκειμένου να επιβάλει τα ψηφίσματά του, τις οικονομικές κυρώσεις που αποφάσιζε, ή την παροχή στρατευμάτων για επεμβάσεις του ανά τον κόσμο. Η Τρίτη, η κομμουνιστική Ε.Σ.Σ.Δ, εμφανίστηκε ως το αντίπαλο δέος του δυτικού κόσμου αρχικά από ιδεολογικής πλευράς και μοιραία εξελίχθηκε σε μια διαφορετική κοσμοθεωρία και εφαρμογή οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής αντίληψης. Ο ρωσικός σοβιετικός πόλος λειτούργησε ως γεωπολιτική δίνη η οποία απορρόφησε πλειάδα κοντινών κρατών αλλά και πιο μακρινών που όμως εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά του ανά την Υφήλιο.

Το Μεσοπολεμικό Σύστημα, μοιραία μετά τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας και τις υποβόσκουσες κρίσεις μεταξύ οικονομικών ανταγωνιστών οι οποίοι είχαν και τις ανάλογες γεωπολιτικές βλέψεις, οδηγήθηκε σε πλήρη διάρρηξη με την έκρηξη του Β΄ΠΠ και έδωσε τη θέση του στο Διπολικό (Η.Π.Α – Ε.Σ.Σ.Δ) βασιζόμενο και στην ισορροπία της πυρηνικής απειλής³.

Η ισχυροποίηση αυτών των δύο πόλων ισχύος είχε και ιδεολογικά χαρακτηριστικά, αναγκάζοντας ουσιαστικά σε «υποχρεωτική» σύμπλευση τα υπόλοιπα κράτη με όρους ηγεμονίας. Κατά την έναρξη της περιόδου, οι ΗΠΑ διακήρυξαν μέσω του

³ R. Gilpin t, *War and change in world politics*, Cambridge University Press, 1999. σ. 216

προέδρου Τρούμαν (12 Μαρτίου 1947), το “Δόγμα Ανάσχεσης” το οποίο και εισήγαγαν επίσημα στο σχεδιασμό της εξωτερικής τους πολιτικής. Σύμφωνα μ’ αυτό, ο σοβιετικός (ρωσικός) παράγοντας πρέπει να ανακοπεί από κάθε ενδεχόμενη επεκτατική τάση⁴. Η πρώτη εφαρμογή του δόγματος ήταν ο Πόλεμος της Κορέας και ακολούθησαν δεκάδες άλλες επεμβάσεις ανά την Υφήλιο, με πλέον χαρακτηριστική και αιματηρή, αυτή του Πολέμου του Βιετνάμ.

Η εσωτερική κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ το 1989, έληξε με επίσημο τρόπο το Διπολικό Σύστημα δημιουργώντας σημαντικό κενό ισχύος και εισάγοντας τον κόσμο σε μια περίοδο μεγάλου μετασχηματισμού με αβέβαια αποτελέσματα (Αρβανιτόπουλος, 2000 : 203), αναδεικνύοντας τις ΗΠΑ ως μόνη υπερδύναμη. Αν και δεν μπορεί να υποτιμηθεί η άποψη ότι το σύστημα παρέμεινε επί μακρόν ανεπίσημα διπολικό δεδομένου ότι ο βασικός αντίπαλος των ΗΠΑ δεν μπορούσε να απειληθεί άμεσα λόγω του πυρηνικού του οπλοστασίου, οι ΗΠΑ κινήθηκαν άμεσα αλλά και μακρόπνοα⁵ (Waltz, 1993 44-79). Από τις αρχές του ’90, η “*Νέα Παγκόσμια Τάξη*” των ΗΠΑ επιβλήθηκε ελλείψει αντιπάλου, και προοδευτικά ενέταξε μια πλειάδα κρατών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ στο Ν.Α.Τ.Ο, ενώ μετά το 2001 χωρίς να εγκαταλείπουν το Δόγμα της Ανάσχεσης του ρωσικού παράγοντα, ξεδιπλώνουν το δόγμα του Προληπτικού Πολέμου, με βάση το οποίο οι ΗΠΑ, στο όνομα της καταπολέμησης της Τρομοκρατίας και όσων συντάσσονται μ’ αυτήν, σε διάφορα μέρη του πλανήτη.

Η ανυπέρβλητη ισχύς των Η.Π.Α, που αρκεί να χαρακτηρίσει το Μεταψυχροπολεμικό Σύστημα ως «μονοπολικό» ή «ηγεμονικό πολυπολικό», δεν απέτρεψε τους αναδυόμενους ανταγωνισμούς με στόχο την ανακατανομή της ισχύος. Η παρακολούθηση των κατά περιόδους παρεμβάσεων – δημοσιευμάτων σημαντικών ινστιτούτων - δεξαμενών σκέψης των ΗΠΑ, (Council on Foreign Relations, Centre for Strategic and International Studies, Council for International Understanding) συντείνει στους ορισμούς αυτούς.

Η επιδέξια κάλυψη μέρους του κενού ισχύος της Ε.Σ.Σ.Δ από τις Η.Π.Α, δεν απέτρεψε τη δυναμική του αναδυόμενου και ρευστού ακόμη συστήματος σε σημείο που ορισμένοι χαρακτηρίζουν ως «μη πολικό» τον κόσμο, δεδομένης της απουσίας

⁴ Εμμ. Ρούκουνας, *Διπλωματική Ιστορία 19ος Αιώνας*, Αθήνα 1975, σ. 49-54

⁵ K. Waltz, "*The Emerging Structure of International Politics*," *International Security* 18, no. 2 (1993)

των συντελεστών ενός σχηματοποιημένου πολυπολικού παγκόσμιου συστήματος (Γρίβας 2017 : 32). Το μελλοντικό τελικό “προϊόν” φαίνεται ότι θα αποτελείται από πέντε ή έξι ισχυρούς πόλους, στους οποίους οι Η.Π.Α θα είναι «πρώτος μεταξύ ίσων». ⁶

Με βάση τα παραπάνω, το Μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα παρουσιάζει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά:

Η Δομή του Διεθνούς Συστήματος ακολουθεί πορεία επαναπροσδιορισμού μετά την πτώση της Ε.Σ.Σ.Δ, η οποία σηματοδότησε επεμβάσεις των Η.Π.Α ανά τον κόσμο, προς κάλυψη του κενού ισχύος. Αν και αναμενόμενο για τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος, η προσπάθεια αυτή για παγκόσμια ηγεμονία υποτίμησε τη δυναμική ανάδυση εν υπνώσει εθνικών δυνάμεων (π.χ Κίνα, Ινδία), την αναγεννητική ικανότητα πρώην ηγεμονικών εθνών που κατέρρευσαν στο ιδεολογικό πλαίσιο της Ε.Σ.Σ.Δ (Ρωσία), αλλά και δυνάμεων που διεκδικούν περιφερειακό ρόλο (π.χ Τουρκία, Πακιστάν, Ινδία, Ιράν).

Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανωτέρω παρατήρησης είναι η περίπτωση της Κίνας, η οποία εκμεταλλευόμενη την πρωτοδοτήση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας από τις δυτικές οικονομίες και βασισμένη στην απρόσκοπτη διακίνηση αγαθών και κεφαλαίων, αμφισβήτησε ανοιχτά τις ΗΠΑ σε επίπεδο οικονομίας και εξαγωγών και συνεπώς σε επήρεια επί των συναλλασσόμενων κρατών. Η οικονομική ισχύ της Κίνας ωστόσο, χρειάζεται ορισμένα χρόνια προκειμένου να μεταφραστεί σε στρατιωτική ισχύ η οποία θα της επιτρέψει και σε γεωπολιτικό επίπεδο. Έως τότε, θα προσκρούει στην τρομερή αεροναυτική ισχύ των ΗΠΑ στις θαλάσσιες οδούς μεταφοράς εμπορευμάτων και στην επεμβατική πολιτική τους στους χερσαίους.

Σχετικά με την επανεμφάνιση της Ρωσίας στον 21^ο αιώνα, αρχής γενομένης από την επέμβαση στη Γεωργία (2008), την αστραπιαία επέμβαση και ένταξη της Κριμαίας (2014), τη μετέπειτα διακριτική επάνοδό της στη Συρία (2015) και την αναίμακτη ηγεμονική επιστροφή της στην περιοχή του Αρτσάχ (2020) και στην εισβολή στην Ανατολική Ουκρανία, καθιστά σαφές ότι τουλάχιστον όσον αφορά στο “εγγύς εξωτερικό” της (Ουκρανία, Εύξεινος Πόντος, και Καύκασος) δεν πρόκειται να δεχθεί παρεμβάσεις χωρίς αντίδραση η οποία εντασσόμενη στο σοβιετικό δόγμα πο-

⁶ H. White, "US as first among equals not good enough for China," Economics, Politics and Public Policy in East Asia and the Pacific, August 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/08/27/us-as-first-among-equals-not-good-enough-for-china/>.

λέμου δεν υπόκειται αναγκαστικά σε συμμετρική αντίδραση, αλλά περιλαμβάνει την χρήση πυρηνικών.

Η Διεθνής Ασφάλεια απομακρύνεται από την κλασσική αντίληψη του θεωρητικού οικοδομήματος μακριά από πραγματικές απειλές για τα κράτη. Οι απειλές πλέον δεν είναι μόνο εξωτερικές και μεμονωμένες, αλλά πολυδιάστατες και προερχόμενες εσωτερικά των κρατών. Η δεκαετία 1990-2000 βρίθει εμφυλίων συρράξεων και συγκρούσεων εθνοτικού/θρησκευτικού χαρακτήρα, λόγω κυρίως της απώλειας ελέγχου από τις κεντρικές κυβερνήσεις, ενδυναμώνοντας έτσι το αίσθημα ανασφάλειας του πληθυσμού των κρατών (Sheeman, 2013 : 314-7). Οι συγκρούσεις αυτές παρατηρούνται κατά κανόνα σε κράτη τα οποία είχαν θεωρητικά ενσωματώσει διάφορες εθνότητες, στην πραγματικότητα όμως, όταν ο συνεκτικός ιστός μεταξύ των εθνοπολιτικών πόλων χαλάρωσε ή αμφισβητήθηκε, απειλήθηκε άμεσα η έννοια της ασφάλειας εντός του κράτους.

Ο Μετασηματισμός της Εξωτερικής Απειλής σε Εσωτερική είναι πλέον γεγονός. Οι επιθέσεις π.χ σε Βέλγιο (2016), Γαλλία (2015) απέδειξαν ότι η εξωτερική απειλή με όχημα πολίτες του κράτους γίνεται απρόσωπη και απροσδιόριστη καθιστώντας τη συμβατική στρατιωτική ισχύ και δόγμα ανεπαρκές και αμφισβητούμενο. Ταυτόχρονα καταδεικνύει την εξάρτηση της εθνικής ασφάλειας από την Περιφερειακή, απαιτώντας το συντονισμό τους.

Η Ασφάλεια του Πολίτη αμφισβητείται αποκάλυπτα από τον ανωτέρω μετασηματισμό, δημιουργώντας τριγμούς στο οικοδόμημα του κλασσικού κράτους το οποίο υποτίθεται ότι πρωτίστως εξασφαλίζει το αγαθό της ασφάλειας στο εσωτερικό του. Κοινωνικά, οικονομικά ή περιβαλλοντικά προβλήματα απειλούν τη συνοχή των κοινωνιών των κρατών που τα βιώνουν, αλλά και την ασφάλεια των κοινωνιών των χωρών προορισμού της μεγάλης μετακίνησης πληθυσμών.

Η Τεχνολογία και δη η ψηφιακή επανάσταση αποκτά συνεχώς ερείσματα τόσο στον έλεγχο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και των εξελίξεων διεθνώς, όσο και στις εμφανείς και συγκεκριμένες συγκρούσεις μεταξύ κρατών, αναγκάζοντας τον μεγαλύτερο στρατιωτικό σχηματισμό του Ν.Α.Τ.Ο να αναγνωρίσει τον κυβερνοχώρο ως ξεχωριστό πεδίο επιχειρήσεων⁷. Το πεδίο σύγκρουσης για κατανομή ισχύος πα-

⁷ Μ. Κοπά, *Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας: Η Ιστορία, οι Θεσμοί, οι Στρατηγικές*, Αθήνα 2017, σ. 134

γκοσμίως, μετατοπίζεται σε τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η ρομποτική σε συνδυασμό με τον έλεγχο του κυβερνοχώρου, χωρίς να υποτιμάται η κλασική/συμβατική μορφή των οπλικών συστημάτων. Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί ότι η χρήση προηγμένης αλλά προσιτής τεχνολογίας από μικρές ή μεσαίες δυνάμεις μπορεί πλέον να ανατρέψει δεδομένα δεκαετιών χωρίς ιδιαίτερο κόστος, όπως έγινε από την Τουρκία σε Λιβύη, Αρμενία με την εκτεταμένη χρήση Μη Επανδρωμένων Αεροσκαφών.

Η Αλλαγή στον Τρόπο Διεξαγωγής των Συγκρούσεων από συμβατική σε ασύμβατη ενσωματώνοντας αφενός την ανωτέρω επαναστατική τεχνολογία και αφετέρου την ασυμμετρία ως δράση και αντίδραση, έθεσε νέα δεδομένα στον ορισμό των απειλών αδρανοποιώντας σε κάποιο βαθμό τις Ε.Δ και επιβάλλοντας την αλλαγή δογμάτων τους. Η περίπτωση της Κριμαίας (2014) ήταν το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της ανατροπής που επήλθε και επίσης ανάγκασε - τον ισχυρότερο παγκοσμίως φορέα συλλογικής ασφάλειας - το ΝΑΤΟ, στον επαναπροσδιορισμό των απειλών, συνεπώς και στο σχεδιασμό του⁸.

Η Ενεργειακή Ασφάλεια και η επαναχάραξη του ενεργειακού χάρτη σε παγκόσμιο επίπεδο, βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Βασικό πεδίο σύγκρουσης θα αποτελέσει η Ανατολική Μεσόγειος και σε δεύτερο χρόνο ο Αρκτικός Κύκλος. Η Μέση Ανατολή, ως περιοχή αποθεματικών υδρογονανθράκων, θα συνεχίσει να αποδίδει ενέργεια στην ενεργοβόρα Ευρώπη – ίσως όχι με μορφή πετρελαίου – και για τις επόμενες δεκαετίες και πλέον γίνεται σαφές ότι η διασύνδεσή της μέσω αγωγών με τα αποθέματα της Ν.Α Μεσογείου, αποκτά ιδιαίτερη σημασία και προοπτική. Στο πλαίσιο αυτό, τα αποθέματα υδρογονανθράκων στην Ν.Α.Μεσόγειο αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια, τόσο ώστε η κατασκευή αγωγού μεταφοράς αερίου οποίος παρακάμπτει την Τουρκία (EAST MED) να αποτελεί επιλογή που συγκεντρώνει ισχυρούς υποστηρικτές στην Ε.Ε. Ο συγκεκριμένος αγωγός διασφαλίζει την άμεση διασύνδεση των κοιτασμάτων αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, μέσω της Κύπρου και της Ελλάδας και μέσω του Αγωγού ΠΟΣΕΙΔΩΝ στην υπόλοιπη ηπειρωτική Ευρώπη παρέχοντας πρόσβαση σε λεκάνες που δεν συνδέονται σήμερα και ενισχύοντας την ασφάλεια της προμήθειας μέσω της διαφοροποίησης τόσο των πηγών όσο και των διαδρομών.

⁸Μ. Κόππα, *ό. π.*, σ. 178

Οι Μεγάλες Μετακινήσεις Πληθυσμών, ιδίως στην ευρωπαϊκή ήπειρο, πλέον αποκτούν χαρακτηριστικά υβριδικού πολέμου, στο βαθμό που το ανθρωπιστικό δίκαιο ως θεμελιακή έκφραση του λεγόμενου Δυτικού Κόσμου, γίνεται το όχημα υπονόμευσης άλλων θεμελιωδών χαρακτηριστικών των δυτικών κοινωνιών (πολιτική συγκρότηση, ανθρώπινες ελευθερίες, ιστορική και πολιτισμική συνοχή). Αυτή η μεταβολή, σε συνδυασμό με τα αιματηρά τρομοκρατικά χτυπήματα θρησκευτικο-πολιτικού χαρακτήρα από στρατολογημένους πολίτες του ίδιου κράτους, κλονίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών στις δομές του κράτους και στις ηγεσίες τους. Η ανασφάλεια αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι, ιδίως στις ευρωπαϊκές χώρες, οι εκλεγμένες κυβερνήσεις – σε συνεργασία με ανεξέλεγκτες ΜΚΟ και ιδρύματα αγνώστου ή/και ύποπτης χρηματοδότησης - στην πιο απλή περίπτωση, ευνοούν τις μετακινήσεις πληθυσμών στο εσωτερικό τους αδιαφορώντας εν πολλοίς για την θέληση των κοινωνιών που υποτίθεται αντιπροσωπεύουν, ενώ στη χειρότερη επιδιώκουν την σταδιακή αντικατάσταση των γηγενών πληθυσμών από εχθρικές προς την ευρωπαϊκή κουλτούρα πληθυσμιακές ομάδες.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, μπορούμε να εντοπίσουμε ως στοιχεία που αλληλεπιδρούν με άναρχο και ανορθολογικό τρόπο και προσδίδουν την ρευστότητα του σύγχρονου διεθνούς περιβάλλοντος, τα παρακάτω:

- Κλασσικές **ηγεμονικές πολιτικές** διαχείρισης της κατανομής ισχύος προς όφελός τους. Κύριος εκπρόσωπος σε παγκόσμια κλίμακα οι ΗΠΑ και ακολουθούν η Ρωσία και η Κίνα σε περιφερειακή. Η κατανομή ισχύος ευνοεί τις ΗΠΑ στο βαθμό όπου ελέγχει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα έχοντας “επιβάλλει” το δολάριο ως μέσου συναλλαγών και ταυτόχρονα τον τραπεζικό τομέα. Αυτές οι παραδοχές είναι ικανές σε συνδυασμό με την πανίσχυρη στρατιωτική ισχύ τους, να λειτουργήσουν κατά το ελάχιστο ως ρυθμιστές των διακρατικών σχέσεων και ως μέσω επιβολής της θελήσεώς τους κατά το μέγιστο.
- Ισχυρές παγκοσμιοποιητικές πολιτικές με κύριο μέσο-όχημα το υπερχρεωμένο χρηματοπιστωτικό και πλασματικό χρηματιστηριακό σύστημα που βασίζονται στα τραπεζικά παράγωγα και όχι στην παραγωγή αγαθών. Παράλληλα, ο έλεγχος των κρατών – κυρίως αυτών που δεν συμμετέχουν στο διεθνές σύστημα ως ρυθμιστές – στις κινήσεις κεφαλαίων εντός και εκτός της επικράτειάς

τους, περιορίζεται αισθητά, προς όφελος εκείνων που έχουν τα εργαλεία επιβολής και τον έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας.

- **Ανεξαρτητοποιημένοι–εξωκρατικοί τεχνοκρατικοί παράγοντες** οι οποίοι ελέγχουν κρίσιμους τομείς τεχνολογίας (πληροφορία, επικοινωνία, ασφάλεια, τεχνητή νοημοσύνη), ελέγχουν τεράστια κεφάλαια στο παραπάνω χρηματιστηριακό σύστημα και διαπραγματεύονται από θέση ισχύος με κράτη. Οι τεχνο-οικονομικοί αυτοί γίγαντες είναι σε θέση να υπονομεύσουν την εξωτερική ή/και εσωτερική πολιτική ενός κράτους και σε πολλές περιπτώσεις να ανατρέψουν ή να επιβάλουν κυβερνήσεις της επιλογής τους και ενάντια στη βούληση των πολιτών του.
- **Διεθνικοί και επίσης Εξωκρατικοί Οικονομικοί Δρώντες** οι οποίοι κατά περίπτωση επηρεάζουν -και πολλές φορές καθορίζουν- άμεσα τη θέση κρατών στο διεθνές σύστημα. Οι παραπάνω ανεξαρτητοποιημένοι–εξωκρατικοί τεχνοκρατικοί παράγοντες κατά κανόνα συστήνουν ιδρύματα – οργανώσεις που προωθούν την ατζέντα τους χωρίς να φεйдονται φανερών ή μη χρηματοδοτήσεων στους επίσημους εκπροσώπους των κέντρων λήψης αποφάσεων.
- **Η Τρομοκρατία** μεγάλης ποικιλομορφίας και προέλευσης με στόχους συναρτώμενους, είτε σε αυτονομημένες επιδιώξεις (οργανωμένο έγκλημα διεθνούς κλίμακας, όπως η σωματεμπορία, λαθρεμπόριο καυσίμων), είτε σε πιο οργανωμένες μορφές διεθνούς/περιφερειακού ενδιαφέροντος (ISIS).

1.2. Πολιτικός Ρεαλισμός

Η Ρεαλιστική αντίληψη του διεθνούς συστήματος εδράζεται στο Θουκυδίδειο έργο και επανεμφανίστηκε στη διάρκεια του Μεσοπολέμου ως αντιστάθμισμα της ουτοπικής αντίληψης και αντιμετώπισης της γερμανικής πολιτικής. Συγκροτήθηκε ως θεωρία-πλαίσιο μετά τη λήξη του Μεγάλου Πολέμου (μετά τον Β΄ΠΠ, ονομάστηκε πλέον Α΄ΠΠ) και η ιστορική πορεία του συνοψίζεται στα εξής⁹ :

⁹ McNeill W., *The Metamorphosis of Greece since World War II*, Oxford: Basil Blackwell, 1978, σ. 239

- Τη λογική της ισχύος την οποία συνέλαβε και ανέπτυξε ο Θουκυδίδης. Στο επίπεδο των διακρατικών σχέσεων, ανταγωνισμών, διεκδικήσεων, η προσέγγιση και αφετηρία εξέτασης του Θουκυδίδη – την οποία κανείς μεταγενέστερος μελετητής ή επιστήμονας αναίρεσε - συνοψίζεται στον διάλογο των Αθηναίων και των Μηλίων και ειδικότερα στο δόγμα – διαπίστωση « ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του »¹⁰.
- Τη Μακιαβελική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία η πολιτική στρατηγική και η αποτελεσματικότητά της δεν συνάδει με την προσήλωση σε ηθικές αρχές και ενδοιασμούς. Στο σημείο αυτό, παρ' ότι ο Θουκυδίδης αντιδιαστέλεται, στο βαθμό που τονίζει τη σημασία του δικαίου και της ηθικής στη διαμόρφωση και εφαρμογή της Υψηλής Στρατηγικής, φαίνεται ότι η Μακιαβελική προσέγγιση αποτελεί την οδηγό γραμμή από τις ηγεμονικές δυνάμεις, χωρίς ποτέ να παραγνωρίζεται από αυτές η ανάγκη νομιμοποίησης των πολιτικών τους και συνεπώς η χειραγώγηση της κοινής μέσω ελέγχου της πληροφόρησης.
- Στην έμφαση που απέδιδε ο Hobbes στο αναπόδραστο της σύγκρουσης λόγω της εγγενούς αναρχίας του διεθνούς συστήματος. Οι ανωτέρω δύο συνισταμένες δημιουργούν το “χαοτικό” διεθνές περιβάλλον αναρχίας όπου το συμφέρον, η ανάγκη επιβίωσης και η ανισοκατανομή ισχύος δεν ευνοούν την ύπαρξη υπερεθνικής αρχής.

Ως βασική “μονάδα” του Διεθνούς Συστήματος προκρίνεται το Βεσφαλιανό “δημιούργημα” : το κράτος και μετέπειτα έθνος-κράτος που καταφέρνει σχεδόν 400 χρόνια μετά την εμφάνισή του να αποτελεί το μόνο νομιμοποιημένο σχήμα εξουσίας στις συνειδήσεις των ανά τον κόσμο κοινωνιών¹¹. Η προσέγγιση – διαπίστωση του Gilpin επ' αυτού, είναι χαρακτηριστική και απεικονίζει την πραγματικότητα : *“μολογόντι πολλοί έχουν υποστηρίξει ότι οι σύγχρονες οικονομικές και τεχνολογικές εξελί-*

¹⁰ Για το διάλογο Αθηναίων – Μηλίων βλ. Ήφαιστος Παν., Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων, (8^η έκδοση), Αθήνα 2008, σ. 62-67.

¹¹ R. Gilpin, *War and change in world politics*”, Cambridge University Press, 1999, σ. 50

ξεις έχουν καταστήσει το εθνικό κράτος έναν αναχρονισμό, φθάσαμε στο τέλος του εικοστού αιώνα και το σύστημα του έθνους-κράτους συνεχίζει να επεκτείνεται”.

Η αναγκαία συνθήκη-παραδοχή είναι η απουσία μιας μορφής ιεραρχίας – τάξης στις διακρατικές σχέσεις, σε αντιδιαστολή με την τυποποιημένη εσωτερική νομοθεσία και ιεραρχημένη δομή των κρατών¹². Η απουσία τάξης δεν σημαίνει ότι οι συντελεστές ισχύος των επιμέρους κρατών που συμμετέχουν στο σύστημα, είναι αδιάφοροι στους υπόλοιπους δρώντες αντιθέτως, η τάση για κυριαρχία και ανεξαρτησία των κρατών επιτείνει το θέμα της ασφάλειας υπό την έννοια της «θεμελιώδους προϋπόθεσης της οικονομικής και πολιτικής ευημερίας τους μέσα σ’ ένα άναρχο και ανταγωνιστικό κρατικό σύστημα»¹³. Ταυτόχρονα, αυξάνει τον ανταγωνισμό μεταξύ τους σε οικονομικό και πολιτικό – στρατιωτικό επίπεδο¹⁴. ενώ προκρίνει ως ίσης σημασίας τους παράγοντες που δομούν τη βασική πολιτική επιδίωξη του κράτους, την *Ισχύ* και τον *Πλούτο* (power and wealth).¹⁵

Στη θεώρηση του Morgenthau¹⁶ τα κράτη λειτουργούν στη βάση του εθνικού συμφέροντος και αυτό μπορεί να υπαγορεύει τη σύγκρουση ή συνεργασία με άλλα κράτη με σκοπό την εξισορρόπηση του σημαντικότερου αντιπάλου, τη δημιουργία/συντήρηση σφαιρών επιρροής, τη δημιουργία ουδέτερων ζωνών, ενώ ο μηχανισμός διατήρησης της ειρήνης βασίζεται στην ισορροπία της ισχύος, όπου τα κράτη πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλεια τους μέσω της *εσωτερικής* (αμυντι-

¹² K.Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, 1979, σ. 88

¹³ R. Gilpin, *War and change in world politics*, Cambridge University Press, 1999, σ. 53

¹⁴ Platias G.Athanassios & Koliopoulos Constantinos, *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens, 2016, σ. 9

¹⁵ Joseph Griego, “Anarchy and the Limits of Cooperation” <http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Greico1988.pdf>

¹⁶ Heywood, A., *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, Κριτική, Αθήνα 2013, σ. 114-115 : Ο κύριος εκπρόσωπος της ρεαλιστικής σχολής Hans Morgenthau (1948) επικεντρώθηκε στην ανθρώπινη φύση, την έννοια του εθνικού συμφέροντος και της διεθνούς αναρχίας. Η βασική ιδέα της θεωρίας του συνοψίζεται στην εξίσωση: εγωισμός+αναρχία = πολιτική της ισχύος. Κατ’ αντιστοιχία, προσεγγίζει το φαινόμενο της σύγκρουσης τόσο σε ατομικό όσο και σε εθνοκρατικό επίπεδο. Αναδεικνύει σε καθοριστικό παράγοντα την ανθρώπινη απληστία που οδηγεί σε μια λογική ανταγωνισμού και διαρκούς επιδίωξης περισσότερης ισχύος και περισσότερων ωφελειών. Αυτό καθίσταται σαφές από τις προσωπικές φιλοδοξίες των ηγετών. Όπως το έθεσε ο Morgenthau: «Η πολιτική είναι ένας αγώνας για την απόκτηση εξουσίας πάνω στους ανθρώπους, και ανεξάρτητα από τον τελικό στόχο, η ισχύς είναι ο άμεσος σκοπός και οι τρόποι απόκτησης, διατήρησης και επίδειξης της ισχύος καθορίζουν την τεχνική της πολιτικής δράσης».

κή προετοιμασία) και της *εξωτερικής εξισορρόπησης* (συμμαχίες, συνεργασίες, συμμετοχή σε διεθνικούς/διεθνείς οργανισμούς, κλπ)¹⁷ Mueller, 1990).

Το άναρχο διεθνές σύστημα λειτουργεί “τιμωρητικά” προς τα κράτη που αδυνατούν ή ολιγωρούν να υπερασπιστούν επαρκώς τα συμφέροντά τους ή οι τιθέμενοι στόχοι τους υπερβαίνουν τα διατιθέμενα μέσα. Με απλά λόγια το κενό ισχύος όποτε και αν δημιουργηθεί, τείνει να καλυφθεί από κάποιον άλλο δρώντα. του συστήματος. Υπό την έννοια αυτή, η απουσία επίσημης τάξης υπακούει στον νόμο της αντικατάστασης ή αναβάθμισης. Συνεπώς, επειδή τα κράτη υπόκεινται και κατανοούν το κόστος ενδεχόμενων εσφαλμένων επιλογών, είναι “αναγκασμένα” να συμπεριφέρονται ορθολογικά, ώστε τελικά να μεγιστοποιούν το όφελός τους.

1.3. Στρατηγική

Η Στρατηγική ως όρος, ακολουθώντας την ιστορική πορεία των εξελίξεων και της γνώσης, αν και μοιραία υπέστη διαφοροποίηση της αρχικής της χρήσης η οποία αφορούσε αποκλειστικά τη διεξαγωγή ενός πολέμου, επαναπροσδιορίστηκε στα χρόνια μετά το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Η συγκεκριμένη περίοδος, εκτός από την ισχυροποίηση του έθνους – κράτους και παγίωσης της πρώιμης μορφής του Διεθνούς Συστήματος είναι και η περίοδος ενδελεχούς μελέτης των Ναπολεοντείων Πολέμων από σημαντικούς στρατιωτικούς αναλυτές – μελετητές οι οποίοι και εμβαθύνουν τόσο στο φαινόμενο του πολέμου και της Στρατηγικής ως εργαλείο του, όσο και στην σχέση αυτής με την πολιτική και το κράτος.

Συγκεκριμένα, ο Antoine – Henri Jomini ορίζει τη Στρατηγική ως *«την τέχνη του να κάνεις πόλεμο επάνω σ’ένα χάρτη και περιλαμβάνει όλο το θέατρο επιχειρήσεων»*¹⁸ (Ματζιάκος,2005). Ο σύγχρονός του Carl Von Clausewitz, δίνοντας τον πιο διασταλτικό ορισμό ως *«τη χρήση της μάχης για τον σκοπό του πολέμου»*, ενσωματώνει την κυρίαρχη έννοια του σκοπού (Κωνσταντίνου, 2005).

Εγγύς του Clausewitz, υπό το πρίσμα της οριοθέτησης του σκοπού του πολέμου, βρίσκεται ο Κινέζος στρατηγός Σουν Τζού, σύμφωνα με τον οποίο *«η τέχνη του πολέμου έχει αποφασιστική σημασία για την πολιτεία...»* ενώ υπερθεματίζει την

¹⁷ Reynolds, D. *One World Divisible. A Global History since 1945*, W.W. Norton, New York 2000, σ. 144 και Mueller J., *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War*”. Basic Books, New York 1990, σ. 233.

¹⁸ Jomini Antoine – Henri, *Η τέχνη του πολέμου*, μετάφραση – επιστημονική επιμέλεια Ματζιάκος Ανδρέας Αντγος ε.α, ΓΕΕΘΑ, Αθήνα 2005, σ. 23

παραπλάνηση και τον ελιγμό για την αποφασιστική νίκη του αντιπάλου¹⁹. Το σημαντικότερο σημείο διαφοροποίησης του Σουν Τζού με τον Von Clausewitz ως προς τη “μέθοδο” της πολεμικής προσπάθειας εντοπίζεται ακριβώς σ’ αυτό το σημείο, την Έμμεση δηλαδή προσέγγιση του αντιπάλου και όχι των ισχυρών του σημείων (Άμεση Προσέγγιση). Δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας ότι οι δύο “φιλόσοφοι του πολέμου” απέχουν χρονικά 20 αιώνες, κάτι το οποίο όμως δεν αλλοίωσε το έργο του πρώτου σε καμία των περιπτώσεων, αντιθέτως αυτό συμπληρώθηκε από τον δεύτερο αναδεικνύοντάς το σε κλασσικό πόνημα.

Η μελέτη του πολέμου, υπό το πρίσμα της ευρύτερης συνάφειας της πολιτικής με τη στρατιωτική ισχύ και προσπάθεια, απέκτησε ισχυρό έρεισμα μεταξύ των μελετητών των Διεθνών Σχέσεων και των Στρατηγικών πλέον μελετητών, κατά το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα με αφορμή τον Α’ΠΠ. Διακρίνονται οι Β.Η.Liddel Hart σύμφωνα με τον οποίο η Στρατηγική ορίζεται ως «*η τέχνη της κατανομής και εφαρμογής των στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της Πολιτικής*»²⁰, ο Andre Beaufre ο οποίος όρισε τη Στρατηγική ως «*την τέχνη της διαλεκτικής των βουλήσεων που χρησιμοποιούν την ισχύ για την επίλυση των διενέξεών τους*», ενώ ταυτόχρονα διαχώρισε τη μεταβλητή ιδιότητα των μέσων και του περιβάλλοντος και την επίδραση που αυτή έχει στην προσπάθεια τυποποίησης των κανόνων της Στρατηγικής²¹ (Παπασωτηρίου, 1996).

Κοινός τόπος των ανωτέρω προσεγγίσεων είναι ο ανταγωνισμός και ο σκοπός ενός δράντα σ’ ένα ορισμένο πλαίσιο και συνακόλουθα των μέσων προς επίτευξή του. Άρα, η Στρατηγική, αφενός δεν μπορεί να οριστεί ως αυθύπαρκτη και αφετέρου απαιτεί τρία συστατικά – προϋποθέσεις : *σκοπό, μέσα, αντίπαλο(ους)*, ενώ ταυτόχρονα διατρέχει δύο διαφορετικούς αλλά αλληλοεπηρεαζόμενους άξονες : τον κάθετο, δηλαδή τα επίπεδα διαβάθμισής της στην *εσωτερική* διάσταση του δράντα και τον οριζόντιο, δηλαδή η συνεχής διάδραση με τον αντίπαλο (ους) σε κάθε επίπεδο²².

1.4. Υψηλή Στρατηγική

Η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής είναι σαφές ότι υπέρκειται της Στρατηγικής, προσδίδοντάς της την ιδιότητα της εποπτείας και της συμπερίληψης και άλλων

¹⁹ Α. Κωνσταντίνου, *Απανθίσματα από το έργο του Carl Von Clausewitz*, Σ.Π.Α, Αθήνα 2005 σ. 22

²⁰ Hart Liddell B.H, *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Αθήνα 1963, σ. 15

²¹ Χ. Παπασωτηρίου, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Αθήνα 1996, σ.13

²² Χ. Παπασωτηρίου, *ό. π.*, σ.14-16.

παραμέτρων πλὴν του στρατιωτικού σκέλους - ισχύος. Σύμφωνα με τον Κ. Κολιόπουλο περιλαμβάνει τη χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους (στρατιωτικά, οικονομικά, διπλωματικά κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης²³, ενώ σύμφωνα με τον Liddel Hart «ο ρόλος της υψηλής στρατηγικής συνίσταται στο συντονισμό και τη διεύθυνση όλων των πηγών του Έθνους ή κάποιας συμμαχίας προς επίτευξη του πολιτικού σκοπού του πολέμου, ο οποίος καθορίζεται από τη θεμελιώδη πολιτική»²⁴ (Hart, 1963 : 358). Ο Hart, τονίζει επίσης ότι η Υψηλή Στρατηγική θα πρέπει να βλέπει “μετά” τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και ν’ αποφεύγει κάθε δυσμενή επίδρασή τους στο μεταπολεμικό (ειρηνικό) περιβάλλον. Συγκεκριμένα, «...ακόμη περισσότερο, ενώ ο ορίζοντας της στρατηγικής περιορίζεται στον πόλεμο, η υψηλή στρατηγική βλέπει πέρα απ’ τον πόλεμο, στην ειρήνη που θ’ ακολουθήσει. Πρέπει όχι μόνο να συνδυάζει τα διάφορα όργανα, αλλά και να ρυθμίζει τη χρήση τους κατά τέτοιο τρόπο που να αποφεύγει τις ζημιές στο μελλοντικό καθεστώς της ειρήνης, για την ασφάλεια και την ευημερία της...».

Γίνεται σαφές ότι η Υψηλή Στρατηγική δεν περιορίζεται στο πλαίσιο του πολέμου, ενώ ταυτόχρονα σχετίζεται άμεσα με την *δύναμη – ισχύ* που μπορεί να προτάξει το κράτος προς όφελος της ασφάλειάς του και των συμφερόντων του. Ως τέτοια, οφείλει να βασίζεται και να απαιτεί σοβαρότητα στη σχεδίαση και συντήρησή της.

Η Υψηλή Στρατηγική εξαρτάται με άμεσο τρόπο από τις παραμέτρους του διεθνούς συστήματος, πρωτίστως από την δεδομένη κατανομή ισχύος και το διεθνές διπλωματικό και οικονομικό περιβάλλον μιας χρονικής περιόδου, αλλά και από την τάση(εις) του διεθνούς συστήματος. Η περίοδος που προηγήθηκε του Α’ΠΠ περισσότερο και του Μεσοπολέμου λιγότερο, ευνόησαν την δημιουργία νέων κρατών στο πλαίσιο της “Αρχής των Εθνοτήτων” και σε αυτό συνέβαλε καθοριστικά η Κ.Τ.Ε. η οποία θεσμοθέτησε ανύπαρκτες ή ανεπίσημες έως τότε Αρχές στο ισχύον διεθνές περιβάλλον. Μεταπολεμικά, η τάση της Αυτοδιάθεσης περιστράφηκε γύρω από την αποαποικιοποίηση μιας σειράς εθνοτήτων με συγκεκριμένες εδαφικές ταυτότητες και προσδιορισμούς

²³ Κ. Κολιόπουλος, “Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα”, Αθήνα 2008, σ. 44.

²⁴ Hart, 1963, ό. π.

Ο παράγοντας *Εξωτερική Πολιτική*, ως κατ' εξοχήν εκφραστής της εκτελεστικής εξουσίας, σε συνδυασμό με την *Αμυντική Πολιτική* αποτελούν τους δύο βασικούς πυλώνες της, χωρίς να παραγνωρίζονται οι υπόλοιποι συντελεστές που στηρίζουν τους δύο πρώτους²⁵.

Οι τομείς σχεδιάσής της οφείλει κατ' ελάχιστο να ικανοποιεί τις αναγκαίες συνθήκες της Στρατηγικής : ο *δρών*, ο *αντίπαλος – ανταγωνιστής*, ο *σκοπός* και τα *μέσα*. Επειδή όμως υπερβαίνει την απλή συγκρουσιακή κατάσταση, απαιτεί μια ακόμη παράμετρο, της νομιμοποίησης, που έχει αμφίδρομη διάσταση για το κράτος που την επιδιώκει, στο εσωτερικό του κυρίως στο εξωτερικό. Καταληκτικά, ο σχεδιασμός της υψηλής στρατηγικής οφείλει να καλύπτει :

- Τους πολιτικούς στόχους του κράτους (ασφάλεια), λαμβάνοντας υπ' όψιν τον κίνδυνο υπερεξάπλωσης ως το άκρο το οποίο δεν πρέπει ποτέ να υπερκεραστεί.
- Τα διατιθέμενα και τα κατάλληλα μέσα και ο κάλλιστος συνδυασμός τους για την πραγματοποίηση των πολιτικών στόχων. Ο προσδιορισμός τους σε ορισμένες περιπτώσεις υπερβαίνει τις δυνατότητες του κράτους αλλά σ' αυτή την περίπτωση οφείλει να λειτουργεί ως οδηγός γραμμής για το μέλλον και ταυτόχρονα το πλαίσιο σχεδιασμού για την ανάπτυξη του κράτους.
- Τη γενική κατάσταση και τις ειδικότερες συνθήκες (χρονικές και τοπικές) που επικρατούν στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον. Ευνότητα, δεν αρκεί η απλή καταγραφή, αλλά μια ενδεδειγμένη ανάλυση των κινδύνων, των ευκαιριών και των κενών που αυτό περικλείει.
- Τη νομιμοποίηση στο εσωτερικό και το εξωτερικό του κράτους.

Παρά το γεγονός ότι τα ανωτέρω αξιώματα, ορισμοί και προσεγγίσεις είναι γενικώς αποδεκτά, προκειμένου να εξειδικεύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο την ελληνική εκδοχή της Υψηλής Στρατηγικής, θα ακολουθηθεί μια αδρή προσέγγιση της Υψηλής Στρατηγικής, εγγύς του ελληνικής πραγματικότητας, όπως αυτή αναπτύσσεται από τον Χ.Παπασωτηρίου.

²⁵ Χ. Παπασωτηρίου, *ό. π.*, σ. 14-15.

Σύμφωνα με τον ίδιο, η ανάλυση της Υψηλής Στρατηγικής διακρίνεται σε δύο επίπεδα, με βασικό κριτήριο τον πόλεμο. Ειδικότερα, στην *Μικροσκοπική* η οποία εφαρμόζεται στο πλαίσιο του πολέμου και την *Μακροσκοπική* που περιλαμβάνει όχι μόνο τον πόλεμο αλλά (κυρίως) και την περίοδο πριν και μετά τον πόλεμο (την ειρήνη).

1.5. Μικροσκοπική Υψηλή Στρατηγική

Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η καθαρά συγκρουσιακή διάσταση μεταξύ του κράτους ή συμμαχικών κρατών με κάποιο(α) άλλο(α) και είναι αυτή που καθορίζει το νόημα της διάκρισης αυτής της υψηλής στρατηγικής. Περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων, εκτός της “καθαρής” ένοπλης βίας, που χρησιμοποιούν οι αντίπαλοι με σκοπό την επικράτηση κατά την πολεμική αναμέτρηση. Τα μέσα αυτά, ομαδοποιούνται στις επιμέρους διαστάσεις της Μικροσκοπικής Υψηλής Στρατηγικής

- **Στρατιωτική στρατηγική** : αποτελεί τον “σκληρό πυρήνα” της ένοπλης βίας και αντιπροσωπεύει τις Ε.Δ του κράτους, με καθαρά επιχειρησιακούς στόχους σχετιζόμενους με τις αντίστοιχες εχθρικές και γενικότερα με τη διατήρηση ή ανατροπή της ισχύουσας κατάστασης²⁶. Η χρήση βίας – συνεπώς και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις - δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά εντάσσεται πλήρως στον πολιτικό σκοπό(ους) του κράτους. Σχηματικά, η εκμετάλλευση των επιτυχιών στις μάχες με σκοπό την προώθηση των πολιτικών στόχων του πολέμου συνιστά τη *Στρατηγική*, ενώ ο τρόπος δράσης με σκοπό την νίκη σε μάχη την *Τακτική*.
- **Οικονομία** : έχει διττή διάσταση για το κράτος. Πρώτον, της άμεσης σχέσης οικονομικής κατάστασης και ικανών Ε.Δ και την εξάρτηση των πολεμικών επιχειρήσεων. Πέραν των αυστηρά στρατιωτικών δραστηριοτήτων, η οικονομική παράμετρος στο μέτρο που ούτως ή άλλως ενθαρρύνει τις διακρατικές σχέσεις, τροφοδοτεί, ή τουλάχιστον δημιουργεί τις ικανές συνθήκες, για διπλωματική ενδυνάμωση η οποία με τη σειρά της ανατροφοδοτεί τη στρατιωτική στρατηγική. Το παράδειγμα Ελλάδος - Τουρκίας στην περίοδο 1980 – 95, είναι αρκούντως εύγλωττο : το ΑΕΠ της Ελλά-

²⁶ Platias G.Athanassios & Koliopoulos Constantinos, *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens 2016, σ. 27

δος το 1980 ήταν 77% του τουρκικού και οι αμυντικές δαπάνες της 194% των τουρκικών. Το 1990 54% και 78% αντίστοιχα ενώ το 1995 οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες ήταν 32% των τουρκικών. Ένα χρόνο μετά, η θεωρία περί “γκρίζων ζωνών” έγινε πραγματικότητα με μη αναστρέψιμο τρόπο²⁷. Η άλλη όψη της σημασίας της οικονομίας αφορά στο αντίπαλο κράτος ως βασικό συντελεστή ισχύος και άρα στόχο που πρέπει να πληχθεί άμεσα (με τη μορφή στρατιωτικών επιχειρήσεων) ή/και έμμεσα (οικονομικός πόλεμος, κυρώσεις κλπ).

- **Εσωτερική πολιτική** : είναι η διάσταση που αφορά στην ικανότητα του κατέχοντος την εκτελεστική εξουσία ενός κράτους να κινητοποιεί όλο το φάσμα των εσωτερικών έμψυχων (πολίτες, υπηρεσίες, ιδιωτικούς φορείς και επιχειρήσεις, δεξαμενών σκέψης και επηρεασμού της κοινής γνώμης) και άψυχων (οικονομικοί, τεχνολογικοί, βιομηχανικοί πόροι) δυνάμεων προκειμένου να υποστηρίξει τους πολιτικούς του στόχους. Η εσωτερική πολιτική δεν νοείται χωρίς το σύνολο της οργάνωσης και συμμετοχής του κράτους ούτε χωρίς την συνοχή του πολιτικού συστήματος που επικρατεί στο εσωτερικό του κράτους. Η συνοχή του πολιτικού συστήματος αποτελεί ταυτόχρονα και έναν έξοχο στόχο για το αντίπαλο κράτος το οποίο συγκεντρώνει σημαντικές πιθανότητες επιτυχίας των στόχων του, όταν στο εσωτερικό πολιτικό σύστημα επικρατεί σύγχυση, διαδοχή και εν γένει αναταραχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίοδος Ιανουάριο 1996 κατά την οποία στο πολιτικό σύστημα της Ελλάδος επικρατούσε αβεβαιότητα και διστακτικότητα λόγω της διαδοχής στην πρωθυπουργία. Επιπλέον, βασικός στόχος της είναι η “νομιμοποίηση” μιας πολεμικής προσπάθειας μέσω της – κατ’ ελάχιστον - ανοχής του πληθυσμού και στην καλύτερη περίπτωση την ενθουσιώδη υποστήριξή της. Παράδειγμα ενθουσιώδους υποστήριξης αποτελεί η πολεμική προσπάθεια κατά τον Ελληνο – Ιταλικό πόλεμο 1940-41. Παρά το γεγονός ότι η εκτελεστική εξουσία κατέχονταν από δικτατορία, η συμμετοχή του ελληνικού λαού ήταν καθολική. Αντιθέτως, 20 μόλις χρόνια πριν, η Μικρασιατική Εκστρατεία δεν έχαιρε καθολικής

²⁷ Χ. Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα 2009, σ. 59

αποδοχής, κυρίως λόγω του Διχασμού ο οποίος διαμόρφωσε τις συνθήκες επικίνδυνης εσωτερικής αστάθειας και τελικά μόνιμης αναπηρίας του πολιτικού συστήματος. Η εσωτερική νομιμοποίηση εξαρτάται σημαντικά από τον πολιτικό στόχο του πολέμου δεδομένου ότι η αποδοχή ενός λεγόμενου *αμυντικού πολέμου* διαφέρει σαφώς απ' αυτήν ενός *επιθετικού*. Γίνεται έτσι κατανοητή η προσπάθεια αναθεωρητικών και ηγεμονικών δυνάμεων να παρουσιάζουν εξόφθαλμα επιθετικές ενέργειες ως αμυντικές απευθυνόμενες αποκλειστικά στο αίσθημα της ασφάλειας των πολιτών τους. Η περίπτωση του Τ.Μπλέρ (πρωθυπουργός της Αγγλίας στην περίοδο 1997-2007) είναι χαρακτηριστική για την επιδίωξή του να υφαρπάξει την συναίνεση των πολιτών λέγοντας ψεύδη, προκειμένου να εισβάλει μαζί με τις ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003.

- **Διεθνής νομιμοποίηση** : αντιπροσωπεύει την αποδοχή ή κατ' ελάχιστον την ουδέτερη στάση της διεθνούς κοινότητας στους τιθέμενους στόχους. Το ζήτημα πρέπει να αναλυθεί σε δύο επίπεδα, αυτό των θεσμών/προσώπων και αυτό του χρόνου. Όσον αφορά στους θεσμούς, η νομιμοποίηση αφορά τόσο στα επίσημα όργανα της διεθνούς κοινότητας όπου τα κράτη αλληλοεπιδρούν σε επίσημο επίπεδο, (Ο.Η.Ε, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ο.Α.Σ.Ε κ.λ.π), όσο και στις ανεπίσημες διακρατικές σχέσεις που αναπτύσσονται και συντηρούνται μεταξύ των κρατών. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι υπερδυνάμεις στο Ψυχροπολεμικό σύστημα και οι ισχυροί δρώντες στο Μεταψυχροπολεμικό, επιδίωξαν και επιδιώκουν τη διεθνή νομιμοποίηση των επεμβάσεών τους ανά την υφήλιο κυρίως στο πλαίσιο του ΟΗΕ και αν αυτό δεν καθίσταται δυνατό, την αναζητούν σε διεθνικούς αλλά ελεγχόμενους σχηματισμούς. Σε επίπεδο χρόνου, η διεθνής νομιμοποίηση έχει ιδιαίτερη σημασία διότι ουσιαστικά και έμμεσα νομιμοποιεί “εν λευκώ” τις επόμενες δράσεις του κράτους μετά την αρχική επέμβαση, οι οποίες μπορεί να διαρκέσουν για δεκαετίες. Η αρχική επέμβαση των ΗΠΑ στον Κόλπο (1991) είχε την νομιμοποίηση του Σ.Α του ΟΗΕ και πλειάδα κρατών την στήριξε εμπράκτως και θεωρητικώς. Πάραυτα, 12 χρόνια μετά εισέβαλαν - χωρίς έγκριση του Σ.Α του ΟΗΕ - εκ νέου στο Ιράκ και παρόλο που τυπικά ο πόλεμος έληξε το 2010 και οι τελευταίοι στρατιώτες των

ΗΠΑ αποχώρησαν το 2011, 30 ολόκληρα χρόνια μετά, οι ΗΠΑ έχουν κυρίαρχη παρουσία στο Ιράκ και στην ευρύτερη περιοχή.

Τέλος, η διεθνής νομιμοποίηση έχει μεγάλη σημασία για μεσαίες και κυρίως μικρές δυνάμεις – κράτη στο βαθμό που η ευμενή στάση ή ουδετερότητα τρίτων χωρών μπορεί να αποβεί πολύτιμη στις επιδιώξεις τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έναρξη της ελληνικής Επανάστασης, κατά την οποία, με ενέργειες του Ι.Καποδίστρια, κατάφερε να αποσπάσει την ευμενή ουδετερότητα των Μεγάλων Δυνάμεων και τη μη αποστολή στρατευμάτων, κερδίζοντας πολύτιμο χρόνο ώστε να δημιουργήσει τετελεσμένα στο πεδίο της μάχης. Αντίστοιχες προσπάθειες (αν και καθαρά κοινωνικές) στην Ιταλία (1820) και στην Ισπανία (1821) υπέστησαν αιματηρή καταστολή από την Ιερά Συμμαχία.

- **Διπλωματία** : η προμετωπίδα της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους τόσο σε ειρηνική περίοδο όσο και σε περίοδο κρίσης – σύγκρουσης. Η αναγνώριση και εκμετάλλευση ευκαιριών που παρουσιάζονται ενίοτε στις διακρατικές σχέσεις απαιτεί μια διορατική εξωτερική πολιτική, η οποία συνδυασμένη με έμπειρη και ικανή διπλωματία μπορεί να οδηγήσει σε εντυπωσιακά αποτελέσματα²⁸. Η επιτυχημένη σχεδίαση και εκτέλεση των διπλωματικών προσπαθειών ενός κράτους απαιτεί την ορθή ανάγνωση τόσο του διμερούς (πολυμερούς) όσο και γενικότερα του διεθνούς περιβάλλοντος. Και στο επίπεδο της Διπλωματίας, το παράδειγμα του Ι.Καποδίστρια αποτελεί οδηγό γραμμή για τους επόμενούς του, στο βαθμό που κατάφερε να μεγαλώσει τα αρχικά σχεδιασμένα σύνορα του υπό σύσταση κράτους πείθοντας τους Αγγλογάλλους αλλά και τους Ρώσους ότι είναι προς όφελός τους.

1.6. Μακροσκοπική Υψηλή Στρατηγική

Η Μακροσκοπική υψηλή στρατηγική, διακρίνεται για το μακροπρόθεσμο χρονικό πλαίσιο αναφοράς και περιλαμβάνει την ειρηνική και την ενδεχόμενη πολεμική περίοδο, δεδομένου ότι ο πόλεμος είναι πάντα ένα ενδεχόμενο. Το κράτος μέσω

²⁸ Platias G.Athanassios & Koliopoulos Constantinos, *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens 2016, σ.43

των μακροσκοπικών στρατηγικών επιδιώκει την άμβλυνση των όποιων συνεπειών αυτός συνεπάγεται, έχοντας τις εξής επιλογές :

- **Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης – επέκτασης:** η χρήση/απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας προς δρώντες που έχουν αναγνωριστεί ως εχθρικοί, υποβαθμίζοντας ταυτόχρονα τη στήριξη της υψηλής στρατηγικής στη διπλωματική ισχύ, ή μετατρέποντάς την σε “διπλωματία των κανονιοφόρων” που καθιερώθηκε στην μεταπολεμική διπλωματική σκέψη μετά την έκδοση κειμένων από τον James Cable στην περίοδο 1971-93 και αφορά στην χρήση ναυτικής στρατιωτικής ισχύος με στόχο την επιβολή των συμφερόντων μια (μεγάλης συνήθως) δύναμης. Ο προσανατολισμός μπορεί να είναι αμυντικός ή/και επιθετικός και είναι η αποτελεσματικότερη μέθοδος ελέγχου της συμπεριφοράς του αντιπάλου με άμεσες συνέπειες στους συντελεστές ισχύος του. Τα βασικά της μειονεκτήματα εντοπίζονται στο αυξημένο οικονομικό κόστος συντήρησης ικανών και αποτελεσματικών Ε.Δ και στα πιθανά προβλήματα εσωτερικής αποδοχής – νομιμοποίησης, ενώ στο εξωτερικό πεδίο, υποθάλλει το “*δίλλημα της ασφάλειας*” στους αντιπάλους.

Συνεπώς η στρατηγική της Επέκτασης - Ανάσχεσης είναι μεν αναπόσπαστο αλλά όχι επαρκές μέρος της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους. Επιπλέον, προϋποθέτει σοβαρή κρατική συγκρότηση και απόλυτη σύμπνοια στους πολίτες του, στήριξη στις ίδιες δυνάμεις και αποδοχή του όποιου κόστους αυτή συνεπάγεται. Η Ανάσχεση ακολουθείται από λιγότερο ισχυρά κράτη που είτε δεν είναι διατεθειμένα να μεταβάλουν την ισχύουσα κατάσταση, είτε είναι ικανοποιημένα από αυτήν.

- **Στρατηγική των συμμαχιών :** το κράτος - δρών συνάπτει συμμαχίες με άλλους δρώντες υπό το πρίσμα κοινού συμφέροντος ή/και αντιπάλου. Πλέον, η έννοια της συμμαχίας – παρ’ ότι ενέχει το συγκρουσιακό στοιχείο - δεν περιορίζεται από αυτό, αλλά δίνει έμφαση στην πολιτική, οικονομική, τελωνειακή, στρατηγική πρωτίστως συνεργασία των μελών της, αποβλέποντας στην αυξημένη συνολική ισχύ και την χρήση κοινών πόρων/μέσων. Στον αντίποδα, η διαμάχη για κυριαρχία και μεγιστοποίηση του οφέλους, περνάει στο εσωτερικό της συμμαχίας, κυρίως όταν οι συνιστώσες δυνάμεις είναι σχετικά ισοδύναμες. Σημα-

ντικό στοιχείο μιας συμμαχίας αποτελεί η προϋπαρξή κοινού ή συναφούς εθνικού, πολιτισμικού και αξιακού υποβάθρου.

- **Στρατηγική των εξισορροπήσεων :** το κύριο χαρακτηριστικό είναι η ευελιξία διαμόρφωσης και απορρόφησης των συσχετισμών δυνάμεων και ισχύος. Κατ' επέκταση, η ικανότητα του κράτους να αποτρέπει τον αντίπαλο από τη συγκέντρωση δυνάμεων/ισχύος εναντίον του, εκμεταλλευόμενος τον έλεγχο ή τη συμμετοχή του σε συστήματα ισορροπιών ισχύος με άλλα κράτη. Η στρατηγική αυτή ακολουθείται από δρώντες με σχετική ελευθερία δράσης στις υφιστάμενες συμμαχίες, οι οποίοι αφενός διαθέτουν ισχυρή και ικανή διπλωματία και αφετέρου σημαντική στρατιωτική και οικονομική στρατηγική σε υποστηρικτικό ρόλο. Παρ' ότι διαθέτει το πλεονέκτημά της εξουδετέρωσης απειλών με χαμηλό κόστος, ενέχει και το σημαντικό μειονέκτημα του εξορισμού υψηλού ρίσκου τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό πεδίο. Ειδικότερα, η προσπάθεια εξισορρόπησης αντιδιαστέλεται με το έλλειμμα εμπιστοσύνης που προκαλεί η ασταθής και ευκαιριακή στάση σε διεθνές επίπεδο αλλά και στο επίπεδο της εσωτερικής νομιμοποίησης.
- **Στρατηγική του κατευνασμού :** η λογική των παραχωρήσεων με σκοπό την αποσόβηση της απειλής. Οι παράμετροι αφορούν στον χρόνο και στο μέγεθος του αντιπάλου : βραχυχρόνιος έως μακροχρόνιος και έναντι ελάσσονος ή μείζονος αντιπάλου με συνδυαστικές πρακτικές. Το βασικό "όπλο" της στρατηγικής αυτής είναι επίσης η διπλωματία και το πεδίο "σύγκρουσης" το εσωτερικό μέτωπο με στόχο την νομιμοποίηση, ώστε να μην εκληφθεί ως υποχώρηση στις διεκδικήσεις του αντιπάλου. Συνήθως ο εφαρμόζων την παρουσιάζει ως αποτέλεσμα διαλόγου και αμοιβαίων παραχωρήσεων με στόχο την υπέρβαση των αντιθέσεων, ταυτόχρονα δίνει ιδιαίτερο βάρος στην υπονόμηση στοιχείων και αξιών που αποτελούν εμπόδιο, μέσω προπαγάνδας, στράτευσης και χειραγώγησης των ΜΜΕ, στρατολόγησης σημαντικών προσωπικοτήτων με ευρεία κοινωνική αποδοχή.

1.7. Κριτήρια αξιολόγησης υψηλής στρατηγικής²⁹

Η ανωτέρω ανάλυση μας επιτρέπει, κατά κάποιο τρόπο, την “αξιολόγηση” μιας στρατηγικής με στόχο πάντα την εποικοδομητική κριτική και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Υπό το πρίσμα αυτό, μια στρατηγική δύναται να κριθεί με βάση τα κάτωθι κριτήρια :

- **Καταλληλότητα** : κρίνεται σε δύο επίπεδα, αυτό του εσωτερικού δηλαδή στο αν και κατά πόσο κινητοποιεί όλες τις συνιστάμενες της εθνικής και κρατικής ισχύος ώστε να υποστηριχθεί η εξωτερική πολιτική του, και στο εξωτερικό όσον αφορά στην ικανότητα “ανάγνωσης” του διεθνούς περιβάλλοντος (εντοπισμός κινδύνων και ευκαιριών), ώστε να σχεδιαστούν σωστά και να στηριχθούν οι πολιτικοί στόχοι της ηγεσίας.
- **Εσωτερική συνοχή** : έγκειται στη δυνατότητα του κράτους να ισορροπεί τις μικροσκοπικές και μακροσκοπικές στρατηγικές του δεδομένης της αντίρροπης τάσης ορισμένων εξ αυτών. Η ικανότητα συγκερασμού αποτελεί ουσιαστικά το βασικό κριτήριο επιτυχίας της εκάστοτε υψηλής στρατηγικής.
- **Αποδοτικότητα** : με κριτήριο τον “ορθολογισμό” των κρατών-δρώντων η υψηλή στρατηγική τους υπόκειται στην αξιολογική διαδικασία, στη μέτρηση δηλαδή της αποτελεσματικότητας των μέσων με τα οποία προωθούνται οι τιθέμενοι πολιτικοί σκοποί καθώς και στη σχέση κόστους - ωφέλειας των μέσων αυτών.
- **Συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων** : θέτει τον κίνδυνο της υπερεξάπλωσης ως μέγιστο όριο των τιθέμενων στόχων και συνεπώς τα αποδεκτά όριά τους.
- **Αντοχή σε σφάλματα** : τίθεται η αντοχή στον χρόνο ως το κριτήριο διατήρησης ή ταχείας προσαρμογής της υψηλής στρατηγικής που ακολουθείται.

²⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική : 6ος – 11ος αιώνας*, Αθήνα 2011, σ. 33-35.

Β' Κεφάλαιο

Ιστορική πορεία και υψηλή στρατηγική του ελλαδικού κράτους

2.1. Η σχέση της διεθνολογικής και στρατηγικής ανάλυσης με την Ιστορία³⁰

Η Ιστορία, ως δεξαμενή καταγραφής των γεγονότων, ενεργειών και ομάδων που συγκροτούν ένα σύνολο ανθρώπων με σχέσεις εξουσίας και κοινά συμφέροντα, βασίζεται στις πρωτογενείς πηγές και κάνει την δευτερογενή ανάλυση των δρώντων δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη μοναδικότητα και στη λεπτομέρεια των συμβάντων. Η διεθνολογική ή/και στρατηγική ανάλυση από την άλλη, αντλούν το υλικό τους από την παραπάνω δεξαμενή, προκειμένου να παράγουν, να θεμελιώσουν και να αξιολογήσουν τις θεωρητικές υποθέσεις τους οι οποίες στην πραγματικότητα αποτελούν τριτογενή ανάλυση για την οποία όμως οι προηγούμενες είναι απαραίτητες.

Δεν αποτελεί σπάνιο φαινόμενο, οι ιστορικοί να χρησιμοποιούν στρατηγικές θεωρίες και διεθνολογικές αναλύσεις στις μελέτες τους με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται η διάκριση των επιστημών. Το ζήτημα αυτό, το οποίο εντοπίζεται επίσης στο έργο του Θουκιδίδη, δεν φαίνεται να εξαλείφεται – και σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι εφικτό να εξαλειφθεί – στο βαθμό που τόσο η φύση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, όσο και τα ζητήματα της στρατηγικής παραμένουν αναλλοίωτα στο πέρασμα των αιώνων.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, ακολουθεί μια συνοπτική ιστορική ανάλυση του ελλαδικού κράτους και της Υψηλής Στρατηγικής που ακολούθησε έως τώρα, δίνοντας έμφαση σε γεγονότα που καθόρισαν την πορεία της στα 200 αυτά χρόνια ή αποτέλεσαν σταθμούς για την ανατροπή της.

2.2. Η Περίοδος Ανακατάληψης (1832 – 1949)

Κατά την έναρξη της περιόδου το νέο κράτος πριν καν καταφέρει να ενσωματώσει αξιόπιστους θεσμούς, και όντας σε καθεστώς Προστασίας και απροκάλυπτης κηδεμονίας, υπερθεματίζει την προοπτική επέκτασής του. Οι δύο Τουρκο-Αιγυπτιακοί πόλεμοι (1831-33 και 1839-41) που ενδεχομένως θα έδιναν κάποια εξωτερική νομιμοποίηση δεν έτυχαν εκμετάλλευσης, δεδομένης της πολιτικής, οικονομι-

³⁰ Χ. Παπασωτηρίου, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Αθήνα 1996, σ. 12

κής και στρατιωτικής καχεξίας. Οι ευκαιρίες αυτές δεδομένης της οικονομικής εξάρτησης από την Αγγλία και της αδιανόητης για την ίδια ισχυροποίηση ή ακόμη χειρότερα ήττα του σουλτάνου από τον Μεχμέτ Αλή, δεν θα μπορούσε να αποτελέσουν το προκάλυμμα για μια στρατιωτική επιχείρηση με σκοπό ανακατάληψη εδαφών εις βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξάλλου, το 1831-33 το ελλαδικό κράτος, όντας στη δίνη εμφυλίου πολέμου και σε αναζήτηση ηγεμόνα, δεν ήταν σε θέση να διεκδικήσει κάποια οφέλη εκτός συνόρων την ώρα που η κοινωνική και πολιτική αποδιοργάνωση ήταν καθημερινό φαινόμενο. Αντίστοιχα, το 1839, με το ξέσπασμα του Β' Τουρκο-Αιγυπτιακού Πολέμου έγινε αποκάλυπτα προφανές ότι οι Δυνάμεις, με πρωταγωνιστή την Αγγλία και ακολούθους τη Γαλλία και τη Ρωσία, δεν επιθυμούσαν την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η συνταγματική μοναρχία συνέπεσε και ενθάρρυνε το εξωστρεφές δόγμα της “Μεγάλης Ιδέας” της οποίας αν και “πατέρας” εμφανίζεται ο τότε βουλευτής Ιωάννης Κωλέττης (με αφορμή τη συνεδρίαση της 14^{ης} Ιανουαρίου 1844 στο πλαίσιο της διαμάχης Αυτοχθόνων – Ετεροχθόνων), η ιδέα της κρατικής οργάνωσης των ελληνικών πληθυσμών μετά την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και η επανάκτηση της Κωνσταντινούπολης, υπήρξε η έμπνευση και το πολιτικό πρόγραμμα της Φιλικής Εταιρίας και πρίν αυτήν, η Χάρτα του Ρήγα. Η “Μεγάλη Ιδέα” κυρίως ως απαίτηση του έντονου εθνικού αισθήματος της κοινωνίας, καθίσταται έκτοτε διαρκής ιδεολογική αναφορά του νέου κράτους υπό την έννοια της εθνικής ολοκλήρωσης, κυρίαρχο σύνθημα και πεδίο σύγκρουσης του πολιτικού λόγου, αλλά και χειραγώγησης των πολιτικών δυνάμεων³¹.

Στο πλαίσιο αυτό, η Υψηλή Στρατηγική της Οθωμικής περιόδου (1844-62) συνίσταται στην εκτόξευση και συντήρηση συγκρούσεων στις τουρκικές κτήσεις, μέσω της στήριξης ανταρτικών ομάδων αναζητώντας ταυτόχρονα το “παράθυρο ευκαιρίας” που θα έδινε μια ευνοϊκή στάση των Μεγάλων Δυνάμεων³². Η στρατηγική αυτή, συνεχίστηκε όλο τον 19^ο αιώνα, ενθαρρύνθηκε μάλιστα από την προσάρτηση των Ιονίων Νήσων το 1864 κατά παραχώρηση της Αγγλίας, ως “προικοδότηση” του νέου Μονάρχη, Γεώργιου Α'.

³¹ Ε. Σκοπετέα, *Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, Όψεις του Εθνικού Προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)'*, Αθήνα 1988, σ. 259.

³² Α. Ι. Δεσποτόπουλος, *Μελέτες Πολιτικής Ιστορίας*, Αθήνα 1989, σ. 103.

Χαρακτηριστική περίπτωση της ανωτέρω στρατηγικής αποτέλεσε ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853-56) και η κοινωνικοπολιτική κρίση που προκάλεσε στο ελλαδικό βασίλειο. Ο ανταγωνισμός Ρωσίας – Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η επίκληση του θρησκευτικού αισθήματος από τους Ρώσους, όχι μόνο προκάλεσε μεγάλη συγκίνηση στους Έλληνες οι οποίοι διείδαν την εκπλήρωση των προφητειών για τη βοήθεια από το «ξανθό γένος», αλλά και την ευκαιρία για την πραγμάτωση της “Μεγάλης Ιδέας”. Τις εθνικές αυτές ελπίδες ενστερνιζόταν και υποδαύλιζε το βασιλικό ζεύγος, και ο Τύπος της εποχής επηρεάζοντας το λαϊκό αίσθημα, ενώ σημαντικές προσωπικότητες προετοίμαζαν εξέγερση στην Κρήτη, Ήπειρο και Θεσσαλία.

Στις αρχές του 1854, το σύνολο του Ελληνισμού, εντός και εκτός του μικρού ελλαδικού βασιλείου βρισκόταν σε εθνικό αναβρασμό ο οποίος δοθέντος των αφορμών από την Οθωμανική εξουσία (αυθαιρεσίες Οθωμανών διοικητών στη Θεσσαλία, αύξηση φορολογίας στις επαρχίες της Ηπείρου κλπ) και της απουσίας σημαντικών οθωμανικών στρατευμάτων στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, εξελίχθηκε σε εξέγερση σε Θεσσαλία και Ήπειρο. Η κυβέρνηση Κριεζή και το υπουργικό συμβούλιο, εκτιμώντας σωστά τις προειδοποιήσεις των πρεσβευτών Αγγλίας και Γαλλίας και συνεπώς τις προθέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, συνιστούσαν αυτοσυγκράτηση στον Όθωνα που αν και επίσημα τηρούσε ουδετερότητα, μυστικά υποστήριζε παντοιοτρόπως την εξέγερση.

Η Πύλη απέστειλε τελεσίγραφο (19 Μαρτίου 1854), το οποίο ενθάρρυναν οι πρεσβευτές Αγγλίας και Γαλλίας και στην διορία δύο ημερών, η **κυβέρνηση** απάντησε με πνεύμα μετριοπάθειας αλλά στην κλιμάκωση που ακολούθησε από την Πύλη, ο Όθωνας μόνο με την απειλή παραίτησης του υπουργικού συμβουλίου άλλαξε την απόφαση ολοκληρωτικού πολέμου με τη συμμετοχή του. Το ξέσπασμα της οργής των Αγγλογάλλων εκδηλώθηκε επίσημα στις 8 Απριλίου με την επίδοση ψευδούς και προσβλητικής διακοίνωσης από τους πρεσβευτές Wise και Roïn, αφήνοντας υπονοούμενα για ναυτική επέμβαση στην Ελλάδα την οποία προπαγάνδιζε ο ξένος Τύπος.

Στις 13 Μαΐου 1854 γαλλικά πολεμικά πλοία κατέλαβαν με στρατιωτικά αγγαγίαματα υπό τον Γάλλο στρατηγό Forey το λιμάνι του Πειραιά, ξεκινώντας μια τρομερή περίοδο κατοχής και κηδεμονίας της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας. Η κυβέρνηση που “διορίστηκε” από τους Αγγλογάλλους με προθυπουργό τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και ονομάστηκε εύλογα από την κοινή γνώμη της εποχής

ως «Υπουργείο Κατοχής», προσπάθησε και κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να διορθώσει την εξωτερική εικόνα και το κύρος της χώρας και του Στέμματος, πλὴν ὅμως ἡ κατάσταση που επέβαλε ὁ στρατός κατοχής ἦταν ἀφόρητη και ἀκρῶς ταπεινωτική για τὸ λαό με καταστροφικό ἐπιστέγασμα τὴν **ἐπιδημία χολέρας** που μετέφεραν οἱ Γάλλοι σὲ Πειραιά και Αθήνα με 3.000 θύματα. Τα στρατεύματα κατοχής ἀναχώρησαν τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1857, μετὰ ἀπὸ ἔντονο διπλωματικό διάβημα τῆς Ρωσικῆς κυβερνήσεως.

Τὴν λήξη τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἀκολούθησε ἡ Συνθήκη τῶν Παρισίων (30 Μαρτίου 1856) ἡ ὁποία κατοχύρωνε τὴν ἀκεραιότητα τῆς Οθωμανικῆς Αυτοκρατορίας ὡς ἐμπόδιο σὲν τὴν Ρωσική κάθοδο σὲν Μεσόγειο και κάθε ρωσική ἐπέμβαση ὡς *casusbelli* ἀπὸ Ἀγγλία και Γαλλία. Ὡς ἀντιστάθμισμα ἡ Οθωμανική Αυτοκρατορία ἀναγκάστηκε νὰ παρέχει σημαντικές μεταρρυθμίσεις ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν πολιτῶν τῆς. Ἡ Ρωσία πλέον ἐγκαταλείπει τὴν πολιτική ἐπηρεασμοῦ τῶν Χριστιανῶν τῆς Οθωμανικῆς αυτοκρατορίας, υιοθετώντας σὲν συνέχεια τὸ δόγμα τοῦ «πανσλαβισμού».

Ἡ ἐλληνική κρίση κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἀπέδειξε τὴν ἀδυναμία τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου και τὴν ἀμεση ἐξάρτηση τοῦ ἀπὸ τὴς Μεγάλης Δυνάμεις τῆς ἐποχῆς, που δὲν δίστασαν νὰ ἐγκαταλείψουν ὅλα τὰ προσχήματα και νὰ ἐπέμβουν στρατιωτικά και με ἀπροκάλυπτη ὠμότητα σὲν Ἑλληνικές υποθέσεις, καταρρίπτοντας τὸ μύθευμα τοῦ φιλελληνισμοῦ τοῦς με ἀπαρχή τὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου και καθιστώντας ἐπίσης ἀνεδαφικό τὸν διαχωρισμό τῶν πολιτικῶν δυνάμεων σὲ Ρωσικό, Ἀγγλικό και Γαλλικό.

Ὡστόσο, ἡ Κριμαϊκή κρίση ἀνανέωσε τὴν ἐθνική συνείδηση τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν (παρατηρήθηκε ἀναδιοργάνωση τῆς Παιδείας και ἴδρυση πολλῶν σχολείων σὲν τὴς τουρκοκρατούμενες Ἡπειρο, Μακεδονία και Θράκη), ἰσχυροποίησε τοῦς δεσμούς με τὸ ἐλλαδικό κράτος τῶν περιοχῶν αυτῶν και δημιούργησε τὸ κατάλληλο ἔδαφος για τὴς ἐξελίξεις τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 19^{ου} αἰῶνα και τοῦ 20^{ου}.

Ἡ ἐπόμενη σημαντική κρίση ἦρθε με τὴ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου (1878) ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877-78 και ἀναδίφησης τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος. Στὴν Ἑλλάδα οἱ Δυνάμεις παραχώρησαν τὴ Θεσσαλία, ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικό μέτωπο χωρίστηκε σὲ δυο στρατόπεδα : στοῦς υποστηρικτῆς τῆς “σκληρῆς” στρατιωτικῆς στρατηγικῆς και στοῦς υποστηρικτῆς τῆς ἀύξησης τῆς συνολικῆς ἰσχύος τῆς χώρας ἐν ἀναμονή καλύτερων συνθηκῶν. Δυστυχῶς τὰ ἀιματηρά γεγονότα

στην Κρήτη κατά την Επανάστασή του 1897 και η αναγκαστική εμπλοκή της Ελλάδας, είχε αποτέλεσμα την κήρυξη πολέμου από την Τουρκία και την εξουτελιστική ήττα του 1897, η οποία ωστόσο λειτούργησε αναδομητικά στον εξοπλισμό και εκπαίδευση των Ένοπλων Δυνάμεων και στον εξοπλισμό τους, έργο που υπηρέτησε ικανοποιητικά η κυβέρνηση Θεοτόκη (1906-1909) και ενίσχυσε περαιτέρω ο Βενιζέλος.

Οι κυβερνήσεις Δηλιγιάννη και Τρικούπη, πολιτικοί με αναμφισβήτητες ικανότητες αλλά και ελαττώματα, κυριάρχησαν στον τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα και προηγήθηκαν του Βενιζέλου και της αναδόμησης του πολιτικού σκηνικού, παρ' ότι ασπάζονταν το στόχο της Μεγάλης Ιδέας, ακολουθούσαν διαφορετικές οδούς για την ευόδωσή της. Ο Δηλιγιάννης συνέχισε την Οθωνική προσέγγιση του ανταρτοπολέμου και του "εξαναγκασμού" των Μεγάλων Δυνάμεων να στηρίζουν τις ενέργειές του ελλαδικού κράτους λόγω ηθικής υποχρέωσης. Σε αντιδιαστολή, ο Τρικούπης υπερθεμάτιζε την εσωτερική ενδυνάμωση μέσω ισχυροποίησης των συντελεστών ισχύος της χώρας και αναγνώριζε μεν τη σημασία της εξωτερικής βοήθειας, χωρίς όμως να δίνει και την απαιτούμενη βαρύτητα στην διπλωματική διάσταση προς εξασφάλιση κρίσιμων συμμαχιών.

Η εθνική αφύπνιση των βαλκανικών λαών μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, περιέπλεξε τόσο την διεκδίκηση των τουρκικών κτήσεων, όσο και ορθόδοξων πληθυσμών με ασαφή εθνική συνείδηση με κύριο διεκδικητή τις σλαβικές βλέψεις στην κατεχόμενη Μακεδονία, ζήτημα που παίρνει διαστάσεις ανεπίσημης σύγκρουσης στις αρχές του 20^{ου}, μεταξύ ελληνικών, σερβικών και βουλγαρικών ανταρτικών ομάδων. Παράλληλα, στην περίοδο που ακολούθησε την Συνθήκη του Βερολίνου μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, έγινε σαφές ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπόκειντο σε εσωτερικές ζυμώσεις επαναπροσδιορισμού αφενός της πολιτικής συγκρότησης της, δηλαδή του ρόλου του σουλτάνου στην κορυφή του κράτους και της ανάγκης συμμετοχής και άλλων κοινωνικο-πολιτικών δυνάμεων στη λήψη αποφάσεων και αφετέρου της συγκρότησης και λειτουργίας κράτους και κοινωνικο-οικονομικής δραστηριότητας σε εθνοφυλετική βάση, γεγονός το οποίο πρόκρινε ως απαραίτητη προϋπόθεση την σταδιακή εξάλειψη των μη τουρκικών πληθυσμών από τα εδάφη της. Η επανάσταση των Νεότουρκων και οι αρχικές εξαγγελίες και δραστηριοποίηση των επικεφαλής της προς την κατεύθυνση επιβολής Κοινοβουλίου και Συντάγματος, δημιούργησαν ελπίδες στο ελληνικό στοιχείο της Αυτοκρατορίας, οι οποίες πολύ γρήγορα

διαφεύστηκαν όταν με το πρόσχημα της ισότητας των υπηκόων υπονόμισαν και τελικά κατήργησαν τα διοικητικά, εκπαιδευτικά και στρατιωτικά προνόμια των χριστιανών καταργώντας την αυτονομία των μειονοτήτων ήδη από το 1910 και εφάρμοσαν πολιτική βίαιου εκτουρκισμού τους.

Η ανάρρηση του Βενιζέλου στην ηγεσία έθεσε σοβαρό δίλλημα υψηλής στρατηγικής κυρίως ως προς τα μέσα επίτευξής της. Παρ' ότι υπερθεμάτιζε την Μεγάλη Ιδέα ως κυρίαρχο στόχο, διαφωνούσε με τα μέσα και το χρόνο της επιδίωξής της. Το δίλλημα της οικονομικής ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού της χώρας, παράγοντες που θα αποτελούσαν απτά δείγματα εσωτερικής ενδυνάμωσης, σε αντιδιαστολή με τον κίνδυνο να μείνει η Ελλάδα εκτός εδαφικών κερδών στη Μακεδονία στην περίοδο 1909-10, γρήγορα υπερκεράστηκε από τις εξελίξεις με αποτέλεσμα να ενεργοποιηθεί προς την κατεύθυνση της πλήρους εκμετάλλευσης της διπλωματίας με παράλληλη ικανοποιητική πολεμική προπαρασκευή.

Το αποτέλεσμα των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-13, δικαίωσε την πολιτική του Βενιζέλου, ανοίγοντας το δρόμο για την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας, ταυτόχρονα όμως, οι κίνδυνοι για τους ελληνικούς πληθυσμούς αυξάνονταν από τη διόγκωση του τουρκικού εθνικισμού λόγω εδαφικής συρρίκνωσης της Αυτοκρατορίας και της δυσαρέσκειας των Γερμανών από την οικονομική ισχύ του ελληνικού στοιχείου³³. Ο Βενιζέλος διαμαρτυρήθηκε έντονα για τους διωγμούς του ελληνικού στοιχείου, χωρίς να υιοθετήσει την αίτησή του για ένωση, προκειμένου να μην προκαλέσει την Τουρκία και να επικεντρωθεί στην αναγνώριση από πλευράς της, της επικυριαρχίας της Ελλάδας στα νησιά του Αιγαίου, τη Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο. Η προσπάθεια ειρηνικής διευθέτησης μέσω δημιουργίας μεικτής επιτροπής για την εθελούσια ανταλλαγής ελληνικών πληθυσμών της Θράκης και του βιλετίου Αϊδινίου με μουσουλμάνους της Μακεδονίας και Ηπείρου, τελικά δεν ευδοκίμησε λόγω Α'ΠΠ και συμμετοχής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων³⁴.

Η περίοδος του Α'ΠΠ (1914-18) αποτέλεσε για την Ελλάδα την χρυσή ευκαιρία την οποία τελικά αξιοποίησε, αλλά με τεράστιο κόστος στη συνοχή του Έθνους. Συγκεκριμένα, η επεισοδιακή συμμετοχή στο πλευρό της Αντάντ σε συνδυασμό με

³³ *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 14 (1978), σ. 98-103

³⁴Ι. Κάλφογλους, *Ιστορική Γεωγραφία της Μικρασιατικής Χερσονήσου*, Αθήνα 2002, σ. 69-70.

τις – εκ του αποτελέσματος - εσφαλμένες επιλογές της Τουρκίας και Βουλγαρίας, έδωσαν την ευκαιρία στο Βενιζέλο να εκμεταλλευτεί πλήρως τα οφέλη της επιλογής του, ταυτίζοντας τα συμφέροντα της Ελλάδος μ' αυτά της Αγγλίας. Η επεμβατική πολιτική των Αγγλογάλλων στα εσωτερικά του κράτους όταν οι εξελίξεις ή οι επικρατούσες τάσεις δεν τους εξυπηρετούσαν, φάνηκε και στην περίοδο αυτή καταστροφική. Η διαφοροποίηση με την Κριμαϊκή κρίση έγκειται στο γεγονός ότι ενώ τότε υπήρχε σύμπνοια στην ηγεσία του κράτους, αποδοχή της από το λαό και συμπαγή παρουσία των Ελλήνων στο Εξωτερικό, κατά την παρούσα περίοδο η ηγεσία του κράτους δεν ήταν συμπαγής με αποτέλεσμα τον διχασμό του λαού σε δύο παρατάξεις που ακολουθούσαν η κάθε μια τον ηγέτη της. Αντίστοιχα, η παρουσία των Ελλήνων στο Εξωτερικό υπήρξε παράδειγμα προς αποφυγή, όντας διχασμένη στη στάση απέναντι στους Συμμάχους.

Η Μικρασιατική Εκστρατεία ως συνέχεια της ανωτέρω πολιτικής, ξεκίνησε ως αμυντική - , εξελίχθηκε όμως μοιραία σε επιθετική ως απαίτηση κατίσχυσης επί των δυνάμεων που βραχυπρόθεσμα θα απειλούσαν τους ελληνικούς πληθυσμούς της Μ.Ασίας και κατέληξε σε καταστροφή με ευθύνη όλων των εμπλεκόμενων. Το αποτέλεσμα της στρατιωτικής ήττας και της εξάλειψης – εξόντωσης των ελληνικών πληθυσμών με όλη την πολιτισμική, κοινωνική και οικονομική τους παρουσία στην τωρινή Τουρκία, αποτελεί τη μεγαλύτερη τραγωδία του Ελληνισμού έως τώρα.

Η περίοδος 1923-1936 υπήρξε περίοδος αναθεώρησης της εξωτερικής πολιτικής της προς την κατεύθυνση της προάσπισης της εδαφικής κυριαρχίας και ασφάλειας από τις βλέψεις της Ιταλίας, Τουρκίας και Βουλγαρίας. Τα ερείσματα αναζητήθηκαν εκ νέου στον στρατιωτικό και διπλωματικό τομέα. Δεδομένης όμως της οικονομικής ισχνότητας και των ενδεχόμενων σύνθετων απειλών, το βάρος δόθηκε στη διπλωματία, ειδικότερα στην ειλικρινή τήρηση των Συνθηκών Ειρήνης και στο πλαίσιο συλλογικής ασφάλειας της Κ.Τ.Ε.(Σβολόπουλος 2019 : 176).

Η Μεταξική στρατηγική (1936-41) επιδίωξε την ουδετερότητα της Ελλάδος στην επικείμενη σύγκρουση, αλλά ήταν σταθερά συμπορευόμενη της Αγγλίας. Ο Μεταξάς, παρ' ότι πολιτικός αντίπαλος του Βενιζέλου, είχε επαρκέστατα συλλάβει την ανάγκη συμπόρευσης με τις αγγλοσαξονικές Ναυτικές Δυνάμεις, αφενός ως συναφή πραγματικότητα του νησιωτικού χαρακτήρα της Ελλάδας και αφετέρου ως αποτέλεσμα των περιορισμένων επιλογών εξωτερικής πολιτικής της χώρας αναφορικά με την

συμπόρευση με τη Γερμανίας, αλλά και της πρόσφατης σχετικά ιστορικής μνήμης του Διχασμού και της απροκάλυπτης επέμβασης των Συμμάχων στα εσωτερικά του κράτους κατά την περίοδο 1915-17. Η προσπάθεια εμπλοκής μόνο σε διμερές επίπεδο με τον Άξονα (Ελλάδα - Ιταλία) κατά την ιταλική εισβολή, παρ' ότι υπήρξε σταθερή επιδίωξη του Μεταξά, ο οποίος αντιστέκονταν στην ελλιπή στρατιωτική βοήθεια των Άγγλων που θα ενεργοποιούσε εξ ανάγκης τους Γερμανούς σε επέμβαση στην Ελλάδα, δεν κατέστη δυνατή και λόγω του μυστηριώδους θανάτου του, με αποτέλεσμα την τριπλή κατοχή (Γερμανία-Ιταλία-Βουλγαρία).

Διαρκώντας του Β'ΠΠ, η Ελλάδα βίωσε κενό εξουσίας αρχής γενομένης του θανάτου του Μεταξά, οριστικοποιούμενου μετά την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς (Απρίλιος 1941) και την αναχώρηση του Βασιλιά και της διορισμένης Κυβέρνησης (η οποία στερούταν οιασδήποτε εκλογικής νομιμοποίησης). Η επάνοδος των προπολεμικών πολιτικών στη χώρα το 1944, βρήκε τη χώρα οικονομικά και από πλευράς υποδομών κατεστραμμένη, την πολιτική κατάσταση τεταμένη και την εμφύλια διαμάχη σε πλήρη εξέλιξη (1943-44) η οποία κορυφώθηκε το Δεκέμβριο με την απόπειρα κατάληψης της εξουσίας. Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν μέχρι το 1949 ήταν αποκλειστικά απασχολημένες στην καταστολή της ένοπλης στάσης (1946-49) και την ανασυγκρότηση της χώρας. Εκ των πραγμάτων, υπήρξαν πλήρως εξαρτώμενες οικονομικά και πολιτικά στις οδηγίες – επιθυμίες των Άγγλων αρχικά και των ΗΠΑ ακολούθως. Διαρκούσης της ένοπλης στάσης, η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων παραχώρησε τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα (1947) και με την καταστολή της στάσης (1949/8) διασφαλίστηκαν τα σύγχρονα σύνορά της, εισάγοντάς – σχεδόν 5 χρόνια αργότερα από τις άλλες χώρες - την Ελλάδα στην Μεταπολεμική περίοδο.

2.3. Η Περίοδος Σταθεροποίησης (1949-1973)

Μεταπολεμικά, ο προσανατολισμός στις Ναυτικές Δυνάμεις (Δύση) παραμένει, αλλά προσαρτάται πλέον στις ΗΠΑ των οποίων η διείσδυση στη διοικητική δομή του κράτους με αφορμή τη διαχείριση των κονδυλίων του Σχεδίου Μάρσαλ και τον τερματισμό του πολέμου, ήταν άνευ προηγουμένου. Ο φόβος τα χρήματα να σπαταληθούν από ανίκανους ή διεφθαρμένους δημοσίους υπαλλήλους ήταν περισσότερο από υπαρκτός, επομένως η παρουσία “εποπτείας” ήταν προϋπόθεση για τη χρηματική βοήθεια. Αυτό βέβαια λειτούργησε και ως εφαλτήριο για κάθε μορφής παραμβατισμό και πολλές φορές εξευτελισμό του πολιτικού προσωπικού της

χώρας και της εθνικής ανεξαρτησίας. Σε αντιστοιχία της πολιτικής και οικονομικής εξάρτησης της χώρας από τις ΗΠΑ, οι Ε.Δ και τα Σώματα Ασφαλείας οργανώθηκαν στα αμερικανικά πρότυπα ενώ και ο εξοπλισμός απέκτησε προοδευτικά αμερικανική προέλευση (McNeill, W., 1978, : 87-94).

Ο τερματισμός του Εμφυλίου σήμανε την προοδευτική ένταξη της Ελλάδος στο δόγμα ασφάλειας των Η.Π.Α και επικυρώθηκε με την ένταξή της στο Ν.Α.Τ.Ο. Το αίτημα που διατυπώθηκε πρώτη φορά από τον τότε πρωθυπουργό Ν.Πλαστήρα τον Απρίλιο του 1950, έτυχε αποδοχής της συντριπτικής πλειοψηφίας του πολιτικού κόσμου και της κοινωνίας. Παρά τις αρχικές επιφυλάξεις, η εκτίμηση της γενικότερης σοβιετικής απειλής αλλά και η ειδικότερη τεράστια σημασία αμυντικής σύνδεσης της Τουρκίας με την τότε αντισοβιετική Γιουγκοσλαβία, άμβλυναν τις όποιες αντιρρήσεις και τελικά το αίτημα έγινε αποδεκτό τον Μάρτιο του 1951 και η επίσημη ένταξη στις 16 Φεβρουαρίου του 1952, ταυτόχρονα με την Τουρκία. Η πλήρης ένταξη στο ΝΑΤΟ είχε και την εύλογη εξαίρεση – όπως και το σχέδιο Μάρσαλ – αυτή της ΕΔΑ, με το σκεπτικό ότι «...η ένταξη σε στρατιωτικές συμμαχίες, κατ' εξοχήν στην επιθετική αμερικανική Συμμαχία, επαυξάνει την ένταση σε περιφερειακή κλίμακα και εγκυμονεί κινδύνους για την ανεξαρτησία και την ασφάλεια της χώρας, έκθετης αυτόματα και σε πυρηνικά αντίποινα από τις ΕΣΣΔ» (Σβολόπουλος : 235-237).

Αναμφίβολα, μεταπολεμικά, το κυρίαρχο εθνικό ζήτημα που διατηρούσε μια κάποια σύνδεση με τη Μεγάλη Ιδέα, υπήρξε η ενσωμάτωση της Κύπρου στον εθνικό κορμό ως τμήμα του Ελληνισμού που διατηρούσε ισχυρό παλμό και σημαντικές ελπίδες ενσωμάτωσης. Η προοπτική αυτή εδράζονταν σε βάσιμα επιχειρήματα με κύρια την ισχυροποίηση του ρεύματος εθνικής αυτοδιάθεσης που ακολούθησε τον Β'Π.Π και ο Ο.Η.Ε ως θεσμός διατήρησης της ειρήνης και στην – ηθικά λογικοφανή - εντύπωση ότι οι Άγγλοι θα αντάμειβαν την συμμαχική στάση των Κυπρίων στον Β'ΠΠ.

Κατά τα έτη 1949-55 οι κύριες ενέργειες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής κατευθύνονται προς τον λεγόμενο “κομμουνιστικό κίνδυνο” και την ασφάλεια των βορείων συνόρων στα οποία κυριαρχούσε η Βουλγαρία. Δεν πρέπει να υποτιμηθεί το γεγονός ότι το ανωτέρω δόγμα προσανατολισμού της αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής που εξυπηρετούσε τον σχεδιασμό των ΗΠΑ, συνέπλεε με τις ισχυρές και φρικώδεις μνήμες από τη δράση των Βουλγάρων στην περιοχή της Μακεδονίας και τύγ-

χανε της αποδοχής σημαντικής μερίδας Ελλήνων που υπέφεραν τα πάνδεινα τόσο κατά το Μεσοπόλεμο όσο και κατά την περίοδο 1941-49.

Η συμμετοχή στον Πόλεμο της Κορέας, η εγκατάσταση Βάσεων, η τριμερής συμμαχία με Γιουγκοσλαβία και Τουρκία (που έλαβε χώρα στην Άγκυρα το Φεβρουάριο του 1953 και αποτέλεσε μια προσπάθεια αναβίωσης του Βαλκανικού Συμφώνου του 1930 με τη λογική της περιφερειακής ασφάλειας. Ουσιαστικά κατέστη ανενεργό το 1955 λόγω τόσο της επαναπροσέγγισης ΕΣΣΔ - Γιουγκοσλαβίας όσο κυρίως λόγω των Σεπτεμβριανών του 1955 και της όξυνσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων) και η διστακτικότητα στην υποστήριξη του Κυπριακού Αγώνα, επικαλύπτονται από τα ψυχροπολεμικά σύνδρομα και την εξάρτησή της από τη Δύση. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του αντιπροέδρου της κυβερνήσεως Πλαστήρα, Γ. Παπανδρέου σχετικά με το αίτημα στήριξης στο ενωσιακό δημοψήφισμα που υπέβαλαν οι Κύπριοι κατά την επίσκεψη της Εθναρχίας στην Αθήνα, τον Ιανουάριο του 1950 : « Η Ελλάδα αναπνέει σήμερα με δυο πνεύμονα, τον μεν αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν. Δεν ημπορεί λόγω του Κυπριακού, να διακυνδυνεύσει από ασφυξίαν»³⁵. Η Τριμερής του Λονδίνου τον Αύγουστο του 1955 σε συνδυασμό με την καταστροφή και τις διώξεις των Ελλήνων κατά τα Σεπτεμβριανά στην Κωνσταντινούπολη, επέφεραν τη διπλωματική κατίσχυση της Τουρκίας στο Κυπριακό με εκβιαστικό αντάλλαγμα τον εναπομείναντα στην Τουρκία Ελληνισμό.

Η περίοδος 1955-63 είναι η απαρχή των σοβαρών τριβών του ελληνοατλαντικού οικοδομήματος, οριοθετείται έως τα γεγονότα στην Κύπρο τα Χριστούγεννα του 1963. Η πανεθνική αντίδραση στα Σεπτεμβριανά και στην στήριξη της Ζυρίχης από την ελληνική ηγεσία, οδήγησαν την τελευταία σε επίσημη αντίδραση προς τη Δυτική πολιτική της “ευμενούς ουδετερότητας” προς την Τουρκία, αλλά δεν απέτρεψαν τον εκτροχιασμό του πραγματικού στόχου της Ένωσης στη Συμφωνία Ζυρίχης-Λονδίνου³⁶.

Τα αιματηρά επεισόδια του 1963 στην Κύπρο, οδήγησαν την Τουρκία σε απόφαση εισβολής, η οποία απετράπη με αμερικανική παρέμβαση. Ταυτόχρονα, στο εσωτερικό της Ελλάδος επικρατούσε πολιτική ανωμαλία η οποία και τελικά οδήγησε στην επιβολή δικτατορίας μεταξύ 1967-74. Η ισχυρή δύναμη που απεστάλη στην Κύ-

³⁵ Γ. Βαληνάκης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 20

³⁶ Γ. Βαληνάκης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 23

προ το 1964, ανακλήθηκε από τη Δικτατορία το 1967 και το πραξικόπημα τον Ιούλιο του 1974 για την ανατροπή του Μακαρίου με στόχο την Ένωση, οδήγησε στην τουρκική εισβολή και μετά την πτώση της Δικτατορίας στην κατάληψη του 37% της Κύπρου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αμυντική στρατηγική της χώρας ήταν σταθερά και αυξανόμενα προσανατολισμένη στην αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής. Πέραν της παρουσίας αμερικανικών βάσεων, η παρουσία πυρηνικών όπλων στην περίοδο 1959-60 και η συμμετοχή ελληνικών Πολεμικών Μοιρών σε αποστολές κρούσης σε βαλκανικές χώρες του Ανατολικού Μπλόκ, καταδεικνύει τη δέσμευση και της εξωτερικής πολιτικής σ' αυτή την κατεύθυνση.

Αν και μετά την κρίση του 1963-64 τα αμυντικά σχέδια αρχίζουν να συνυπολογίζουν το ενδεχόμενο τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και στο Αιγαίο, ούτε μετά τις τουρκικές διεκδικήσεις του 1973 το ενδεχόμενο σύγκρουσης αντιμετωπίζονταν σοβαρά. Στο πλαίσιο αυτό, η κυβέρνηση Γ.Παπανδρέου, μετά τις συγκρούσεις του χειμώνα 1963-64, απέστειλε σημαντική στρατιωτική δύναμη (μεραρχία 8.500 ανδρών) για την άμυνα της νήσου. Ωστόσο, υπό την πίεση της αντίδρασης για τα επεισόδια της Κοφινού του 1967, η Δικτατορία υπέκυψε στις αμερικανικές πιέσεις και την απέσυρε τον Νοέμβριο του 1967, ανοίγοντας το δρόμο για την εισβολή του 1974.

2.4. Η Περίοδος Αμφιταλάντευσης (1973–2020)

Η πτώση της Δικτατορίας σηματοδότησε την ανασύνταξη του κράτους και την ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Ωστόσο, ήδη από τον Νοέμβριο του 1973, η τουρκική απειλή απέκτησε την πραγματική της διάσταση : θεωρητική (διπλωματική) και έμπρακτη (στρατιωτική) αμφισβήτηση της εθνικής κυριαρχίας της Ελλάδος και στο Αιγαίο με την ανακίνηση του ζητήματος οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας.

Σταδιακά ο κατάλογος των τουρκικών διεκδικήσεων διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει ως σήμερα την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων και του εθνικού εναέριου χώρου πάνω από το Αιγαίο με βάση τις τουρκικές απαιτήσεις, τον αφοπλισμό των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, την επέμβαση στα εσωτερικά της χώρας και του κράτους με όχημα τουρκόψυχους μουσουλμάνους Έλληνες πολίτες, την δημιουργία συνθηκών διάλυσης του κράτους και εσωτερικής αποσταθεροποίησης μέσω διευκόλυνσης με κάθε τρόπο της παράνομης εισόδου ατόμων αγνώστου ταυτότητας στην

επικράτεια της χώρας και τον ακρωτηριασμό της ελληνικής εδαφικής κυριαρχίας στις νήσους του Αιγαίου.

Η οπτική της Τουρκίας για τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι τελείως διαφορετική από της Ελλάδας. Η έγερση αξιώσεων στο ανατολικό Αιγαίο, δεν αποτέλεσε για την Άγκυρα επεκτατική πολιτική. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η θάλασσα που χωρίζει τις ηπειρωτικές ακτές της Ελλάδας και της Μικράς Ασίας θα έπρεπε να μοιρασθεί μεταξύ των δύο κρατών, μαζί με τα νησιά, που αποτελούν “αμελητέα ποσότητα” από κάθε άποψη, συμπεριλαμβανομένης και της παρούσης εθνικής συνθέσεως και επιθυμίας των κατοίκων τους, και τα οποία ουσιαστικά θα έπρεπε να διανεμηθούν στα δύο κράτη. Η αναλογία της κατανομής μάλιστα, θα πρέπει να σχετίζεται με το ειδικό βάρος υπό την έννοια του μεγέθους των ηπειρωτικών εδαφών αλλά και του εκατέρωθεν πληθυσμού. Το γεγονός της υπάρχουσας “άνισης” κατανομής οφείλεται σε ορισμένα “λάθη” της σχετικό πρόσφατης ιστορικής εξέλιξης, και ως λάθη, χρήζουν επανόρθωσης. Αυτό είναι το σημείο εκκίνησης³⁷.

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, ακολουθεί μια κατά βάση διαφορετική πορεία απ’ αυτήν των άλλων κρατών της Ε.Ε, οφειλόμενη κατά το έλαττον σε ενδογενείς παράγοντες σχετικούς με την κυρίαρχη ιδεολογία όπως αυτή διαμορφώθηκε στη χώρα και κατά το μείζον σε αντικειμενικούς εξωγενείς παράγοντες και καταστάσεις. Στην μεταψυχροπολεμική φάση της εξέλιξης των διεθνών σχέσεων, καταγράφονται δύο βασικές και αντιμαχόμενες τάσεις που εδράζονται ο μιν δυτικός στον αγγλοσαξονικό πόλο με ηγέτη τις ΗΠΑ και από μια απροσδιόριστη αριθμητικά και επίσημα “ομάδα” χωρών αδέσμευτης στάσης, ως μια οίωνει δημοκρατική μορφή συνυπάρξεως στη διεθνή σκηνή με πόλο συγκρότησης το πλαίσιο του ΟΗΕ και Περιφερειακών ενώσεων.

Η Ελλάδα, υπό την ηγεσία σοσιαλιστικής κυβέρνησης, επιχείρησε τη δεκαετία του 1980 να λειτουργήσει στη διεθνή σκηνή στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής και αδέσμευτης προσέγγισης, με αρνητικά αποτελέσματα για τα συμφέροντα της χώρας δεδομένης της δυσαρέσκειας του δυτικού μπλόκ αλλά και της σχετικής αδιαφορίας των αδεσμεύτων. Η Ελλάδα επανήλθε στο δυτικό στρατόπεδο, που εν τω μεταξύ ανέλαβε κυρίαρχο ρόλο παγκοσμίως. Η μετατροπή του διπολικού συστήματος στο παρόν, υπό

³⁷ Β. Μούτσογλου, *Η Τουρκία στο μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Αθήνα, σ. 282

την επικυριαρχία της δύσης, μετά το 1980, βρήκε τη χώρα σε μια κρίσιμη καμπή επαναπροσδιορισμού της εξωτερικής της θέσης και επομένως ανέτοιμη να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις που εμφανίσθηκαν, αν όχι απρόσμενα, πάντως σε διαφορετική στιγμή από την αναμενόμενη. Η αμφισβήτηση ήλθε ταυτόχρονα από πολλές κατευθύνσεις ενώ η παραπαίουσα οικονομία και οι διαμαχόμενες ιδεολογίες δεν βοήθησαν για μια αποτελεσματική αντιμετώπιση των νέων δεδομένων. Στις νέες συνθήκες, όπου οι εταίροι στην Ε.Ε έχουν επιλύσει τα προβλήματα σχετικά με την εδαφική τους ακεραιότητα και επιδόθηκαν σε μια δευτερογενή οργάνωση. όχι μόνο του χώρου που τους περιβάλλει αλλά και παγκοσμίως, η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να ασχολείται, να σπαταλά πόρους και ενέργεια για την εξασφάλιση του εδάφους της και των κυριαρχικών της δικαιωμάτων από εξωτερικές απειλές, και να αναγκάζεται να παραμένει σχεδόν απύσχα και πάντως ελάχιστα ικανή να επηρεάσει και να συμμετάσχει ενεργό στις συνταρακτικές εξελίξεις, στην διαμόρφωση των νέων κανόνων της διεθνούς σκηνής.

Κατά την περίοδο 1974-89, η Ελλάδα κινείται σε δύο άξονες :

Ο πρώτος προς την κατεύθυνση πολιτικής σταθερότητας σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο σε συνάφεια με τον εκσυγχρονισμό και την οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό ανατρέπεται η απόφαση αποχώρησης από το στρατιωτικό σκέλος του Ν.Α.Τ.Ο. Η αποχώρηση έγινε στις 14 Αυγούστου 1974, ως αντίδραση στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Σε κυβερνητική ανακοίνωση, που δημοσιοποιήθηκε για την αναγγελία της αποχώρησης, μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι «*το ΝΑΤΟ αποδείχθηκε ανίκανο να παρεμποδίσει την Τουρκία από την εξαπόλυση νέας βάρβαρης και απρόκλητης επίθεσης κατά της Κύπρου... Το ΝΑΤΟ δεν έχει επομένως λόγο ύπαρξης και δεν μπορεί να εκπληρώσει το σκοπό για τον οποίο συνεστήθη, αφού δεν μπορεί να αποτρέψει τον πόλεμο μεταξύ δύο μελών του...*».

Κρίνοντας στη συνέχεια ότι η αποχώρηση δεν ωφέλησε τα συμφέροντά της παρά μόνο σε επίπεδο εντυπώσεων και σημειολογίας, η Ελλάδα επανήλθε 6 χρόνια αργότερα (μόλις 70 ημέρες πριν την ένταξη στην ΕΟΚ) και πλέον επιδιώκεται η ένταξη στην τότε Ε.Ο.Κ³⁸ με σκοπό την εδραίωση της δημοκρατίας στο εσωτερικό,

³⁸Συγκεκριμένα, οι ενταξιακές διεργασίες ξεκίνησαν ήδη από τον Ιούνιο του 1959 με τη μορφή αίτησης σύνδεσης που έγινε αποδεκτή 2 χρόνια μετά (Ιούνιος 1961). Η διαδικασία “πάγωσε” κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας και το αίτημα πλήρους ένταξης που υποβλήθηκε τον Ιούνιο του 1975 έγινε δεκτό – με παράκαμψη προενταξιακής μεταβατικής περιόδου – τον Ιούνιο του 1976. Τελικά η χώρα

τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, την ενίσχυση της θέσης της στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα και της διασφάλισης της εδαφικής ανεξαρτησίας της (Θ.Ντόκος & Π.Τσάκωνας, 2005 : 105). Ο ευρω-ατλαντικός προσανατολισμός παρ' ότι χρησιμοποιήθηκε από τους σοσιαλιστές ως κατηγορία προς την τότε κυβέρνηση κατά την προεκλογική περίοδο, ουδέποτε αναιρέθηκε κατά τη διακυβέρνηση της χώρας από τους ίδιους (Βερέμης 1991: 22).

Ο δεύτερος άξονας αφορά στον επαναπροσδιορισμό του αμυντικού προσανατολισμού προς την τουρκική απειλή. Μετά την εισβολή της Τουρκίας στη μεγαλόνησο το 1974 η Ελλάδα αντιλήφθηκε ότι το ενδεχόμενο επανάληψης της εισβολής στην Κύπρο ή/και στα νησιά του Αιγαίου ήταν παραπάνω από σοβαρό, δημιουργώντας εκ νέου τετελεσμένα. Οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά την κατάρρευση της δικτατορίας υιοθέτησαν την πολιτική της αποτροπής ενός τουρκικού μονομερούς στρατιωτικού πλήγματος βασιζόμενες στη δόμηση και διατήρηση μιας επαρκούς ισορροπίας δυνάμεων που ίσχυσε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90. Στην στρατηγική αυτή, συνετέλεσαν κατά το μείζον οι κρίσεις του 1976 και 1987.

Κατά την πρώτη κρίση, το τουρκικό ερευνητικό σκάφος "Hora", τον Αύγουστο του 1976, βγήκε στο Αιγαίο για σεισμικές έρευνες που αφορούσαν υποθαλάσσια κοιτάσματα πετρελαίου σε ζώνες του Αιγαίου που ανήκουν στην υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιών. Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε μόνο με διπλωματικά μέσα, επηρέασε όμως την ελληνική στρατηγική, οδηγώντας από τα μέσα της δεκαετίας του '80 στη διατύπωση του *casus belli* έναντι της Τουρκίας για την περίπτωση παραβίασης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας.

Το ανωτέρω επεισόδιο κατέληξε στην υπογραφή στη Βέρνη της Ελβετίας, μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας, του "Πρακτικού της Βέρνης", στις 11/11/1976. Το πρακτικό αυτό προέβλεπε την αποχή των δύο πλευρών από κάθε εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο (μόνο στο Αιγαίο) και συμφωνείτο η διενέργεια διαπραγματεύσεων προκειμένου να μελετηθούν από τις δύο πλευρές η πρακτική των κρατών και οι διεθνείς κανόνες προκειμένου να συναχθούν ορισμένες αρχές και πρακτικά κριτήρια για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Οι διαπραγματεύσεις άρχισαν, αλλά τελικά δεν κατέστη δυνατό να καταλήξουν σε μια συμφωνία οι δύο πλευρές.

Το ίδιο σκάφος, τον Μάρτιο του 1987, με νέα ονομασία "ΜΤΑ Sismik I" ε-ξήλθε και πάλι στο Αιγαίο για σεισμικές έρευνες με συνοδεία πολεμικών σκαφών. Η ελληνική αντίδραση αποτέλεσε καθαρή έκφραση του ελληνικού Αμυντικού Δόγματος της Αποτροπής, καθώς η εκτεταμένη κινητοποίηση των Ε.Δ σε συνδυασμό με την ενεργοποίηση του Πρωτοκόλλου Αμυντικής Συνεργασίας Ελλάδας – Βουλγαρίας ε-ξέφρασαν την αποφασιστικότητα και την ικανότητα της Ελλάδας να καταφέρει καί-ριο πλήγμα προκειμένου να διατηρήσει την εθνική κυριαρχία της. Οι ενέργειες στο πλαίσιο του ΟΗΕ αλλά και σε διμερές επίπεδο (Πρωτόκολλο της Βέρνης (1976) και Συμφωνίες Νταβός και Βουλιαγμένης (1988)) που ακολούθησαν τις ανωτέρω κρίσεις, ναυάγησαν με ευθύνη της Τουρκίας (Βαληνάκης 1997 : 55-56).

Παράλληλα, στην περίοδο αυτή γίνονται ενέργειες που ενισχύουν την θέση της Ελλάδος σε επίπεδο ΟΗΕ, συμμετέχοντας στις διεργασίες της U.N.C.L.O.S του 1982, στη Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, η οποία κατέληξε το 1982 στο Montego Bay σε ένα ενιαίο και συνεκτικό νομικό πλαίσιο που θέτει κανόνες στην χρήση των θαλασσών και ωκεανών, στα συναφή θέματα που αφορούν τον ωκεάνιο πλούτο, στο περιβάλλον και την ορθολογική διαχείρισή τους θεωρώντας ότι τα σχετικά με τις θάλασσες προβλήματα είναι αλληλεξαρτώμενα και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ολιστικά.

Τον Ιούνιο του 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τον στόχο της σταδιακής υλοποίησης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) και ανέ-θεσε σε μια επιτροπή, υπό την προεδρία του Jacques Delors, να μελετήσει και να προτείνει συγκεκριμένα στάδια που θα οδηγούσαν στην εν λόγω ένωση. Η επιτροπή απαρτιζόταν από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών της τότε Ευρωπαϊ-κής Κοινότητας και έργο της ήταν η «Έκθεση Delors», σύμφωνα με την οποία η οι-κονομική και νομισματική ένωση θα έπρεπε να επιτευχθεί σε τρία ξεχωριστά, αλλά εξελικτικά στάδια, αρχής γενομένης τον Ιούνιο του 1990.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα με τη Γιουγκοσλαβική κρίση και το Μακεδονικό εισήλθε απροετοίμαστη στη Μεταψυχροπολεμική εποχή. Όντας σε οξεία εσωτερική πολιτική ένταση, σε οικονομική δυσπραγία και πλήρη εξάρτηση από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία Ανάπτυξης, δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει τις πολλαπλές προκλήσεις που προέκυψαν από την κατάρρευση του Ανατολικού Μπλόκ. Η σύστα-ση νέων κρατών και ανασύσταση άλλων στο εγγύς περιβάλλον της Ελλάδας αντιμε-

τωπίστηκε ανεπαρκώς σε εθνικό επίπεδο, προσπαθώντας για την εξεύρεση λύσης αποκλειστικά σε επίπεδο οργανισμών και συμμαχιών που ανήκε η χώρα. Η προσήλωση της ηγεσίας στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό και ειδικότερα στην συμμετοχή της στην . ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον εκσυγχρονισμό με αιχμή την Ο.Ν.Ε, ήταν το κυρίαρχο αφήγημα και το πεδίο σύγκρουσης των πολιτικών δυνάμεων.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, επιδιώκεται η ευρωπαϊκή πίεση για επίλυση των ελληνο-τουρκικών διαφορών, υποστηρίζεται η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας, ενώ, δρομολογείται η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε³⁹.

Η ένοπλη κρίση των Ιμίων (1996/1), επέτεινε την προσήλωση στον στόχο της προσέγγισης με αποτέλεσμα το “Σύμφωνο της Μαδρίτης”. Στις 8 Ιουλίου 1997 στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Μαδρίτη και μετά από πολύμηνες και έντονες παρασκηνιακές πιέσεις της τότε ΥΠΕΞ των ΗΠΑ κ. Madeleine Albright, ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας κ. Κώστας Σημίτης με τον Πρόεδρο της Τουρκίας κ. Suleyman Demirel συμφωνούν σε ένα «Κείμενο Αρχών» με σκοπό την αποφυγή εντάσεων στο Αιγαίο και την απομάκρυνση του κινδύνου στρατιωτικής εμπλοκής Ελλάδος-Τουρκίας. Το προσχέδιο αυτού του κειμένου Αρχών είχε συνταχθεί από το Αμερικανικό ΥΠΕΞ και η τελική διαμόρφωση του έγινε από τον Έλληνα ΥΠΕΞ κ. Θεόδωρο Πάγκαλο (κατ' άλλους από τον τότε Αναπληρωτή ΥΠΕΞ κ. Παπανδρέου) και τον Τούρκο ομόλογο του κ. Ismael Cem. Οι έξι Αρχές στις οποίες οι δύο χώρες θα έπρεπε να βασιστούν για να προωθήσουν τις διμερείς τους σχέσεις είναι:

- Αμοιβαία δέσμευση για την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεχή ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας.
- Σεβασμό της κυριαρχίας της κάθε χώρας.
- Σεβασμό των Αρχών του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Συνθηκών.
- Σεβασμό στα θεμιτά, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους.

³⁹ Κ. Σημίτης, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα*, Αθήνα 2005, σ. 40-41

- Δέσμευση αποφυγής μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της επιθυμίας, ώστε να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξήγηση,
- Δέσμευση διευθέτησης των διαφορών τους με ειρηνικά μέσα, στη βάση αμοιβαίας συναίνεσης και χωρίς τη χρήση βίας ή την απειλή βίας»⁴⁰

Ακολούθησε η Σύνοδος του Ελσίνκι (1999/12), η οποία εξέδωσε το Κείμενο Συμπερασμάτων της Προεδρίας το οποίο αφορούσε και τη διεύρυνση της Ε.Ε. Την ελληνική πλευρά, ενδιέφεραν ιδιαίτερα τρία θέματα : η ένταξη της Κύπρου, η ελληνοτουρκική διαφορά στο Αιγαίο και ο “οδικός χάρτης” για την Τουρκία. Σχετικά με την επιτυχία των ελληνικών προσπαθειών οι γνώμες συμφωνούν για την επιτυχία στο θέμα της Κύπρου, αλλά είναι εκ διαμέτρου αντίθετες στα υπόλοιπα δύο.

Η Σύνοδος του Ελσίνκι (1999). τέμνει κάθετα και οριζόντια την πεντηκονταετία για δύο σοβαρούς λόγους. Ο πρώτος λόγος αφορά στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ χωρίς το προαπαιτούμενο της επίλυσης και το δεύτερο η αλλαγή στρατηγικής ως προς τις τουρκικές διεκδικήσεις : η νέα στρατηγική που βασίστηκε στα συμπεράσματα της Συνόδου, αναγνωρίζει πλέον ελληνοτουρκικές διαφορές και όχι τουρκικές διεκδικήσεις οι οποίες συνάδουν με ζωτικά συμφέροντα της Τουρκίας στο Αιγαίο. Η Ελλάδα πλέον συναινεί στην υπαγωγή στο Δ.Δ.Χάγης (με ευθύνη της Τουρκίας και για θέματα πλέον της υφαλοκρηπίδας) και στην αποδοχή της συμβιβαστικής λύσης που θα δοθεί⁴¹. Η στρατηγική αυτή αναιρεί την έως τότε ελληνική θέση περί μιας διαφοράς και προσφυγή στο Δ.Δ.Χάγης κατόπιν συνυποσχετικού.

Η απόφαση της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999 να δοθεί στην Τουρκία ιδιότητα υποψήφιου μέλους, θεωρητικά εγκαινίασε μία νέα περίοδο ως προς τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεδομένου ότι οι απειλές προσάρτησης της Κύπρου εγκαταλείφθηκαν, μειώθηκε η ένταση μεταξύ τους και η Τουρκία προσπάθησε με σειρά νομοθετημάτων να ικανοποιήσει κάποια από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης (1993), διαμορφώνοντας ένα ευνοϊκό πλαίσιο δράσης και για τις μουσουλμανικές ορ-

⁴⁰ Άρθρο του Κ.Λουκόπουλου στο περιοδικό ΑΜΥΝΑ και ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, με τίτλο “Το «Ελληνοτουρκικό Ανακοινωθέν της Μαδρίτης». Η σημασία του είκοσι χρόνια μετά”, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.liberal.gr/diplomacy/to-ellinotourkiko-anakoinothen-tis-madritis-i-simasia-tou-eikosi-chronia-meta/150845>

⁴¹ Τσάκωνας Π., “Ελληνο-τουρκικές σχέσεις”, εκπαιδευτικό υλικό του Πανεπιστημίου Αιγαίου, <https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php.pdf> πρόσβαση 12/2/21

γνώσεις στην Τουρκία οι οποίες τελικά ανέδειξαν τον Ρεζέπ Ταγίπ Ερντογάν στις εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 2002 στην ηγεσία της Τουρκίας.

Το Ελσίνκι αποτέλεσε αναμφίβολα μια σημαντική εξέλιξη για την Τουρκία, η οποία απέκτησε κατά τον τρόπο αυτό την πολυπόθητη «ταυτότητα» της εν δυνάμει ευρωπαϊκής χώρας. Αυτή η διπλωματική επιτυχία υποστηρίχθηκε ότι αναβάθμισε γεωπολιτικά την Τουρκία ως “μακρύ βραχίονα” της Δύσης στη Μέση Ανατολή που λόγω 11ης Σεπτεμβρίου 2001 αποκτούσε εκ νέου ενδιαφέρον.

Ωστόσο, η αντιπαράθεση Τουρκίας-Ε.Ε - με προεξάρχουσα τη Γαλλία - κατά την διετία 2000-2002 σχετικά με τη διάθεση ΝΑΤΟϊκών μέσων για την ΚΕΠΠΑ, κατέδειξε στον Γαλλο-Γερμανικό πυρήνα ότι η Τουρκία, σε περίπτωση ένταξής της, θα συμπεριφερόταν ως δεύτερη Αγγλία στο πλευρό των ΗΠΑ, εμποδίζοντας εκ των έσω τα όποια βήματα διπλωματικής και αμυντικής χειραφέτησης της Ένωσης. Η επιβεβαίωση ήρθε στην περίοδο 2000 -2001 (Δεκέμβριο 2000 και Νοέμβριο 2001), όταν η Τουρκία εμπόδισε την ολοκλήρωση των ευρω-ατλαντικών διαπραγματεύσεων καθώς αξίωνε να λαμβάνει μέρος - με δικαίωμα αρνησικυρίας πλήρους μέλους- στη διαδικασία λήψης αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναφορικά με την αποστολή της ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης (Rapid Reaction Force-RRF).

Η συμβιβαστική φόρμουλα που έγινε γνωστή ως Συμφωνία της Άγκυρας (Δεκέμβριος 2001), και συμπεριέλαβε κατόπιν ελληνικής απαίτησής τη διπλή ρήτρα ασφαλείας, ότι ούτε η ΚΕΠΠΑ αλλά ούτε και το ΝΑΤΟ μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά ενός κράτους-μέλους της Ένωσης, εν προκειμένω κυρίως της Κύπρου, τελικά έγινε αποδεκτή από την Τουρκία και τους δύο οργανισμούς στις 16 Δεκεμβρίου 2002, μερικές ημέρες μετά την ιστορική απόφαση του Συμβουλίου της Κοπεγχάγης να συμπεριλάβει την Κύπρο ως πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, πρέπει να τονισθεί, στα πλαίσια αυτής της ανάλυσης, πως πέρα από τις αρνητικές επιπτώσεις που ενδέχεται να έχει για την ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας, το πρόβλημα της Άγκυρας με τις Βρυξέλλες, δεν ήταν η στάση που τήρησε στο ζήτημα των σχέσεων ΝΑΤΟ - ΚΕΠΠΑ ούτε αναφέρεται τόσο στο σύνολο της γιγάντιας οικονομικής δυσπραγίας ή των κοινωνικών και πολιτικών αγκυλώσεων της χώρας. Το κρισιμότερο εμπόδιο στον δρόμο της Άγκυρας, έγκειται στο γεγονός ότι τόσο το επίσημο «βαθύ» κράτος όσο και η πλειονότητα των κοινωνικών δυνάμεων

που το ανέχονται και κατά περιόδους το ανταγωνίζονται, ουδέποτε επεδίωξαν την ουσιαστική τους προσέγγιση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπροσθέτως, το ίδιο το «βαθύ» κράτος στο πρόσωπο της άρχουσας τάξης, αν και διακηρύσσει την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρώπη ως προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της ατατουρκικής επανάστασης, στην ουσία φοβάται και αντιστρατεύεται την ευρωπαϊκή προοπτική που υποτίθεται επιθυμείτο ίδιο ευαγγελίζεται. Αισθάνεται δηλαδή ανασφαλές μπροστά στο ενδεχόμενο ενός θεμελιώδους εξευρωπαϊσμού/εκδημοκρατισμού του τουρκικού πολιτικού συστήματος που θα καταργούσε το στρατοκρατικό μονοπώλιο, αποδυναμώνοντας με αυτό τον τρόπο, τον εθνικιστικό και κοσμικό κορμό του κεμαλικού κράτους.

Η αυτοδύναμη κυβέρνηση του αναγεννηθέντος Ισλαμικού Κόμματος (AKP) καθιστά τον Τ. Ερντογάν, τον δυσκολότερο αντίπαλο που έχει αντιμετωπίσει έως σήμερα το στρατοκρατικό κατεστημένο της Τουρκίας.,

Αν και δεν είναι βέβαιο ότι ο Τ. Ερντογάν συμμερίζεται τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την αναγκαιότητα σεβασμού των θρησκευτικών και μειονοτικών δικαιωμάτων των Κούρδων και κυρίως των Αλεβιτών της Τουρκίας, είναι σαφές ότι έχει ενστερνιστεί πλήρως εκείνο το προ-ενταξιακό κριτήριο, που ενισχύει τη θέση του στην εσωτερική πολιτική του διαμάχη με το στράτευμα, δηλαδή την επιδίωξη υπαγωγής των ατατουρκικών θεματοφυλάκων στην πολιτικά εκλεγμένη κυβέρνηση της χώρας και όχι το αντίστροφο.

Εν όψει της εισόδου της Κύπρου στην ΕΕ οι ΗΠΑ και ο ΓΓ του ΟΗΕ δραστηριοποιήθηκαν για το Κυπριακό. Στις 13 Φεβρουαρίου 2004 η Ελληνική και Κυπριακή πλευρά δέχτηκαν πρόταση του ΓΓ του ΟΗΕ σύμφωνα με την οποία τον εξουσιοδοτούσαν να συμπληρώσει τα κενά του σχεδίου στα σημεία στα οποία δεν υπήρχε συμφωνία των δύο πλευρών. Η παραπάνω διαδικασία θα γινόταν μέσα σε στενά χρονικά περιθώρια και θα κατέληγε σε δημοψήφισμα από τις δύο κοινότητες. Η Κυπριακή κυβέρνηση είχε δεχθεί το αρχικό σχέδιο Ανάν ως βάση για διαπραγματεύσεις πλην όμως το εν λόγω σχέδιο ήταν ασύμβατο σε κρίσιμα σημεία με το κοινοτικό κεκτημένο. Προκειμένου να αρθούν οι Ελληνοκυπριακές επιφυλάξεις ο ΓΓ του ΟΗΕ έκανε αναφορά σε «προσφορά τεχνικής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή». Βεβαίως, η συμβατότητα της λύσεως με το κοινοτικό κεκτημένο και τα ισχύοντα στην Ε.Ε. ήταν θέμα ουσίας και όχι «τεχνικής βοήθειας»

Όπως ήταν αναμενόμενο συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών δεν επετεύχθει. Στα δημοψηφίσματα που ακολούθησαν το προταθέν συμπληρωμένο από τον ΓΓ σχέδιο έγινε δεκτό από τους Τουρκοκύπριους αλλά απορρίφθηκε από τους Ελληνοκύπριους με 76%.

Την 1η Μαΐου 2004 η Κυπριακή Δημοκρατία εισήλθε στην ΕΕ.

Στις 6 Οκτωβρίου 2004 η Επιτροπή κατέθεσε «Έκθεση Προόδου» σύμφωνα με την οποία η Τουρκία εκπληρώνει τους όρους για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με γνώμονα τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Από τους 25 της Ε.Ε η Βρετανία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Ολλανδία τέθηκαν αποκάλυπτα υπέρ της αποδοχής των Τούρκων ενώ η Γαλλία, η Αυστρία, η Πολωνία και η Ουγγαρία εκφράζουν επιφυλάξεις. Τελικά στις 18 Δεκεμβρίου το Συμβούλιο της Ε.Ε υιοθέτησε τους όρους όπως διατυπώθηκαν στο προσχέδιο της Ολλανδικής Προεδρίας και αποφάσισε να αρχίσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία στις 3 Οκτωβρίου 2005.

Όσον αφορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, στο Κείμενο Συμπερασμάτων (παράγραφος 20) το οποίο κατά την Αθήνα είναι σαφώς βελτιωτικό της συμφωνίας του Ελσίνκι υπάρχει αναφορά μόνο σε «συνοριακές διαφορές» και όχι «σε συναφή θέματα» που κατά την άποψη της κυβέρνησης μπορούσε να ανοίξει το παράθυρο για τη «νομιμοποίηση» της τουρκικής θεωρίας περί γκρίζων ζωνών στο Αιγαίο. Επίσης, δεν υπάρχει χρονική αναφορά στην παραπομπή των διμερών διαφορών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης με αποτέλεσμα η Αθήνα να είναι σε θέση να αξιοποιήσει το συγκεκριμένο διπλωματικό εργαλείο, όποτε το κρίνει πρόσφορο κατά τη διάρκεια της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας .

Στις 29 Ιουλίου 2005: Η Τουρκία υπέγραψε, όπως όφειλε την επέκταση του Πρωτοκόλλου για την Τελωνειακή Ένωση της Άγκυρας που όταν κυρωθεί από το ευρωπαϊκό και το τουρκικό Κοινοβούλιο, θα ισχύει και για τις δέκα νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Ο πρωθυπουργός Ερντογάν έσπευσε να δηλώσει ότι η υπογραφή του Πρωτοκόλλου δεν ισοδυναμεί με αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, δήλωση που στήριξαν και οι Άγγλοι.

Στις 3 Οκτωβρίου 2005 η ΕΕ αποφάσισε να αρχίσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Άγκυρα με δεδομένη την αναγραφή στο Κείμενο Συμπερασμάτων (παρ. 22) ότι η Άγκυρα «πληρεί επαρκώς τα κριτήρια της

Κοπεγχάγης ώστε να αρχίσουν διαπραγματεύσεις προσχώρησης εφ' όσον θέσει σε ισχύ τα έξι συγκεκριμένα νομοθετήματα που προσδιόρισε η Επιτροπή». Στις 11 Δεκεμβρίου 2006 το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων αποφάσισε να «παγώσει» τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία σε οχτώ από τα τριάντα πέντε κεφάλαια. Αυτό το «πάγωμα των κεφαλαίων» αποτελεί ήπια κύρωση της Ε.Ε. κατά της συνεχιζόμενης παρεμπόδισης της κυκλοφορίας προϊόντων από την Κύπρο. Ως αποτέλεσμα αυτής της απόφασης του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν αφιερώθηκε στο ζήτημα της Τουρκίας. Η συμφωνία που επιτεύχθηκε περιελάμβανε και ένα μηχανισμό αναθεώρησης σύμφωνα με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να παρακολουθεί από κοντά την κατάσταση στα λιμάνια στην Τουρκία, χωρίς να θέτει νέα προθεσμία στους Τούρκους για το πλήρες άνοιγμα του εμπορίου, όπως είχε ζητηθεί αρχικά από την Κύπρο και την Ελλάδα. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα έκανε αποτίμηση της προόδου και η Επιτροπή θα υπέβαλλε σχετικές εκθέσεις στο πλαίσιο των ετήσιων εκθέσεων το 2007, 2008 και 2009.

Η ομάδα των ατλαντιστών με επικεφαλής τη Βρετανία κατάφερε στις Βρυξέλλες να στρέψει την πίεση της Ε.Ε. προς τη Λευκωσία, αντί για την Άγκυρα. Ο γαλλογερμανικός άξονας, που αρχικώς εμφανίστηκε ως υπέρμαχος μίας αυστηρής και δίκαιης διαχείρισης της άρνησης της Τουρκίας να εκπληρώσει στοιχειώδεις υποχρεώσεις της, στο τέλος του δρόμου των διαπραγματεύσεων υποχώρησε και αποδέχθηκε ένα αποτέλεσμα ανοιχτό σε πολλές αναγνώσεις. Στην πραγματικότητα η αμερικανική διπλωματία ανέλαβε το βάρος της ευθύνης να διευκολυνθεί η Άγκυρα και τα κατάφερε.

Το επιχείρημα ήταν απλό και μονοσήμαντο: Η απρόσκοπτη συνέχιση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας είναι θέμα στρατηγικής σημασίας για τις σχέσεις της Δύσης με τον μουσουλμανικό κόσμο. Η Τουρκία βρίσκεται σε τροχιά μεταρρυθμίσεων και δεν πρέπει να χάσει το κίνητρο συνέχισης των αλλαγών, γιατί διαφορετικά θα «κυλήσει» στον Ισλαμισμό. Η Τουρκία δεν είναι απλώς μία από τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, είναι περιφερειακή δύναμη με εξαιρετική σημασία για τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Η ελληνική διπλωματία είχε από την πρώτη στιγμή καταστήσει σαφές ότι δε θέλει κρίση και επέμεινε σ' αυτήν τη θέση μέχρι το τέλος. Επεδίωξε μερική αναστολή

των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και κάποιο χρονοδιάγραμμα. Η υπουργός Εξωτερικών, κα Ντόρα Μπακογιάννη, δήλωσε μετά την απόφαση των «25» την ικανοποίησή της.

Η κυπριακή διπλωματία είχε εγκαταλείψει την προσπάθεια για χρονοδιάγραμμα με αυτοματισμό (προθεσμία εντός της οποίας η Τουρκία θα εφάρμοζε το Πρωτόκολλο ή διαφορετικά θα «πάγωνε» συνολικά η ενταξιακή της διαδικασία), πριν από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων.

Η Κυπριακή Δημοκρατία επέμεινε στην αποτροπή της ευθείας διασύνδεσης του Κυπριακού με τις ευρωπαϊκές υποχρεώσεις της Τουρκίας κάτι που δε θα ήταν ευνοϊκό για τη χώρα μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν το 2004. Ωστόσο, υποχώρησε στην πίεση να δεσμευθεί για συμφωνία στην έναρξη του απευθείας εμπορίου Ε.Ε.- κατεχομένων. Μετά από αυτήν την εξέλιξη η Κυπριακή Δημοκρατία θα δώσει μάχη, ώστε να χρησιμοποιηθούν μόνο τα δικά της λιμάνια και όχι η Αμμόχωστος, αλλά αυτήν τη στιγμή είναι επισφαλής κάθε πρόβλεψη για το τελικό αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων.

Το διάστημα 2000-2004, ήταν περίοδος εφαρμογής της προσέγγισης με άξονες την ανάπτυξη της διμερούς συνεργασίας σε αντικείμενα «χαμηλής πολιτικής», την υιοθέτηση Μ.Ο.Ε σε στρατιωτικό επίπεδο και τη διενέργεια Διερευνητικών Επαφών. Μεταξύ 2004 - 2009, η νέα ηγεσία, κρίνοντας ότι η προσέγγιση με βάση τα συμπεράσματα του Ελσίνκι εγκυμονούσαν κινδύνους, αποστασιοποιήθηκε από τις προβλέψεις του “Σημείου 4” του κειμένου. Ειδικότερα, το επίμαχο τμήμα του σημείου 4 του κειμένου, : «...το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παροτρύνει τα υποψήφια κράτη να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων. Άλλως, θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος. Το αργότερο στα τέλη του 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση ως προς κάθε εκκρεμή διαφορά, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις στην ενταξιακή διαδικασία προκειμένου να προαγάγει την επίλυσή τους μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου...», ενώ η απόρριψη του “Σχεδίου Ανάν 5” (2004/5) από τους Έλληνες της Κύπρου κινήθηκε στο ίδιο μήκος κύματος. Ωστόσο, συνεχίστηκαν κανονικά οι διερευνητικές επαφές και τα Μ.Ο.Ε.

Από το 2008 η Ελλάδα εισέρχεται σταδιακά σε βαθιά οικονομική, πολιτική, κοινωνική κρίση που έφθασε στα όρια της αποχώρησης από την ΟΝΕ. Η εφαρμογή Μνημονίων (2010-18) από τις ηγεσίες όλων των πολιτικών σχηματισμών, επέφερε σοβαρή μείωση της ισχύος και της αξιοπιστίας της χώρας σε Περιφερειακό, Ευρωπαϊκό, και παγκόσμιο επίπεδο. Την σχεδόν απαξίωση αντιμετώπισαν και οι Ε.Δ, λόγω μείωσης των κονδυλίων για εξοπλισμούς, εκπαίδευση και συντήρηση, με αποτέλεσμα η αποτρεπτική τους ικανότητα να φθάσει σε οριακό επίπεδο.

Κατά τη διάρκεια υποβάθμισης και εσωτερικής πολιτικής αστάθειας στην Ελλάδα, η τουρκική απειλή αποκτά σταδιακά μια άνευ προηγουμένου δυναμική, επεκτεινόμενη στην ευρύτερη περιοχή της Αν.Μεσογείου. Ειδικότερα, από το 2013 και ως το 2018 εισέβαλε ανεμπόδιστα στην ανακηρυγμένη κυπριακή ΑΟΖ, τον Νοέμβριο του 2019 συμφώνησε με τη Λιβύη τον καθορισμό μεταξύ τους Α.Ο.Ζ/Υφαλοκρηπίδα παρακάμπτοντας εξόφθαλμα ελληνικά νησιά όπως η Ρόδος, Κάρπαθος, Κρήτη και καταπατώντας ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα, το Μάρτιο του 2020 εκτέλεσε υβριδική επιχείρηση εισβολής αλλοδαπών στον Έβρο και το θέρος του 2020 εισέβαλε στην ελληνική υφαλοκρηπίδα εκτελώντας σεισμικές έρευνες συνοδεία πολεμικών σκαφών.

Σε απάντηση των τουρκικών ενεργειών, η Ελλάδα προέβη σε δύο οριοθετήσεις Α.Ο.Ζ, με την Ιταλία (2020/6) και μερικώς με την Αίγυπτο (2020/8), προέκτεινε την αιγιαλίτιδα ζώνη από 6 σε 12 ν.μ στο Ιόνιο Πέλαγος, άρχισε τον επανεξοπλισμό των Ε.Δ και επιδίωξε τη σύναψη συμμαχιών στην περιοχή της Μεσογείου και Μ.Ανατολής.

Το ελληνικό κράτος, αποτελεί την απαρχή της παρουσίας του Ελληνισμού με τους όρους του διεθνούς συστήματος που αναλύσαμε. Με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου στις 3/2/1830 μεταξύ Αγγλίας, Ρωσίας, Γαλλίας και ειδικότερα με το πρώτο και κύριο άρθρο της, αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο το ελληνικό κράτος και η αποδοχή του από την Οθωμανική Αυτοκρατορία έγινε στις 30 Απριλίου του ίδιου έτους.

Στα 180 χρόνια βίου του, ο τουρκικός παράγοντας αποτελεί την κύρια απειλή διότι ιστορικά είναι η μόνη που απείλησε έμπρακτα όχι μόνο τη νοητική υπόσταση του αλλά την βιολογική του ύπαρξη. Αυτή η οδυνηρή πραγματικότητα προσέδωσε στην υψηλή στρατηγική του ελληνικού κράτους το σύνδρομο της “Προστάτιδος Δύ-

ναμης” ως αναπόσπαστο στοιχείο της και την κατατρέπει έκτοτε, αποδεικνύεται δε από τις διαχρονικά υπέρμετρες προσδοκίες της σύμπλευσης με το Σύστημα Ασφαλείας της ισχυρής ναυτικής Δύναμης και τις συνέπειες των κατά καιρούς αυτονόμησης. Η προσπάθεια του Βασιλέως Κωνσταντίνου να παραμείνει ουδέτερος κατά τη διάρκεια του Α΄ΠΠ, κάτι που απειλούσε άμεσα τα συμφέροντα των Αγγλογάλλων, ήταν η αφορμή και για ορισμένους το αίτιο της έναρξης του πλέον καταστρεπτικού εθνικού διπολισμού που εξελίχθηκε στον μετέπειτα Διχασμό που εν ολίγοις οδήγησε στην Μικρασιατική Καταστροφή.

Η Μικρασιατική Καταστροφή και η Συνθήκη της Λωζάνης τέμνουν κάθετα την περίοδο 1832-1949 σ’ αυτή της Αναθεώρησης (Μεγάλης Ιδέα) και σ’ αυτή της Διατήρησης του status quo (εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα) και της προσήλωσης στο Διεθνές Δίκαιο. Ειδικότερα, αξιολογώντας την υψηλή στρατηγική της περιόδου 1832-1949 με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια, σημειώνονται τα εξής:

- **Καταλληλότητα** : Στο εσωτερικό πεδίο, όντως όλες οι ηγεσίες προσπάθησαν (χωρίς πάντα να καταφέρουν) να κινητοποιήσουν τους όποιους υπάρχοντες συντελεστές ισχύος. Ειδικότερα, η Μεγάλη Ιδέα όχι μόνο κινητοποίησε πλήρως το εθνικό αίσθημα που αρκετές φορές αυτό εξωθούσε τις ηγεσίες σε απερισκεψίες. Αντίθετα, η υποτίμηση της στρατιωτικής ισχύος (με εξαίρεση το Βενιζέλο και τον Μεταξά) ήταν η κυρίαρχη τάση. Σημαντική παράμετρος καθ’ όλη τη διάρκεια της περιόδου είναι ο Ελληνισμός του Εξωτερικού και η συνοχή με το μητροπολιτικό κράτος, τουλάχιστον έως την Μικρασιατική Καταστροφή. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων, η συμμετοχή Ελλήνων εθελοντών από το Εξωτερικό (κυρίως ΗΠΑ) ξεπέρασε κάθε προσδοκία υπερβαίνοντας τις 50.000 και τεράστιες ποσότητες όπλων και εφοδίων. Αυτή η συνοχή κλονίστηκε μετά το 1922 και την μετοίκηση ελληνικών πληθυσμών από τη Μικρά Ασία, Πόντο κλπ, διότι η αντιμετώπισή τους από τους ελλαδίτες υπήρξε αμφιλεγόμενη. Στο εξωτερικό πεδίο, οι ηγεσίες με εξαίρεση την περίοδο 1912-17 και 1923-49 δεν είχαν την ικανότητα ορθής ανάγνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος και των κυοφορούμενων συνασπισμών με αποτέλεσμα οι ερμηνείες των πολιτικών των κρατών που εμπλέκονταν με την Ελλάδα να είναι τουλάχιστον ελλιπείς και συνήθως άκαι-

ρες. Οι ταπεινωτικές συνέπειες της ελληνικής στάσης κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο είναι χαρακτηριστική περίπτωση πρωτίστως αδυναμίας ερμηνείας του διεθνούς περιβάλλοντος και δευτερευόντως της αντίληψης της πραγματικής ισχύος του κράτους (Dakin, D 1972, 83). Παρά τις συνέπειες, η εσφαλμένη ερμηνεία του διεθνούς περιβάλλοντος επαναλαμβάνεται κατά την Εκστρατεία της Κριμαίας (1918) όπου η Ελλάδα επιδιώκοντας να φανεί χρήσιμη στους Συμμάχους που εκστράτευσαν εναντίον των Μπολσεβίκων, έδωσε την τέλεια δικαιολογία στη μετέπειτα Σοβιετική Ένωση για την καταστροφή του ελληνικού πληθυσμού της Κριμαίας αλλά κυρίως για την χρηματοδότηση και εξοπλισμό του Κεμάλ. Παρά τα σημαντικά ελαττώματά του (που δεν απέχουν πολύ από τα αντίστοιχα σύγχρονών του πολιτικών), ο Βενιζέλος είχε ανυπέρβλητη ικανότητα, συγκρινόμενος με τους ανταγωνιστές του, στη διπλωματία και στην ικανότητα ανάλυσης της διεθνούς σκηνής. Πάρ' αυτά δεν εκτίμησε ορθά την επίδραση του σοβιετικού παράγοντα στην σχέση συμφερόντων - ανταγωνισμού με την υπό δημιουργία Τουρκική Δημοκρατία και ειδικότερα με τον Κεμάλ, ούτε την σημαντική γερμανική διείσδυση των Γερμανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αρχικά και στην κεμαλική Τουρκία αργότερα.

- **Εσωτερική Συνοχή :** Το βασικό διαχρονικά πρόβλημα υπήρξε η ασυμβατότητα των μακροσκοπικών και μικροσκοπικών στρατηγικών, καθώς ουδέποτε συναντήθηκαν πλήρως, παρά μόνο αποσπασματικά και συγκυριακά. Χαρακτηριστικά, η στρατιωτική στρατηγική, εξαιρούμενης της περιόδου 1910–1918 και 1938-40, δεν μπορούσε να υποστηρίξει τις επιλογές της ηγεσίας με τραγικό παράδειγμα τη Μικρασιατική Εκστρατεία (η οποία υπό κάποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε να πετύχει μερικώς). Η παραγωγική βάση της χώρας παρέμεινε αγροτοκτηνοτροφική, χωρίς όμως να επιδιώκεται επαρκώς ο εκσυγχρονισμός της παραγωγής. Αντίστοιχα, η όποια δευτερογενής παραγωγή, αφορούσε μικρές βιοτεχνίες κυρίως οικογενειακής μορφής. Επιπρόσθετα, η οικονομική ισχύ της χώρας καθ' όλη την περίοδο υπήρξε αναιμική με 50 χρόνια υπό καθεστώς χρεοκοπίας. Ακόμη και υπ' αυτές τις συνθήκες, αν το εσωτερικό μέτωπο ήταν αρραγές, το ελλαδικό κράτος είχε αυξημένες πιθανότητες να έχει τελικά αίσιο τέλος η Μικρασιατική Εκστρατεία. Αντιθέτως, ο Διχασμός του 1915 στέρησε την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση στην εκά-

στοτε ηγεσία, αφού οι μισοί πολίτες διαφωνούσαν με τις πολιτικές της. Όταν ο Ελληνισμός ευάλωτος στην πόλωση, υπό τις συνθήκες της περιόδου 1910 – 1922, υπήρχαν όλες οι συνθήκες να διολισθήσει σε μια εμφύλια διαμάχη, γεγονός που συνέβη με τραγικές συνέπειες.

- **Αποδοτικότητα** : παρ' ότι το κόστος υπήρξε τεράστιο, οι ακολουθούμενες στρατηγικές κρίνονται θετικά εκτός της περιόδου 1920-22 όπου η Ελλάδα μπήκε στην δίνη της υπερεπέκτασης χωρίς δυνατότητα επιστροφής. Σε κάθε περίπτωση, το ελλαδικό κράτος σε 130 χρόνια κατάφερε να τετραπλασιάσει το έδαφός του, αποκτώντας συντριπτική ομοιογένεια πληθυσμού η οποία αντισταθμίζει επίσης συντριπτικά την ακόμη και μεγαλύτερη απλή εδαφική επέκταση. Οι συνέπειες γενικά για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και του Πόντου υπήρξαν τραγικές αλλά δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας ότι η μοίρα του είχε προγραφεί ήδη από το Κίνημα των Νεότουρκων, οι οποίοι σε συνεργασία με τον γερμανικό παράγοντα είχαν αρκετά πριν την Μικρασιατική Εκστρατεία ξεκινήσει τον διωγμό και την εξόντωση του Ελληνισμού ως εμπόδιο στη δημιουργία ομοιογενούς εθνικού κράτους.
- **Συσχετισμός ικανοτήτων-στόχων** : υπήρξε το μεγαλύτερο μειονέκτημα με εξαίρεση την περίοδο 1912-13 και 1938-41. Η βενιζελική Υψηλή Στρατηγική, είχε δύο προοδευτικούς στόχους : την πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας και δευτερευόντως την ανάδειξή της σε Περιφερειακή δύναμη. Η εξέλιξη όμως των γεγονότων στη Βαλκανική και κυρίως οι ανταγωνισμοί μεταξύ των Δυνάμεων της εποχής με διακύβευμα τον έλεγχο των Στενών και των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Μ.Ανατολής αντέστρεψε τη σειρά προσφοράς ευκαιριών τις οποίες μοιραία ο Βενιζέλος όφειλε να ακολουθήσει. Με το πέρας των Βαλκανικών Πολέμων, ο Βενιζέλος προσέβλεπε σε μια ειρηνική περίοδο σταθερότητας και ανοικοδόμησης κατά την οποία θα επιτύγχανε την αύξηση των συντελεστών ισχύος του κράτους που θα επέτρεπαν την ανάδειξή του στον ευρύτερο Μεσογειακό χώρο. Η ανασυγκρότηση αυτή όμως δεν επήλθε πραγματικά ποτέ δεδομένου του ξεσπάσματος του Α'ΠΠ. Ακόμη και στη διάρκεια του πολέμου αυτού που η Ελλάδα ανταποκρίθηκε στρατιωτικά, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι η συμμετοχή της ήταν μικρή και προς το τέλος του. Με απλά λόγια, η Ελλάδα πριν την έναρξη της Μικρασιατικής Εκστρα-

τείας είχε φθάσει την οροφή των ικανοτήτων της, χωρίς να υπολογιστεί η ζημιά που έγινε στο εσωτερικό μέτωπο και την νομιμοποίηση που σε λίγο θα επιζητούσε ο Βενιζέλος για την έναρξή της. Γενικά, κατά την περίοδο αυτή, η μεγαλύτερη εδαφική επέκταση με το ελάχιστο κόστος, η ένταξη των Ιονίων Νήσων και της Θεσσαλίας επήλθε περισσότερο ως συγκυριακή σχέση με τα συμφέροντα των εξωτερικών παραγόντων. Αντιθέτως, οι κτήσεις του 1912-20 υπήρξαν συνδυασμός εξωτερικών συμφερόντων και ελληνικής στρατηγικής.

- **Αντοχή σε σφάλματα** : η αλλαγή της Υψηλής μας Στρατηγικής μετά το 1923 σε ανασχετική αποδεικνύει ότι η στρατηγική της εξάπλωσης, με τα τότε υπάρχοντα μέσα, είχε φθάσει στα όριά της. Ειδικότερα, η Υψηλή Στρατηγική του Βενιζέλου, ήταν ένα πολύπλοκο οικοδόμημα που απαιτούσε αφενός επιτυχημένους ελληνικούς χειρισμούς και αφετέρου συνύπαρξη μη ελεγχόμενων από την Ελλάδα συνθηκών. Στην πραγματικότητα, ο Βενιζέλος ζητούσε από τους Έλληνες περισσότερα απ' όσα μπορούσαν να δώσουν και πρότεινε στις Μεγάλες Δυνάμεις περισσότερα απ' όσα μπορούσαν να ελέγξουν.

Η περίοδος 1949-74 χαρακτηρίζεται γενικά ως στρατηγική ανάσχεσης-συμμαχιών με στόχο τη διατήρηση της εθνικής και εδαφικής κυριαρχίας με εξαίρεση το Κυπριακό στο οποίο εντοπίζεται παλινωδία της ηγεσίας προσπαθώντας να ισορροπήσει το έντονο εθνικό αίσθημα για Ένωση με τις σχέσεις εξάρτησης προς τις ΗΠΑ και τα φοβικά σύνδρομα προς τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Η αναζήτηση Ασφάλειας στο περιφερειακό και στο εσωτερικό περιβάλλον, πρόκρινε ως λύση την ένταξη στο ΝΑΤΟ ελπίζοντας αφενός στην υποβάθμιση της τουρκικής απειλής εντός της Συμμαχίας, κυρίως με ενέργειες των ΗΠΑ και αφετέρου την ανάσχεση του κομμουνιστικού κινδύνου σε εσωτερικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο συνορευόντων κρατών που ανήκαν στο Ανατολικό Μπλόκ.

Προφανώς, δεν είχε γίνει κατανοητό ότι η νατοϊκή συμμαχία ισχύει για εξωγενείς επιθέσεις και ότι ευνόητα δεν επιθυμεί προστριβές εντός της, πολιτική όμως, που ευνοεί τον πάντα διεκδικών. Υπ' αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα έκτοτε “εγκλωβίστηκε” στο νατοϊκό πλαίσιο το οποίο ταυτόχρονα είχε και έχει ανάγκη.

Αξιολογώντας την υψηλή στρατηγική της περιόδου 1949-74 σημειώνονται τα εξής :

- Καταλληλότητα** : Στο εξωτερικό πεδίο, οι ηγεσίες αφενός δεν αντελήφθησαν ότι δεν μπορούσαν να αντιπαρατεθούν με τα άμεσα συμφέροντα μιας μεγάλης δύναμης (Αγγλία) με διπλωματικούς όρους και σε διμερές επίπεδο. Η μάχη έπρεπε να δοθεί μόνο στο πλαίσιο του ΟΗΕ και σε καμία περίπτωση να μην επιτραπεί η διολίσθηση σε ελληνοτουρκική διαμάχη. Μη αντιλαμβανόμενες ότι η Τουρκία – με ανώτερη γεωπολιτική αξία – εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντα της Αγγλίας και των ΗΠΑ/NATO, εγκλωβίστηκαν και τελικά την αποδέχθηκαν ως ρυθμιστικό παράγοντα στο Κυπριακό. Ακόμη όμως και αν αυτό ήταν αναπόφευκτο, ο σχεδιασμός αντίδρασης σε πιθανή τουρκική εμπλοκή, υπήρξε υποτυπώδης σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο κυρίως.
- Εσωτερική Συνοχή** : το σοβαρό μειονέκτημα των ηγεσιών ήταν η μη συμπαγής θέση του πολιτικού συστήματος για το Κυπριακό και η αντίθεσή του με το πανεθνικό αίσθημα για Ένωση. Είναι χαρακτηριστικές οι πορείες και τα επεισόδια για το Κυπριακό όπως στις 9 Μαΐου 1956, προηγούμενη της εκτέλεσης των Κύπριων Αγωνιστών Καραολή και Δημητρίου, η Αθήνα συγκλονίστηκε από διαδηλώσεις για την Ένωση και υπέρ της ΕΟΚΑ. Υπήρξαν 3 νεκροί διαδηλωτές και 1 αστυνομικός καθώς και 256 τραυματίες. Επιπλέον, οι σοβαρές αντιθέσεις ελλαδικής-κυπριακής ηγεσίας προκαλούσαν φθορά στην αξιοπιστία τους στον ελληνικό λαό αλλά και στην αποτελεσματικότητα της διπλωματίας που ασκούσαν. Σε γενικές γραμμές, οι ηγεσίες της περιόδου, προσπαθούσαν να ισορροπήσουν από τη μία πλευρά αντιλαμβανόμενες τις δεσμεύσεις που συνεπάγονταν η οικονομική και οικονομική εξάρτηση από τις ΗΠΑ και από την άλλη το εθνικό αίσθημα του ελληνικού λαού που αντιτίθονταν στις ενέργειες των ΗΠΑ και των Άγγλων και επιθυμούσε την ένωση με την Κύπρο.,
- Αποδοτικότητα** : η αποδοτικότητα των μέσων με κύρια τη διπλωματία δεν ανταποκρίθηκε στους στόχους της ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής, παρ' ότι οι στόχοι όσον αφορά στο Κυπριακό δεν παρέμειναν ούτε σταθεροί από την ελλαδική πλευρά, ούτε πάντα κοινοί με την κυπριακή, με αποτέλεσμα το τελικό ισοζύγιο της διαχείρισης του Κυπριακού να υπάρξει τραγικό.

- **Συσχετισμός ικανοτήτων-στόχων** : το ελλαδικό κράτος με τις τότε ικανότητες δεν μπορούσε να υποστηρίξει την Ένωση που στόχευε αρχικά και όταν εισήλθε, -με ενέργειες της Αγγλίας- η Τουρκία στο πλαίσιο, η πλάστιγγα έγερνε αμετάκλητα δεδομένου του ελλιπούς σχεδιασμού και της υποτίμησης του τουρκικού παράγοντα. Επικουρικά και σε πολλές περιπτώσεις καθοριστικά, συνέβαλαν τα κομματικά μίσση που ενέσκηψαν και στην Κύπρο.

Αντοχή σε σφάλματα : εκ του αποτελέσματος, η Υψηλή μας Στρατηγική δεν είχε αντοχή σε σφάλματα, κυρίως στο διπλωματικό πεδίο, ως αποτέλεσμα του αρχικού εσφαλμένου σχεδιασμού. Η εξέλιξη του Κυπριακού Ζητήματος σε ελληνοτουρκική διένεξη έφερε αντιμέτωπη την Ελλάδα με την νατοϊκή πραγματικότητα : η αμυντική εγγύηση του NATO δεν περιλαμβάνει επιθέσεις από κράτη εντός της συμμαχίας και προφανώς θα κάνει τα πάντα ώστε να αποτρέψει την κλιμάκωση της διαμάχης δύο ή περισσότερων συμμάχων. Το ζητούμενο δεν μπορεί παρά να είναι η επίλυση της διαμάχης, η αποφυγή κρίσεων και η συνοχή της συμμαχίας. Με αυτά τα δεδομένα, η τήρηση πολιτικής ίσων αποστάσεων δεν αποτελεί έκπληξη.

Η περίοδος 1974-2020 είναι μια μακρά περίοδος αμφιταλάντευσης μεταξύ εξισορρόπησης και κατευνασμού και σίγουρα εσφαλμένης εκτίμησης της απειλής. Αξιολογώντας την περίοδο 1974-2020 σημειώνονται τα εξής :

- **Καταλληλότητα** : Στο εξωτερικό πεδίο, η ένταξη της Ελλάδος και της Κύπρου στην Ε.Ε και την Ο.Ν.Ε αποτελούν αναμφίβολα στρατηγικές ευκαιρίες που όμως κατά το μείζον έμειναν ανεκμετάλλευτες με ευθύνη της Ελλάδας. Οι ηγεσίες μας, αδυνατούσαν ή αδιαφορούσαν να αντιληφθούν ότι η στήριξη της Ε.Ε έναντι της τουρκικής απειλής προσκρούει στις μεμονωμένες ψήφους κρατών-μελών με οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα υπέρ της Τουρκίας. Στην περίπτωση όμως της ένταξης της Κύπρου, υπήρξε ορθή στρατηγική και εκμετάλλευση των ευκαιριών. Επιπλέον, παρά τον πακτωλό χρημάτων που εισέρευσαν στα ταμεία του κράτους, η οικονομική ενδυνάμωση και ο εκσυγχρονισμός του κράτους δεν επετεύχθη στο βαθμό που τα μεγέθη προεξοφλούσαν με αποτέλεσμα την εξασθενημένη διαπραγματευτική θέση μας στην Ε.Ε.

- **Εσωτερική Συνοχή** : τα κόμματα εξουσίας δεν κατάφεραν να συναινέσουν (με εξαίρεση το Μακεδονικό και υπό την ασφυκτική πίεση του λαού) σε μια αξιόπιστη στρατηγική. Αντιθέτως η πολιτική πόλωση έφθασε σε σημείο Διχασμού το 2015 η οποία διατηρείται σε υψηλά επίπεδα ακόμη.
- **Αποδοτικότητα** : λαμβάνοντας υπ' όψιν τα αστρονομικά ποσά που δαπανήθηκαν για την Άμυνα τα 50 αυτά χρόνια και τα ποσά που εισέρευσαν από την Ε.Ε και την θέση μας έναντι της τουρκικής απειλής, η στρατηγική υπήρξε αποτυχημένη διότι ούτε εξισορρόπηση επετεύχθη, ούτε κατευνασμός.
- **Συσχετισμός ικανοτήτων-στόχων** : τόσο οι ικανότητες όσο και τα μέσα/πόροι ήταν υπεραρκετά για να εξουδετερώσουμε την απειλή, δίνοντας βάρος στην ενδυνάμωση και συνεπώς στην αύξηση της ισχύος μας. Αυτό δεν έγινε διότι δεν υπήρξε ούτε από τις ηγεσίες, ούτε από τις κοινωνικές ομάδες η απαιτούμενη βούληση.
- **Αντοχή σε σφάλματα** : πλέον είναι σαφές ότι η πολιτική του κατευνασμού έχει αποτύχει ενώ αυτή της εξισορρόπησης – ενδυνάμωσης υστερεί από πλευράς χρόνου για να αποδώσει καρπούς.

Γ' Κεφάλαιο

Η Υψηλή Ελληνική Στρατηγική στην καμπή της σύγχρονης της ιστορίας, συμπεράσματα και προτάσεις

3.1. Οι Θεμελιακές Συνισταμένες της Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής

« βιώσιμο είναι εκείνο το κράτος το οποίο διαθέτει επαρκή ισχύ και στρατηγική πλήρους εκπλήρωσης των προνοιών του Διεθνούς Δικαίου που αφορούν την Επικράτειά του » (**Morgenthau**)

Η στοχοθεσία και η προτεραιοποίηση των κύριων και επιμέρους στόχων της υψηλής στρατηγικής είναι οι κυρίαρχες διαδικασίες όλου του οικοδομήματος στο βαθμό που θέτουν το πλαίσιο, τον σκοπό και τη σχέση του επιθυμητού με το εφικτό. Σε ορθολογική βάση, οι στόχοι της υψηλής στρατηγικής πρωτίστως οφείλουν να ικανοποιούν ορισμένες βασικές συνισταμένες που σε τελική ανάλυση νοηματοδοτούν και την ύπαρξή της :

- Η επιβίωση και τα συμφέροντά του Έθνους,
- Ο προσδιορισμό των απειλών και των ευκαιριών που προκύπτουν από τις εξελίξεις στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον.

Όσον αφορά στο πρώτο, το γεγονός ότι ποτέ το ελλαδικό κράτος ούτε καν στον 21^ο αιώνα- δεν κατέγραψε τον ορισμό του Έθνους ώστε να είναι κατανοητό στον απλό πολίτη το “περί τίνος πρόκειται”, αποτελεί ιδανικό άλλοθι για ποικίλες προσωπικές, κομματικές, ιδεολογικο-πολιτικές ερμηνείες που περιφέρονται στο δημόσιο διάλογο ακόμη και από πολιτικούς σε ύψιστα πολιτειακά αξιώματα και τελικά διαμορφώνονται -ερήμην της κοινωνίας-σε εσωτερική και εξωτερική πολιτική του κράτους.

Δεδομένου ότι το Έθνος προϋπήρχε και άρα υπέρκειται του κράτους, καθ’ ότι όχι μόνο δεν υπακούει στους κανόνες λειτουργίας του Διεθνούς Συστήματος, αλλά ορισμένες φορές το επηρεάζει δυναμικά, το ύψιστο εθνικό συμφέρον είναι η συντήρηση, προαγωγή και συνέχεια των άυλων και νοητικών στοιχείων που το συγκροτούν και το προάγουν προς όφελος της Ανθρωπότητας και της διάδοσης – εμπέδωσης των

πανανθρώπινων αξιών που πρεσβεύει. Η δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα στο βαθμό που κατέστη πρωτίστως δυνατή λόγω της άκαμπτης θέλησης των Εβραίων να εκφράσουν το έθνος τους με όρους δυτικού τύπου κρατογένεσης στην περιοχή απ' όπου εκδιώχθηκαν και τελικά να εκφράσουν σε χωρικούς όρους την συνέχεια της παρουσίας τους.

Υπό το πρίσμα της εθνικής ταυτότητας νοείται η εθνική ανεξαρτησία και η προάσπιση της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας, κληρονομιάς και παρουσίας των ελληνικών πληθυσμών εκτός συνόρων, είτε ως εθνικής μειονότητας (Βορείου Ηπείρου, Τουρκίας), είτε ως ελληνική Ομογένεια απανταχού της Οικουμένης, με τον προσήκοντα σεβασμό της κυριαρχίας του κράτους-οικοδεσπότη.

Η άμεσα συναρτώμενη έννοια της εθνικής κυριαρχίας περιλαμβάνει τις εδαφικές οντότητες της Ελλάδος και της Κύπρου ως εναπομείναντα αδιάσπαστα μέλη του ελληνικού γεωγραφικού και εθνικού αποτυπώματος στην Ιστορία. Συνακόλουθα, η εξασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας στα καθορισμένα από τις διεθνείς συνθήκες χωρικά όρια, δηλαδή το έδαφος, τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο συναποτελεί μαζί με την προάσπιση της εθνικής ταυτότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας, το κυρίαρχο τρίπτυχο της Υψηλής μας Στρατηγικής.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονιστεί ότι η όποια θαλάσσια εθνική κυριαρχία δομείται πάντα επί εδάφους – σημείου αναφοράς και συνεπώς αυτή είναι που προσδίδει το αδιάσπαστο της επικράτειας. Συνεπώς, η όποια προσπάθεια διάσπασης του ελλαδικού χώρου μέσω της αντιμετώπισης του όποιου νησιωτικού εδάφους ως χωριστή εδαφική οντότητα, εκλαμβάνεται ως προσπάθεια αποκοπής του νησιωτικού από τον ηπειρωτικό κορμό και στρέφεται απευθείας εναντίον της εθνικής αριμείλειας και κυριαρχίας.

Στον προσδιορισμό της απειλής η κατάσταση δεν είναι μονοδιάστατη και ξεφεύγει από την κλασσική έννοια του ορατού και μετρήσιμου. Αρχής γενομένης περίπου στα τέλη της δεκαετίας του '90 και βάσει των ανωτέρω, η μεσοπρόθεσμη απειλή για τον Ελληνισμό είναι η υπονόμευση και προοδευτική αλλοίωση της εθνικής συνείδησης, αρχικά επί τη βάση της κατάργησης της ιστορικής μνήμης. Δεν είναι τυχαίο, ότι η προσπάθεια αυτή συμπίπτει χρονικά με την πολιτική “προσέγγισης” της Τουρκίας, βοηθούμενη από τους καταστροφικούς σεισμούς του 1999. Ταυτόχρονα, μεγάλο μέρος των Μ.Μ.Ε και της πανεπιστημιακής κοινότητας με

σειρά πονημάτων και εμφανίσεων υπονόμει(ει) αυτό που ακριβώς το άρθρο 16 του Συντάγματος ορίζει ως καθήκον τους. Συγκεκριμένα και Βάσει του Άρθρου 16, παρ.2 ,«Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες».

Εκτός της εθνομηδενιστικής απειλής που προωθήθηκε, συντηρείται και τέμνει οριζόντια τις εντόπιες ελίτ και τους ολιγάρχες, ο Ελληνισμός αντιμετωπίζει τις δύο τελευταίες δεκαετίες την πληθυσμιακή αλλοίωση και την κοινωνική αποδιοργάνωση λόγω ανεξέλεγκτης παρουσίας στη χώρα παρανόμως εισελθόντων αλλοδαπών ασυμβίβαστου κοινωνικού, πολιτισμικού και θρησκευτικού υποβάθρου και ταυτότητας. Και εδώ, η σύμπνοια ελίτ, ολιγαρχών και ΜΜΕ είναι χαρακτηριστική.

Σε επίπεδο ορατής απειλής το ελλαδικό και το κυπριακό κράτος, αντιμετωπίζουν από ιδρύσεώς τους την τουρκική απειλή, όχι απλά ως ανταγωνιστή στα συμφέροντά τους, αλλά ως εξαφάνισή τους ως γεωπολιτικές και εδαφικές οντότητες. Με όχημα την οικονομική ανάπτυξή της, η Τουρκία πέτυχε τα τελευταία 20 χρόνια την ανατροπή της στρατηγικής ισορροπίας, βοηθούμενη απ' την σχεδόν οικονομική παραλυσία της Ελλάδος στην αντίστοιχη περίοδο και την παθητική αποδοχή καθημερινών παραβιάσεων και προκλήσεων, οδηγώντας την στην πεποίθηση ότι μπορεί να πετύχει τους στόχους της χωρίς μεγάλο κόστος.

Αυτό τεκμηριώνεται με την εξαγγελία του “casus belli” ήδη από το 1995, επισφραγίζεται δε, με την Κρίση των Ιμίων (1996/1) και την επιβολή στην ελληνική πλευρά των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών». Μια δεκαετία μετά, η Τουρκία επανέρχεται στο πεδίο της κυπριακής Α.Ο.Ζ πραγματοποιώντας εισβολή και γεωτρήσεις σε αδειοδοτημένα θαλασσοτεμάχια. Το 2019, συντάσσει συμφωνία για θαλάσσια εκμετάλλευση με την κυβέρνηση της Λιβύης κατά παράβαση της UNCLOS και της ελληνικής κυριαρχίας. Τέλος, το 2020 επιχειρεί κατευθυνόμενη εισβολή αλλοδαπών στον Έβρο και το καλοκαίρι του 2020 πραγματοποιεί έρευνες για υδρογονάνθρακες εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας χωρίς ενόχληση.

Τον Μάρτιο του 2020 με την επιχειρούμενη εισβολή χιλιάδων αλλοδαπών στον Έβρο, το πολιτικό προσωπικό, οι ελίτ της χώρας και μεγάλο μέρος του πληθυσμού, συνειδητοποίησε ότι η Τουρκία δεν επιθυμεί απλώς εδαφικά οφέλη ή πλουτο-

παραγωγικές πηγές, αλλά την κυριολεκτική κατάλυση του ελληνικού και κυπριακού κράτους και την επαναφορά σε Προεπαναστατικό καθεστώς βιλαετίων όπου οι Έλληνες θα αποτελούν μειονότητα στην πατρίδα τους.

Η κατοχή της Κύπρου, οι εισβολές σε Συρία, Ιράκ, Λιβύη αποδεικνύουν τη βούλησή της Τουρκίας για εκτεταμένη χρήση στρατιωτικής ισχύος προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της, ενώ το δόγμα της “Γαλάζιας Πατρίδας” και η διενέργεια ερευνών σε χώρο που έως τον Αύγουστο του 2021 θεωρούνταν ελληνική υφαλοκρηπίδα, αποτελούν τον διασυσμμό της πολιτικής κατευνασμού και του αφηγήματος ότι η προσπάθεια εξευμενισμού της με αντίκρυσμα την ένταξή της στη Ε.Ε θα είχε θετικό αντίκρυσμα στην Ελλάδα.

Ιδανικά, ο προσδιορισμός των στόχων της υψηλής μας στρατηγικής θα έπρεπε να είναι αποτέλεσμα διεξοδικής ανάλυσης και προσεκτικής εξακρίβωσης προτεραιοτήτων, προσδιορισμό της απειλής και αξιολόγηση μέσωσν. Κρίνοντας όμως από το ιστορικό παρελθόν, αυτό είναι μάλλον απίθανο για τα ελληνικά δεδομένα. Στον αντίποδα, ακόμη και οι λεπτομερώς σχεδιασμένες στρατηγικές θα παράγουν σφάλματα και επιτυχίες, στο βαθμό που η πληθώρα των μεταβλητών επιδρά ασύμμετρα στο αποτέλεσμα. Ωστόσο, επιβάλλεται να υπάρχουν στόχοι στην υψηλή στρατηγική μας διότι νομοτελειακά ο ανταγωνισμός των κρατών θα δημιουργεί πάντα αντιπάλους. Ειδικότερα, οι στόχοι της υψηλής μας στρατηγικής πρέπει να είναι :

Η υπεράσπιση και προαγωγή της ελληνικής εθνικής ταυτότητας στο εσωτερικό του κράτους και στις χώρες όπου διαβιών Έλληνες ως εθνικές μειονότητες ή ομογενείς. Συναφώς, η εδαφική/θαλάσσια κυριαρχίας και το ενιαίο και αδιάσπαστο του ελλαδικού γεωγραφικού χώρου. Ειδικότερα για το χώρο του Αιγαίου, η υπεράσπιση της κυριαρχίας μας σημαίνει την εξασφάλιση της ανεμπόδιστης διοικητικής, οικονομικής και αμυντικής επικοινωνίας μεταξύ του ηπειρωτικού κορμού και των νήσων του ανατολικού Αιγαίου. Ο στόχος αυτός θα υπονομευόταν, αν η Τουρκία αποκτούσε χωρικά ύδατα, κυριαρχικά δικαιώματα, ή έλεγχο του εναέριου (de facto ή χειρότερα de jure) χώρου στην περιοχή μεταξύ των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και της ηπειρωτικής Ελλάδας. Δεν είναι τυχαίο, πρώτον ότι στη χαρτογραφική απεικόνιση της “Γαλάζιας Πατρίδας”, τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου βρίσκονται εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας (πρόθεση) και δεύτερον ότι το καλοκαίρι του 2020 τουρκικό ερευνητικό εκτελούσε έρευνες μεταξύ 6 και 12 ν.μ στην θαλάσσια περιοχή της

Μεγίστης (ενέργειες). Συνεπώς, η εφαρμογή της UNCLOS σχετικά με την αιγιαλίτιδα ζώνη 12ν.μ είναι απαραίτητη προκειμένου αφενός να εκμηδενιστούν οι τουρκικές προσπάθειες αποκοπής του ανατολικού Αιγαίου και αφετέρου να αποτραπεί ισχυρό τετελεσμένο λόγω γεώτρησης στη ζώνη 6-12ν.μ.

Συναφές με το ανωτέρω, είναι η αποτροπή κατάργησης της αναγνωρισμένης από τον Ο.Η.Ε Κυπριακής Δημοκρατίας και η αντικατάστασή της με κρατικό μόρφωμα-υποχείριο της Τουρκίας. Το κεκτημένο της βούλησης των Κυπρίων πολιτών του κράτους μέσω της καταψήφισης του Σχεδίου Ανάν αποτελεί τη βούληση του κυπριακού λαού και είναι αδιανόητο να αγνοηθεί σε οποιαδήποτε διαπραγματευτική προσπάθεια και από οποιαδήποτε ελλαδική ή κυπριακή ηγεσία. Στο ίδιο πλαίσιο, ανήκουν και τα επιβαρυντικά για την Τουρκία ψηφίσματα του Ο.Η.Ε τα οποία θέτουν το Κυπριακό Ζήτημα στην πραγματική του βάση : θέμα εισβολής και κατοχής. Είναι δεδομένο ότι η Τουρκία επιθυμεί τον έλεγχο όλης της νήσου, αλλά για αρχή μπορεί να δεχθεί τον έλεγχο μιας αδύναμης κεντρικής κυβέρνησης μέσω της πολιτικής ισότητας της μειοψηφίας με την πλειοψηφία. Θα πρέπει να είναι σαφές πρώτον ότι η λύση που θα δεχθεί η ελληνική πλευρά θα είναι ο οδικός χάρτης στην περίπτωση εισβολής σε ελλαδικό νησί (π.χ στη Μεγίστη) και δεύτερον ότι η κατάργηση της Κυπριακής Δημοκρατίας αποκόπτει τη συνέχεια του ελληνικού γεωγραφικού χώρου και ανοίγει το δρόμο για το Αιγαίο και τη Θράκη.

Η **ενοποίηση του ελληνικού γεωγραφικού χώρου** στο χώρο της Αν.Μεσογείου. Αυτό σημαίνει την ενοποίηση της ελλαδικής με την κυπριακή Α.Ο.Ζ μέσω διαδικασίας οριοθέτησης. Ακολούθως πρέπει άμεσα να οριοθετηθεί η Α.Ο.Ζ Ελλάδας-Αίγυπτο και Κύπρου-Αιγύπτου ώστε να εξασφαλιστεί το νότιο τριεθνές σημείο επαφής. Η ενοποίηση των Α.Ο.Ζ Ελλάδος-Κύπρου είναι ζωτικής σημασίας για την κατασκευή του EAST MED δεδομένου ότι αν παρεμβληθεί τουρκική Α.Ο.Ζ μεταξύ τους, η Τουρκία θα δημιουργήσει χρονοβόρα προβλήματα στη διέλευσή του. Σε τελευταία φάση απαιτείται η οριοθέτηση με την Λιβύη, όταν θα υφίσταται κυβέρνηση κοινά αποδεκτή στη χώρα αυτή.

Η δημιουργία δομής Ασφαλείας στην περιοχή της Ν.Α.Μεσογείου στο πλαίσιο κοινών οικονομικών και ενεργειακών συμφερόντων που θέτει ο EAST MED και της ανάγκης πολιτικής σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή. Η δομή αυτή θα περιλαμβάνει την Ελλάδα, Κύπρο, Ισραήλ, Αίγυπτο κατ' ελάχιστο και δεδομένου ότι η

Γαλλία αποτελεί όχι μόνο μέλος του Ν.Α.Τ.Ο αλλά και άμεσο ενδιαφερόμενο για την περιοχή της Ν.Α.Μεσογείου, θα ήταν σημαντική προσθήκη στη δομή αυτή. Το γεγονός ότι το Ν.Α.Τ.Ο και οι Η.Π.Α για πολλούς λόγους δεν τυγχάνουν ευρύτερης αποδοχής στην περιοχή, προσδίδει εμπιστοσύνη σε μια δομή ασφάλειας που θα συμμετέχει έμμεσα και σε εποπτικό ρόλο, εξυπηρετώντας ωστόσο τα συμφέροντά τους.

Η ενεργειακή ενοποίηση του ελληνικού χώρου (ελλαδικού και κυπριακού) και συναφώς η αξιοποίηση των κοιτασμάτων που βρίσκονται νότια και νοτιο-ανατολικά της Κρήτης. Δεδομένου ότι το ελλαδικό κράτος δαπανά περίπου 10δισ για εισαγωγή υδρογονανθράκων και το γεγονός ότι η ενεργειακή αυτάρκεια συνιστά βασική συνιστώσα ανεξαρτησίας του οποιουδήποτε κράτους, οφείλουμε να κινηθούμε προς την κατεύθυνση νομικής κατοχύρωσης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Α.Ο.Ζ και ακολούθως την αξιοποίηση των κοιτασμάτων. Δεν πρέπει να υποτιμηθεί το γεγονός ότι ενώ σημαντικές ευρωπαϊκές δυνάμεις (και ταυτόχρονα τιμητές) όπως η Γερμανία διατηρούν τον εγχώριο άνθρακα ως ενεργειακή επιλογή τους, η Ελλάδα καταργεί τον λιγνίτη χωρίς να δείχνει ενδιαφέρον για την αντικατάστασή του από υδρογονάνθρακες. Αντιθέτως έχει υπερτιμήσει τις Α.Π.Ε οι οποίες μόνο βοηθητικά μπορούν να λειτουργήσουν στην ενεργειακή ανάπτυξη και ασφάλεια.

Η ανάκτηση της θέσης της Ελλάδος στην περιοχή της Ανατολής και Μ.Ανατολής ως παράγοντας σταθερότητας και συνδετικός κρίκος με θεσμούς που παραδοσιακά δεν αντιμετωπίζονται θετικά στα αραβικά έθνη, όπως η Ε.Ε και το Ν.Α.Τ.Ο. Η προσπάθεια φαίνεται ότι έχει δρομολογηθεί με τα Η.Α.Ε τη Σαουδική Αραβία υπό το πρίσμα της της τουρκικής ανάσχεσης, πλήν όμως δεν πρέπει να μείνει σ' αυτήν. Η προσπάθεια δημιουργίας από τις Η.Π.Α ενός είδους "ανασχετικού δακτύλιου" του Ιρανό-Κινεζικού μπλόκ στον άξονα Ν.Α.Μεσόγειος-Μ.Ανατολή-Ινδία φαίνεται ότι αποτελεί στρατηγική τους επιλογή στην οποία εντάσσεται η Ινδία ως ανατολικό άκρο. Συνεπώς η Ελλάδα πρέπει να αποτελέσει το στιβαρό δυτικό της άκρο και να χρησιμοποιήσει την ήπια ισχύ της με τον καλύτερο τρόπο ώστε ο "δακτύλιος" αυτός να εδράζεται όχι μόνο σε στρατιωτική συνδρομή και συνεργασία, αλλά στην εσωτερική αποδοχή στις κοινωνίες των συμμετεχόντων κρατών στη βάση μιας ειλικρινούς πολιτισμικής και οικονομικής συνεργασίας.

Στο χώρο της Χερσονήσου του Αίμου, η Ελλάδα οφείλει επίσης να ανακτήσει το ρόλο του αξιόπιστου γείτονα χρησιμοποιώντας με σύνεση τα συγκριτικά της πλεο-

νεκτήματα. Ειδικότερα, ως ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη πρέπει να εξασκεί τη στρατιωτική διπλωματία (ασκήσεις, παροχή αστυνόμευσης στον Ε.Χ. Βουλγαρίας και Σκοπίων, παροχή εκπαίδευσης κ.λ.π) και σε πολιτικό επίπεδο πρέπει να βοηθήσει τη Σερβία και την Αλβανία στην ενταξιακή τους πορεία. Όσον αφορά στην Αλβανία, η ειλικρινής θετική στάση μας για την ένταξή της πρέπει πρωτίστως και ρητώς να εξασφαλίσει την θέση των εκεί Ελλήνων ως εθνική μειονότητα πάντα στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κεκτημένου και της Διακήρυξης του Ο.Η.Ε για τα Δικαιώματα των Αυτόχθονων Λαών.

3.2. Μέσα Επίτευξης της Προτεινόμενης Υψηλής Στρατηγικής

Τα μέσα που θα υποστηρίξουν τους ανωτέρω στόχους παρουσιάζονται κάτωθι :

Η **Οικονομία** του ελλαδικού κράτους, αρχής γενομένης της Επανάστασης αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα της υψηλής μας στρατηγικής. Το Μεταπολεμικό κράτος επέδειξε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης την περίοδο 1950-73, οι οποίοι σταδιακά υποχωρούσαν έως το 2010 όπου η χώρα ουσιαστικά πτώχευσε, όντας στον “σκληρό πυρήνα” της ΟΝΕ και αποδέκτης τεραστίων κονδυλίων.

Στις αρχές του 2021, η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε ύφεση (8,2% για το 2020), εξαιτίας της πανδημίας και των εγγενών προβλημάτων της. Πάραυτα, φαίνεται ότι αφενός η γεωπολιτική κατάσταση της ευρύτερης περιοχής (διαφαινόμενη αυτονόμηση της Τουρκίας από τη Δύση) και οι επιπτώσεις της πανδημίας αφετέρου, δίνουν μια ακόμη ευκαιρία εκσυγχρονισμού της οικονομίας της αξιοποιώντας τα κονδύλια του Ταμείου Ανάκαμψης και τις θετικές εισηγήσεις των Οίκων Αξιολόγησης.

Η χώρα επιβάλλεται να υιοθετήσει ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης, με κέντρο την παραγωγή και στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της εργασίας και της εκμετάλλευσης του ανθρώπινου δυναμικού της. Τα διαθέσιμα 70δισ από το Ταμείο Ανάκαμψης και το Ε.Σ.Π.Α 2 σε ορίζοντα 7 ετών, με την προϋπόθεση έγκρισης των επενδυτικών προτάσεων της χώρας, αποτελούν τεράστια ευκαιρία και αν αξιοποιηθούν σωστά θα οδηγήσουν βραχυπρόθεσμα στον παραγωγικό μετασχηματισμό της χώρας και μακροπρόθεσμα στην περαιτέρω απόδοση των επενδύσεων.

Οι συνθήκες για την επίτευξη ισχυρής διατηρήσιμης ανάκαμψης απαιτούν ορισμένες κινήσεις που θα ενθαρρύνουν την επενδυτική δραστηριότητα στην παραγωγή :

- Ψηφιοποίηση της Δημόσιας Διοίκησης ώστε να περιοριστεί σημαντικά η γραφειοκρατία. Η ενοποίηση των αρχείων του κράτους, των Υπηρεσιών και των ελεγκτικών φορέων καθίσταται επιτακτική ανάγκη.
- Σύνδεση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την βιομηχανία και τις παραγωγικές δομές.
- Εμπλοκή των Α.Σ.Ε.Ι και άλλων Α.Ε.Ι σε ερευνητικά προγράμματα αμυντικού προσανατολισμού με εναλλακτική χρήση.
- Μείωση χρόνου στο ελάχιστο για τη δημιουργία εταιριών και επενδύσεων.
- Ουσιαστική στήριξη εξαγωγικών επιχειρήσεων μέσω κινήτρων και φοροαπαλλαγών στις νέες επενδύσεις τους.
- Μείωση κόστους παραγωγής των επιχειρήσεων που αφορά σε παροχή υπηρεσιών (ρεύμα, νερό, παροχή διαδικτυακής σύνδεσης, καύσιμα, δρόδια, ασφαλιστικές εισφορές).
- Μεσοπρόθεσμα, πρέπει να μεταρρυθμιστεί το σύστημα απονομής δικαιοσύνης και να σταθεροποιηθεί για μια τουλάχιστον δεκαετία το φορολογικό σύστημα.

Οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις αναγκαστικά θα θίξουν όλους μας αλλά είναι βέβαιο ότι αν η χώρα κινηθεί προς την πραγματική παραγωγική οικονομία, θα αποκτήσουν δυναμική και αποδοχή.

Η **Στρατιωτική στρατηγική** αποτελεί το “εργαλείο” της υψηλής στρατηγικής το οποίο συνάμα είναι και ένας τομέας με πολυδάπανο αποτύπωμα στον προϋπολογισμό του κράτους. Η παρούσα κατάσταση σε επίπεδο εξοπλισμών, μετά την καθήλωση των αμυντικών δαπανών που ακολούθησε την περίοδο 2010-20 έχει οριακά, προς το παρόν, ανατραπεί εις βάρος μας όχι μόνο λόγω δημοσιονομικής αδυναμίας της Ελλάδος, αλλά κυρίως λόγω των επενδύσεων της Τουρκίας σε στιβαρή αμυντική βιομηχανία, η οποία παράγει περίπου το 65% των εξοπλισμών της.

Τον τελευταίο χρόνο γίνονται προσπάθειες επανεξοπλισμού της χώρας εν όψει της κλιμακούμενης τουρκικής απειλής, δεδομένων των πιέσεων που δέχεται η Τουρκία από την εκκρεμή της στάση μεταξύ ΗΠΑ-Ρωσίας αλλά και των δεδηλωμένων

προθέσεων της στο θέατρο Λιβύη-Αιγαίο-Κύπρος Κύπρο, ο ανωτέρω επανεξοπλισμός αποτελεί δυσοίωνη προοπτική για την επίτευξη των στόχων της. Η στενότητα χρόνου εκτιμάται ότι θα “πιέσει” την Τουρκία να προβεί σε σοβαρή πρόκληση με σκοπό δημιουργία τετελεσμένου.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι εξαγγελθέντες εξοπλισμοί προφανώς καθίστανται ετεροχρονισμένοι, σε αντίθεση με την συνεχή προσπάθεια μεγιστοποίησης της διαθεσιμότητας μέσω και ανθρώπινου δυναμικού, άμεση προμήθεια ανταλλακτικών και όπλων και την δημιουργία ανοιχτής γραμμή εφοδιαστικής αλυσίδας σε κοινά υλικά και εξοπλισμό στα πλαίσια της -τουλάχιστον φιλικής – σχέσης με Γαλλία, ΗΑΕ, Ισραήλ, Αίγυπτο.

Ο τομέας που σε κάθε περίπτωση χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή είναι αυτός της αντιμετώπισης των τουρκικών Μ.Ε.Α τα οποία μπορούν να προκαλέσουν παράλυση στην αμυντική μας διάταξη και στις εφοδιαστικές αλυσίδες της. Η προμήθεια συστημάτων ανίχνευσης και απαγόρευσης χρήσης και/ή κατάρριψης καθίσταται επιτακτική ανάγκη. Στον τομέα αυτό, υπάρχει ικανή τεχνογνωσία στο Ισραήλ και στην Γαλλία την οποία πρέπει να προμηθευτούμε.

Πέραν της αντιμετώπισης της τουρκικής απειλής, οι Ε.Δ έχουν και ρόλο προβολής ισχύος της χώρας και άσκησης στρατιωτικής διπλωματίας μέσω ειρηνευτικών αποστολών, συμμαχικών ασκήσεων, διοργάνωση πολυεθνικών ασκήσεων εντός της χώρας. Οι αποστολές αυτές πρέπει να τυγχάνουν της απολύτου προσοχής στο σχεδιασμό και εκτέλεση διότι όχι μόνο συμβάλλουν στην αύξηση της αμυντικής ικανότητας, αλλά προβάλλουν τη χώρα στο εγγύς και ευρύτερο διεθνές περιβάλλον και κρίνουν την αξιοπιστία της ή μη.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της Μεσογείου (μνημόνιο Τουρκίας-Λιβύης, τουρκική εισβολή στην κυπριακή Α.Ο.Ζ, προκλήσεις εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας) ενεργοποίησαν συνεργασίες σε αμυντικό επίπεδο, που ενώ έως τώρα φάνταζαν αδύνατες (Η.Α.Ε, Σ.Αραβία, Ισραήλ, Αίγυπτο), πλέον αποτελούν επιλογές της Ελλάδος στο διαμορφούμενο περιφερειακό περιβάλλον τις οποίες πρέπει να εκμεταλλευτεί πλήρως και στο μέτρο του εφικτού.

Η Διπλωματία.: οι εθνικοί στόχοι αποτελούν πάντα την οδηγό γραμμή της Διπλωματίας αλλά δεν πρέπει αυτή να περιορίζεται στην αυστηρή και μυωπική διεκ-

δίκησή τους. Απεναντίας, οφείλει να επικεντρώνεται στην κατεύθυνση της προώθησης συνεργασιών με άλλα κράτη βάσει κοινών ή συγκλινόντων συμφερόντων.

Η πολιτική της Ελλάδας στο εγγύς περιβάλλον της Χερσονήσου του Αίμου πρέπει να είναι σταθερά υπέρ της ένταξης στην Ε.Ε της Σερβίας, Σκόπια και Αλβανίας ώστε να εμπεδωθεί κοινό πολιτικό και θεσμικό αρχικά πλαίσιο. Η βοήθεια της χώρας μας προς αυτές οφείλει να είναι ειλικρινής, εντός διεθνοδικαικού και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου και προς την κατεύθυνση εξομάλυνσης της όποιας διαφοράς, λαμβάνοντας υπ' όψιν κατά περίπτωση τα εθνικά μας συμφέροντα. Η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να παίζει ηγετικό πολιτικό ρόλο στην περιοχή, σεβόμενη πάντα την Ιστορία και αναλύοντας σωστά τα δεδομένα.

Όσον αφορά στην Τουρκία, η ελληνική διπλωματία πρέπει να επιδιώξει εξισορροπητικές συνεργασίες με άλλα κράτη. Ήδη, εντός Ε.Ε υπάρχει υποβόσκουσα αντι-τουρκική στάση τόσο λόγω της ανάμειξής της, με όχημα τον Ισλαμισμό, στα εσωτερικά κρατών (Γαλλία, Γερμανία,) όσο και διότι αποτελεί απειλή για τα συμφέροντά τους στη Μεσόγειο (Γαλλία, Ιταλία).

Ο διπλωματικός μαραθώνιος της Ελλάδος κατά το προηγούμενο έτος, με επισκέψεις και υπογραφές συμφωνιών με κράτη επί του άξονα Μεσόγειος -Μ.Ανατολή- Ινδία φαίνεται ότι αποδίδει καρπούς προς την κατεύθυνση δημιουργίας συνεργασιών και συμμαχιών τις οποίες όχι μόνο ευνοούν οι Η.Π.Α., αλλά εξυπηρετούν τα εθνικά μας συμφέροντα στο βαθμό που κατανοούν την τουρκική απειλή και συντάσσονται απέναντί της.

Η **Διεθνής νομιμοποίηση** η θέση ενός κράτους-δρώντα στο διεθνές σύστημα υπόκειται εκτός άλλων παραμέτρων και στην δύναμη της φήμης-εικόνας που έχει και αναπαράγει το κράτος στο εξωτερικό, η οποία επηρεάζεται έντονα από σημαντικά γεγονότα που αποτυπώνονται στην διεθνή συλλογική μνήμη. Στη δική μας αντίληψη η Ελλάδα βρίσκεται πάντα στην σωστή πλευρά της διεθνούς νομιμότητας και για κάποιο ανεξήγητο λόγο αποτελεί μόνιμο στόχο συνομοσιών. Σ' αυτή τη βάση, η Τουρκία - ο κυριότερος αντίπαλος μας- είναι και πρέπει να είναι διεθνώς απονομιμοποιημένη ως δύναμη που καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές δίκαιο.

Η 'άλλη πλευρά του νομίσματος όμως δεν είναι ευνοϊκή για μας, στο βαθμό που εδώ και δεκαετίες οι προσλαμβάνουσες σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, δεν

είναι αυτές που θα δίνουν στον Δυτικό κόσμο την εικόνα αξιόπιστου κράτους και του μονίμως αδικούμενου.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ελλάδας, τα σημαντικά γεγονότα που αποτυπώθηκαν στην διεθνή συλλογική μνήμη είναι η εισβολή του 1974 στην Κύπρο ως αποτέλεσμα του υποκινούμενου από την Ελλάδα πραξικοπήματος, το φλέρτ με αντιδυτικές δυνάμεις του Τρίτου Κόσμου και της Ε.Σ.Σ.Δ στην δεκαετία του '80, η ταύτιση με την "βάνουση" Σερβία και καταπίεση της χειμάζουσας εθνοτικής συλλογικότητας των Σκοπιανών στη γιουγκοσλαβική κρίση, και τέλος η οικονομική μας αποτυχία στα πλαίσια της Ε.Ε που κορυφώθηκε με την πτώχευση του 2010 και την παρ'ολίγο έξοδο από την Ο.Ν.Ε το 2015. Η συνολική διεθνής εντύπωση που δημιουργήθηκε από τα ανωτέρω και εξακολουθεί -ίσως συγκεκαλλυμένα- να ισχύει, είναι μια Ελλάδα προβληματική στην αποδοχή και προαγωγή των δυτικών προτεραιοτήτων.

Επιπλέον, η παρελκυστική πολιτική έναντι της Τουρκίας μεταξύ στρατιωτικών κρίσεων και συνομιλιών, η μη εφαρμογή των προβλέψεων της U.N.C.L.O.S την ώρα που ορκιζόμαστε στο Διεθνές Δίκαιο (μη επέκταση χωρικής θάλασσας, οριοθέτηση Α.Ο.Ζ εκτός μέσης γραμμής με Αίγυπτο), η μη αντίδραση στην τριακονταετή διάτρηση του Ε.Ε.Χ, των χωρικών υδάτων και της υφαλοκρηπίδας, είναι δείγματα που σε διεθνές επίπεδο δεν κατατάσσουν την Ελλάδα σε κράτος που είναι διατεθειμένο να υπερασπιστεί την υπόστασή του αλλά αναζητά τρόπο υπεράσπισης των συμφερόντων από άλλους, χωρίς δικό της κόστος.

Επίλογος

Ο 21^{ος} αιώνας τείνει να διανύσει το πρώτο τέταρτο χωρίς ακόμη να έχει σταθεροποιηθεί το Μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα. Δεν είναι τυχαίο ότι ορισμένοι αναλυτές συνδέουν την τελική σταθεροποίησή του με την οριστική επίλυση του Ανατολικού Ζητήματος που ταλανίζει την ευρύτερη περιοχή για 200 χρόνια. Οι συνθήκες που ζούμε προσομοιάζουν αυτές των παραμονών του Α'Π.Π και φαίνεται ότι το ζήτημα των Στενών απασχολεί εκ νέου τους ισχυρούς του πλανήτη, συνεπώς εμμέσως θα είμαστε εμπλεκόμενοι.

Ο παράγοντας Τουρκία παρόλο που ισχυροποιήθηκε τόσο ώστε να εκκρεμεί ανάμεσα σε ισχυρές δυνάμεις και να εισβάλει σε τέσσερις χώρες, παραμένει ο Μεγάλος Ασθενής που όμως αντιλαμβάνεται ότι οι βαθμοί ελευθερίας του έχουν περιοριστεί επικίνδυνα. Πιστός στην ιστορική του πορεία, κινείται στην “γκρίζα” περιοχή μεταξύ πολέμου και έντασης στο Αιγαίο και μεταξύ αδιαλλαξίας και ανατολίτικου παζαριού στο Κυπριακό όπου στην Πενταμερή θα κάνει την τελευταία προσπάθεια να καταλύσει την Κυπριακή Δημοκρατία με ειρηνικές διαπραγματεύσεις. Το επόμενο βήμα θα είναι η σκληρή ισχύς προς ολοκληρωτική κατάληψή της.

Η Ελλάδα από την άλλη, βρίσκεται σε οριακή θέση, δεδομένης της οικονομικής ύφεσης, των κοινωνικών προβλημάτων και των επιπτώσεων της πανδημίας. Παρ' ότι έχουν εξαγγελθεί σημαντικά εξοπλιστικά προγράμματα, οι πιεστικές εξελίξεις στην περιφέρειά μας δεν δίνουν πολλά περιθώρια εφησυχασμού επί και εντός των συνόρων. Το μήνυμα του τι επιφυλάσσει η Τουρκία για την Ελλάδα, έχει ληφθεί από την ηγεσία, ‘όπως και το ποια είναι η βούληση του λαού : η μόνη διαφορά είναι ο καθορισμός υφαλοκρηπίδας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κεκτημένου του οποίου μέρος είναι και η U.N.C.L.O.S.

Απ' όσα αναλύθηκαν, το πλέον σαφές είναι ότι η υψηλή στρατηγική ενός κράτους απεικονίζει πλήρως την εικόνα του και των προβλημάτων του (εγγενών και συγκυριακών). Επίσης αντιληπτό είναι το ότι η εσωτερική ενδυνάμωση που είχε και τα ανάλογα αποτελέσματα στο εξωτερικό πεδίο επετεύχθη μόνο κατά την περίοδο 1910-13 και 1938-40 από ικανούς ηγέτες οι οποίοι κινητοποίησαν το σύνολο της ισχύος του κράτους ώστε να επιτύχουν τους στόχους της υψηλής στρατηγικής τους. Επειδή όμως οι χαρισματικοί ηγέτες είναι σπάνιοι και πιο σπάνιο να εκπροσωπούν τις θεμελιώδεις έννοιες του Έθνους, οφείλουμε ως Έλληνες να επαναδομήσουμε το κρά-

τος και το πολιτικό σύστημα που το αναπαράγει, σε θεσμούς ανέγγιχτους και απροσπέλαστους από προσωπικές αγκυλώσεις, ιδεοληψίες και καπρίτσια, ακόμη περισσότερο από κομματικές φιλοδοξίες και πολιτικές.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Περιοδικά

Waltz Kenneth N., "*The Emerging Structure of International Politics*," *International Security* 18, no. 2 (1993).

Hugh White, "*US as first among equals not good enough for China*," *Economics, Politics and Public Policy in East Asia and the Pacific*, August 2013.

2. Διαδικτυακές πηγές

<https://www.youtube.com/watch?v=KJ6qpFpIFkY>, πρόσβαση 20/1/21

<https://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>, πρόσβαση 17/2/21

<http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Greico1988>. πρόσβαση 20/3/21

<https://www.bbc.com/news/uk-politics-36024725>, πρόσβαση 19/3/21

www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html πρόσβαση 20/3/21

<https://www.paron.gr/2019/12/18/emm-goynaris-epochi-toy-vythisate-to-chora/> πρόσβαση 10/2/21

<https://www.liberal.gr/diplomacy/to-ellinotourkiko-anakoinothen-tis-madritis-i-simasia-tou-eikosi-chronia-meta/150845> πρόσβαση 3/1/21

<https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php.pdf> πρόσβαση 5/1/21

<https://depa-int.gr/eastern-mediterranean-pipeline/> πρόσβαση 3/1/21

<https://www.youtube.com/watch?v=57HreJJbaI> πρόσβαση 2/1/21

B. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αρβανιτόπουλος Κ., *“Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο”*, Αθήνα 2000.

Βαληνάκης Γ., *“Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988”*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2003.

Βερεμής Θ., *“Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923 – 1987”*, Αθήνα 1991.

Beufre Andre, *“Εισαγωγή στη Στρατηγική”*, ΓΕΕΘΑ, Αθήνα 2015.

Baylis J., Smith S.& P. Owen (eds.), *“Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”*, Θεσσαλονίκη 2013.

Gilpin Robert, *“Πολιτική Οικονομία Διεθνών Σχέσεων”* Gutenberg, Αθήνα 1995.

Γρίβας Κ., *“Η Στρατιωτική άνοδος της Κίνας και η γεωπολιτική του πολέμου στη μέση Ανατολή”*, Αθήνα 2013.

Δεσποτόπουλος Α. Ι., *“Μελέτες Πολιτικής Ιστορίας”*, Εκδόσεις Αθηνών, Αθήνα, 1989.

Jomini Antoine – Henri, *“Η τέχνη του πολέμου”*, μετάφραση – επιστημονική επιμέλεια Ματζιάκος Ανδρέας Αντγος ε.α, ΓΕΕΘΑ, Αθήνα 2005.

Κοπά Μ. *“Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας: Η Ιστορία, οι Θεσμοί, οι Στρατηγικές”*, Αθήνα 2017.

Κρανιδιώτης Γ., *“Η ελληνική εξωτερική πολιτική, σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα”*, Αθήνα 2000.

Kissinger H., *Παγκόσμια Τάξη*, Αθήνα 2014.

Κολιόπουλος Κ., *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα 2008.

Κωνσταντίνου Α., *Απανθίσματα από το έργο του Carl Von Clausewitz*, Σ.Π.Α., Αθήνα 2005.

Ντόκος Θ.&. Τσάκωνας Π., *Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας*, Αθήνα 2005.

Ντόκος Θ.- Πιέρρος Φ., *Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα, Η θέση της Ελλάδας*, Αθήνα 1996.

Ρούκουνας Ε., *Διπλωματική Ιστορία 19ος Αιώνας*, Αθήνα 1975.

Παπασωτηρίου Χ., *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Αθήνα 1996.

Παπασωτηρίου Χ., *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική : 6ος – 11ος αιώνας*, Αθήνα 2011.

Παπασωτηρίου Χ., *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα 2009.

Παπασωτηρίου Χ., *Τα Βαλκάνια μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα 1994.

Σβολόπουλος Κ., *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1830-1981*, Αθήνα 2019.

Σημίτης Κ., *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα*, Αθήνα 2005.

Σκοπετέα Ε., *Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα, Όψεις του Εθνικού Προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)”, Αθήνα 1988.*

Συρίγος Μ. Α., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα 2018.

Σουν Τζού, *Η τέχνη του πολέμου*, Αθήνα 2002.

Baldwin A. D., *Meorealism and Neoliberalism*, Columbia University Press, 1993.

Heywood A., *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, Αθήνα 2013.

Hart Liddell B. H, *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Αθήνα 1963.

Waltz, N. Kenneth, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα 2011.

Ξενόγλωσση

Dakin D., *The Unification of Greece: 1770 – 1823*, London 1972.

Gilpin R., *War and change in world politics*, Cambridge University Press, 1999.

Mueller J., *Retreat from Doomsday: The Obsolescence of Major War*, New York 1990.

McNeill W., *The Metamorphosis of Greece since World War II*, Oxford 1978.

Milner H., *The Assumption of Anarchy in International Relations Theory: A Critique*, Cambridge University Press, 1991.

Reynolds D., *One World Divisible. A Global History since 1945*, W.W. Norton, New York 2000.

Platias G. A. & Koliopoulos C., *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens 2016.

Waltz K., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, 1979.

Hart Liddel Basil, *Strategy*, 2nd edition, Meridian, London 1991.

Περίληψη

Η υψηλή στρατηγική αναφέρεται στην ανάπτυξη, κινητοποίηση και συνδυασμένη χρήση των πολλών εργαλείων εξουσίας ενός κράτους προκειμένου να προωθήσει τους πρωταρχικούς πολιτικούς του στόχους στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, τόσο σε ειρήνη όσο και σε πόλεμο.

Κάθε κράτος πρέπει να εξετάσει σοβαρά το σχεδιασμό μιας συνειδητής, πρακτικής και συνεκτικής υψηλής στρατηγικής λόγω του αβέβαιου και ταχέως μεταβαλλόμενου παγκόσμιου περιβάλλοντος. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για ένα έθνος όπως η Ελλάδα, της οποίας τα μακροχρόνια ζητήματα ασφάλειας βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο αυτή τη στιγμή.